

**DE
NEDERLANDSC
HE
STAATSSCHUL
D SEDERT...**

Johannes Theodoor BUYS

822¹/₂. 0. 22.

DE
NEDERLANDSCHE
STAATSSCHULD

SEDERT 1814.

DOOR
M^r. J. T. B U I J S.

VIER VOORLEZINGEN,
GEHOUDEN IN DE AFDEELING KOOPHANDEL DER MAATSCHAPPIJ
FELIX MERITIS.

HAARLEM,
A. C. KRUSEMAN.
1857.

DE
NEDERLANDSCHE STAATSSCHULD
SEDERT 1814.

DE
NEDERLANDSCHE
STAATSSCHULD

SEDERT 1814.

DOOR

M^r. J. T. B U I J S.

VIER VOORLEZINGEN.

GEHOUDEN IN DE AFDEELING KOOPHANDEL DER MAATSCHAPPIJ *FELIX
MERITIS* te Amsterdam, op 22 en 29 Januarij, 5 en 12 Februarij 1857.

H A A R L E M,
A. C. K R U S E M A N.
1857.

„De eerste regel van een goed financie-
stelsel is eenvoudigheid en openbaar-
heid; bij ons is ingewikkeldheid en
geheim de regel geweest.”

Mr. P. A. VAN HALL.

INHOUD.

Bladz.

<u>EERSTE VOORLEZING. Regeling der nederlandsche Staatsschuld</u> <u>in 1814.</u>	1—24
<u>Gemeenzaam Onderhoud, Over de nederlandsche wetgeving om-</u> <u>trent vreemde geldleeningen.</u>	25—40
<u>TWEEDE VOORLEZING. Oorsprong van het Amortisatie-Syndicaat</u> <u>en zijne eerste verrigtingen.</u>	41—68
<u>Gemeenzaam Onderhoud, Over het toelaten van vreemde ven-</u> <u>nootschappen hier te lande.</u>	69—82
<u>DERDE VOORLEZING. Geschiedenis der Staatsschuld tot 1840.</u> .	83—112
<u>Gemeenzaam Onderhoud, Over de regtmatigheid eener rente-</u> <u>belasting.</u>	113—131
<u>VIERDE VOORLEZING. Geschiedenis der Staatsschuld sedert 1840.</u>	132—157
<u>Gemeenzaam Onderhoud, Over conversie van schuld, vrijwillige</u> <u>leening, inkomstenbelasting.</u>	158—176

14 JU59

DE NEDERLANDSCHE STAATSSCHULD SEDERT 1814.

I.

REGELING DER NEDERLANDSCHE STAATSSCHULD IN 1814.

De behandeling van financiële aangelegenheden had in Nederland nimmer aanbeveling of verontschuldiging noodig, en tegenwoordig minder dan ooit, want meer dan eenige andere zijn deze aangelegenheden aan de orde van den dag. Toen in 1814 een stoute greep in ons financie-stelsel het dreigend gevaar afgewend en 'slands crediet gered had, aan den rand diens afgronds, door eene lange reeks van voorbeeldelooze fouten gegraven, kwam het publiek, dat sedert 1810 slechts voor maatregelen tot herstel van 'slands financiën oor en oog had over gehad, tot rust, en zweeg die bekommering, welke zich in een eindeloos aantal brochures had lucht gegeven.

Intusschen de rust duurde niet lang, want reeds kort na de gebeurtenissen, die den aanvang van 1818 kenmerkten, begon het staatsfinanciewezen weder de algemeene aandacht te trekken, en dat wel in steeds toenemende mate, zij het

dan ook, dat nu niet langer de regeling van de staatsschuld, maar de regeling van het belastingstelsel op den voorgrond stond.

Die algemeene belangstelling is zeker eene uitmuntende zaak, ook dan nog wanneer moet worden toegegeven, dat velen dergenen, die over het financieuzen een oordeel mededeelen, in vertoogen en brochures hunne onbevoegdheid om mede te spreken verraden. Immers belangstelling in eenige zaak is de eerste voorwaarde om die zaak te leeren kennen; zij is zelve nog niet het gewenschte doel, maar toch eene magtige schrede op den weg die er toe leidt. Wanneer het groote publiek en zijne vertegenwoordigers in de wetgevende Kamers niet reeds dadelijk na 1814 eene zoo weinig gegronde gerustheid omtrent den staat van 's rijks geldmiddelen aan den dag gelegd, en er met meer ijver naar gestreefd hadden om van den waren toestand kennis te nemen, de heroïque maatregelen van 1814 waren dan misschien overbodig geworden; en wanneer daarentegen diezelfde gerustheid omtrent de deugdelijkheid van ons belastingwezen ook nog na 1848 hadde voortgeduurd, het gemeentelijk accijnsstelsel zou thans nog ongerept in wezen zijn en nog altijd zou de eerste steen moeten wegvallen van die binnenlandsche muren, die — zoo althans is mijne bescheiden meening, — wat het dan ook koste, verdwijnen moeten, zal vrijheid van handel in Nederland in de daad eene waarheid worden.

Het behoort tot de eigenaardigheden van de directe belastingen, niet dat zij zwaarder drukken, maar dat zij beter doen gevoelen hoe zwaar de lasten drukken, die men der natie oplegt. Juist in die eigenaardigheid ligt het groote struikelblok harer invoering; maar tevens, althans in mijn oog, een harer vele voordeelen. In de groote huishouding van den Staat, als in elke bijzondere huishouding, dient men juist te weten welke lasten er te dragen zijn; hoe juister

de wetenschap is van den druk dier lasten, hoe meer waarborgen tegen nuttelooze uitgaven. Aan elk die niet geheel vreemdeling is in de geschiedenis onzer financiën is het bekend, dat de opcenten op de accijzen, zoo gemakkelijk gedragen, maar daarom ook zoo gemakkelijk geheven, de heilloosste onzer belastingen zijn geweest en verderfelijke financiële maatregelen mogelijk hebben gemaakt, die zonder hare hulp waarschijnlijk nimmer zouden zijn uitgevoerd ¹⁾.

Deze zoo even genoemde eigenaardigheid van regtstreeksche heffingen is zeker de voornaamste oorzaak, waarom juist thans, nu die heffingen meer en meer de plaats van accijzen beginnen in te nemen, de klagten over den zwaren druk der belastingen zoo algemeen en zoo luide worden uitgesproken. Te oordeelen naar hetgeen schier overal gezegd wordt, zou men meenen, dat Nederland tegenwoordig onder buitengewone lasten gedrukt ging, en toch is het een feit, dat met uitzondering van enkele gemeenten, wier financiën in ongunstigen toestand verkeerden, — gemeenten, onder welke ik, tot mijn leedwezen, zoowel de plaats waar ik spreek

¹⁾ Rutger Jan Schimmelpenninck heeft nog in zijne laatste levensjaren, als lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, met jongen ijver tegen de opcenten gestreden. Reeds bij de eerste invoering dier opcenten gaf de edele en helderdenkende man zijne vrees te kennen, „dat de teedere genegenheid van het Ministerie van financiën voor dit hulpmiddel meer en meer zoude aangroeijen, en dat die liefde zoo sterk zoude worden, dat ik het tijdperk niet voorzag, waarop eene scheiding tusschen dat Ministerie en de opcenten zoude plaats hebben; en inderdaad, onze financiën met behulp van dat middel te bearbeiten heeft iets zeer gemakkelijks en zeer aanlokkends in zich. Zoodra het vonnis der opcenten is gestreken, houden alle zwarigheden bij het Ministerie op; het geheele toestel ter executie is reeds daar, en de uitvoering is voor een ieder gemakkelijk, behalve voor dengene, die betaalt.” (*Rutger Jan Schimmelpenninck en eenige gebeurtenissen van zijnen tijd, beschreven door zijnen zoon G. Graaf Schimmelpenninck*, 11, pag. 271.)

(Amsterdam) als de plaats van waar ik kom (Leyden) rangschikken moet — in de geheele negentiende eeuw geen ander tijdvak kan worden aangewezen, waarin die lasten minder drukkend waren. Terwijl onder de regering van Willem I naauwelijks een jaar voorbijging, dat zich niet door eenige nieuwe heffing of eenige nieuwe leening kenmerkte, zijn wij sedert zes jaren de meestal vrij ondankbare getuigen van eene voortdurende afschaffing van lasten. De meeste regten die van den handel geheven werden, zijn in dat korte tijdvak verdwenen; de voornaamste onzer accijnsen is weggenomen, zonder dat daarvoor bijna eenig equivalent werd in de plaats gesteld, en nog onlangs heeft men den eersten stap gedaan tot vermindering onzer zoo zware geregtskosten. De derving van al die aanzienlijke inkomsten heeft niet belet dat men krachtdadig de hand sloeg aan eene vermindering van onzen schuldenlast; de eene amortisatie-wet volgt op de andere, en in den tijd van zes jaren heeft Nederland meer dan 66 millioen zijner schulden gekweten. Zij die zich herinneren de verslagen omtrent den toestand onzer geldmiddelen, die van 1840 tot 1844 van het Departement van Financiën uitgingen, en daarmede de opgaven vergelijken, die het hoofd van hetzelfde Departement in de laatste jaren bij de aanbidding der begrooting aan de wetgevende Kamers verstrekte, zal erkennen dat hier in korten tijd eene verandering ten goede heeft plaats gehad, als waarvan in de geschiedenis der staatsfinanciën naauwelijks een tweede voorbeeld is aan te halen. Voegt men hier eindelijk nog bij, dat in diezelfde jaren veel grootere schatten dan vroeger aan werken van openbaar nut zijn ten koste gelegd, en dat de onloochenbare bloei van handel en nijverheid oorzaak is dat de tegenwoordige lasten veel ligter gedragen worden dan in eenig voorafgaand tijdvak, dan zal men erkennen, dat er in de klagten waarop ik zoo even doelde zeer veel onbilijks moet gelegen zijn.

Misschien treft mij om deze schets het verwijt, dat zoo dikwijls aan onze vaderlandsche economisten gedaan wordt, het verwijt namelijk, dat zij blind zijn voor de bestaande gebreken en in den tegenwoordigen toestand niets dan goeds willen opmerken. Men gunne hun die tevredenheid en die zelfvoldoening; zij hebben zoo lang geklaagd, en daarenboven hun getal is zoo klein tegenover de breede schaar der ontevreden. Liever vrage men naar de oorzaak van zoo tegenstrijdige inzichten; misschien dat eene onpartijdige nasporing dan tot de overtuiging zal leiden, dat zij die het voorheen met het tegenwoordige vergelijken de tevreden zijn, terwijl diegenen, die het boek der geschiedenis moedwillig sluitende, vergetende wat hunne vaders, wat zij zelve dikwijls ondervonden hebben, het bestaande slechts aan hunne wenschen toetsen, de groote rei der ontevreden uitmaken.

Kennis van de geschiedenis, vooral van den maatschappelijken toestand der volken in vroegere tijden, is een der beste middelen om het bestaande juist te leeren waarden, en eene gezonde openbare meening te vormen; zij is geene belemmering voor het onmisbaar streven naar ontwikkeling, want schier elke bladzijde der geschiedenis wijst op vooruitgang en verbetering; maar een waarborg tegen het roekeloos terugroepen van vervlogen dagen, die de meesten der ontevreden niet anders kennen dan uit de opgesmukte, eenzijdige en niet zelden geheel onjuiste berigten, die men hun in hunne jeugd omtrent de deugden en het geluk der vaderen heeft medegedeeld.

Deze algemeene waarheid geldt ook op het bijzonder terrein, dat ik te dezer plaatse uitsluitend wensch te bewandelen. Bij de beoordeeling van onzen financiëlen toestand vrage men niet of het absoluut goede verkregen is: het is niet te bereiken, en kan ook niet geëischt worden; men lette liever op het betrekkelijk goede, en zoek dat in eene ver-

gelijking tusschen hetgeen was en hetgeen is. De middelen tot eene zoodanige vergelijking ontbreken geenszins, want de geschiedenis onzer staatsfinanciën is in den laatsten tijd door velen beoefend en door sommigen met zeer gunstigen uitslag ¹⁾. Maar ongelukkig liggen de resultaten van hun onderzoek in dikke boeken opgesloten, en dikke boeken vinden weinig koopers en nog veel minder lezers.

Het kwam mij daarom voor, dat ik misschien een goed werk zou kunnen verrigten, en eenigzins beantwoorden aan de bedoelingen van het bestuur dezer Afdeeling, wanneer ik te dezer plaatse in zeer korte trekken aan de geschiedenis van een voornaam gedeelte van ons financieewezen, namelijk de staatsschulden, herinnerde. Ik zeg: „herinnerde,” want ik bepaal mij tot bekende feiten en maak er volstrekt geen aanspraak op een der vele mysteriën te ontsluijeren, die nog altijd in de geschiedenis onzer staatsschulden liggen opgesloten. Trouwens de bekende feiten zijn genoeg voor mijn doel, want het publiek dat ik mij voor oogen stel — zoo als trouwens altijd wanneer ik voor eenig publiek optreed — is misschien uit leergierigen, maar zeker niet uit geleerden zamengesteld; tegenover geleerden toch zou het spreken mij allermintst passen. In de tweede plaats zal mijne herinnering, zoo als ik zeide, in korte trekken worden zamengevat; de tijd vordert dit gebiedend en daarenboven eene breede uiteenzetting zou becijferingen noodig maken, die slecht strooken met de eischen eener verhandeling.

Ziedaar het onderwerp dat ik onder het inroepen van uwe welwillende aandacht zoude wenschen te behandelen, en het eenvoudig doel aangewezen dat ik mij daarmede te be-

¹⁾ Wij hebben hier vooral het oog op het uitmuntende werk van den Heer J. J. Weeveringh, *Handleiding tot de geschiedenis der staatsschulden*, een boek dat van uitgebreide studie en groote zaakkennis getuigt.

reiken voorstel. Die aanwijzing was misschien noodig, opdat den spreker geen verwijt worde gemaakt van het niet vervullen van eischen, welke inderdaad buiten zijn programma liggen.

De vestiging van Neêrland's onafhankelijkheid in 1814 is het natuurlijk uitgangspunt van eene geschiedenis onzer staatsschulden. Ik bepaal mij voor heden bij de schets van de eerste regeling dier schuld, na u vooraf met een enkel woord op haren oorsprong gewezen te hebben.

Er zou eene veel omvattende en moeilijke studie vooraf moeten gaan, wilde men eenigzins volledige opgaven verstrekken omtrent het bedrag der openbare schulden in de Republiek der Vereenigde Nederlanden, gedurende de verschillende tijdvakken van haar bestaan. De noodige bescheiden, zoo die al te vinden zijn, liggen overal verspreid; want provinciën en steden stonden in die dagen geheel op zich zelve; alle hadden hare eigene financiën en bijna alle hare schulden, die naar het stelsel dier dagen, — een stelsel dat tot in 1840 gehuldigd bleef — met inachtneming van diepe geheimhouding bestuurd werden. In het beheer der zuiver algemeene geldmiddelen bestond evenmin de noodige eenheid: verschillende hooge collegiën, met dezen of genen tak van bestuur belast, waren op financieel, niet minder dan op staatkundig gebied geheel zelfstandige lichamen, wier geldelijke administratiën zorgvuldig gescheiden bleven. Op vele van die administratiën, b.v. die van de Admiraliteit, drukte een vrij aanzienlijke schuldenlast.

Ten gevolge van zooveel splitsing, was het geldelijk beheer dat er voor de Generaliteit overbleef, betrekkelijk niet uitgebreid. Het „Comptoir Generaal der Unie” had slechts voor een deel der uitgaven te zorgen, meer in het bijzonder die, welke het defensiewezen te land betroffen; en het

voorzag in die uitgaven, niet door regtstreeks belastingen te heffen, maar door de benoodigde sommen over de verschillende provinciën om te slaan, die elke naar een bepaalden maatstaf bijdroegen: — een maatstaf, die vrij willekeurig was vastgesteld en zeer in het voordeel van Holland, dat zijnen invloed gebruikte om de quota's der landprovinciën te verhoogen, en die welke het zelf moest bijdragen zoo laag mogelijk te houden ⁴⁾.

De onbekendheid met den financiëlen toestand van het Gemeenebest is intusschen niet zoo groot, of men weet dat die over het algemeen gunstig mogt heeten, gunstig vooral met het oog op de geschiedenis des vaderlands in die eeu-

⁴⁾ Men leze hierover eene kleine brochure, uitgegeven in 1851 te Hoogezand bij S. Joustra, en getiteld: *„Iets uit de geschiedenis des Vaderlands, 1795—1805, of: Hoe zijn de landprovinciën aan den nationalen schuldenlast, — hoe is Nederland aan het thans bestaande belastingstelsel gekomen?“* In weerwil van de hevige klagten, die onophoudelijk over de onjuiste verdeeling der quota's tussehen de provinciën onderling werden aangeheven, bleven zij van 1597 tot 1792 onveranderd dezelfde, deels ook om de groote moeilijkheden aan de berekening eener juiste verdeeling verbonden. De groote wijziging, welke deze verdeeling in laatstgenoemd jaar onderging, bewees genoeg hoe onbillijk die, welke tot nog toe bestaan had, geregeld moet zijn geweest. Zie hier hoe de quota's vóór en ná 1792 bepaald waren:

Van elke honderd gulden betaalden:

	van 1597—1792.	Sedert 1792.
Gelderland.	f 5—11—2	f 6—0—10
Holland.	„ 57—15—9	„ 62—1—0
Zeeland.	„ 9—1—10	„ 3—16—0
Utrecht.	„ 5—15—6	„ 4—10—0
Friesland.	„ 11—10—11	„ 9—7—0
Overijssel.	„ 3—10—8	„ 3—9—6
Groningen.	„ 5—16—6	„ 5—7—8
Drenthe.	„ 0—19—10	„ 0—19—10
Generale kas.		„ 4—8—2

wen. Wanneer men zich herinnert de rol die het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden in de wereld gespeeld heeft, zijne magtige legers en vloeten, de oorlogen die het had door te staan, en daaronder zoovele die juist onzen bodem tot strijdplaats kozen, dan zou men mogen verwachten, dat het kleine volk, welks bestaan zich door zoo groote gebeurtenissen kenmerkte, reeds vroeg onder een zwaren schuldenlast gebukt ging.

En toch zou het anders zijn; hoe groote opofferingen de oorlog tegen Spanje ook vorderde, de schuldenlast, dien hij achterliet, was betrekkelijk gering; de negen jaren, die tusschen 1598 en 1607 verliepen, toen de strijd met de meeste hevigheid gevoerd werd, had voor het Gemeenebest een achterstand opgeleverd van slechts 26 millioen ¹⁾. De provincie Holland, de magtigste en aanzienlijkste, maar ook de meest bezwaarde, had in 1651 eene schuld van 153 millioen, die reeds 21 jaren later tot op 65 millioen verminderd was ²⁾. Later, toen de welvaart des vaderlands afnam en zijne grootheid langzaam wegzonk, wies de staatschuld met meerdere snelheid aan, zonder echter tot op het einde der voorgaande eeuw dien omvang te erlangen, welken zij sedert verkregen heeft. „Wanneer men aanneemt — zegt de Hoogleeraar Ackersdijck ³⁾, — dat er bij de afzwering van Philips geene schulden bestonden, zoo heeft de voormalige Republiek van die afzwering tot 1799, in 218 jaren, eene schuld gemaakt, waarvan de renten ruim f26,000,000 bedroegen; — en onze Regering heeft van 1814 tot 1840, dus in 26 jaren, de jaarlijksche rente met meer dan f28,000,000 vermeerderd” ⁴⁾. Merkwaardig bewijs zeker,

¹⁾ Weeveringh, pag. 5.

²⁾ Idem, pag. 6.

³⁾ *Nederlands financiën. Nationale schuld.* 1843, pag. 8.

⁴⁾ Mr. F. A. van Hall geeft in zijne *Proeve van een onderzoek om-*

dat 's lands financiën nog meer van een slecht bestuur, dan van langdurige en bloedige oorlogen te vreezen hebben.

Het eerste eenigzins volledig verslag van den toestand der algemeene geldmiddelen vindt men in het „omstandig rapport aangaande het financiewezen van de Republiek,” dat in 1790 door eene staatscommissie werd uitgebragt. Zij maakt eene vergelijking tusschen de jaren 1717 en 1786 en bewijst, dat de schuldenlast der Generaliteit, die in eerstgenoemd jaar ruim 58 millioen beliep, in 1786 tot 20 millioen verminderd was, eene som welke zij trouwens bijna voor het geheel van de provinciën terug te vorderen had ¹⁾).

trent de schuld van het Koninkrijk der Nederlanden, 1840, pag. 31 de volgende cijfers:

in 1799 betaalden wij aan renten	f 26,244,383
„ 1810 ongeveer	„ 40,000,000
„ 1814 „	„ 14,000,000
„ 1839 „	„ 42,439,992

¹⁾ Zie hier het juist bedrag van de schuld ten laste der Generaliteit in de twee genoemde jaren

	Schulden in 1717.		Schulden in 1786.	
	Kapitaal.	Rente.	Kapitaal.	Rente.
Door de Generaliteit verschuldigd, ten laste van:	Guldens.	Guldens.	Guldens.	Guldens.
Gelderland.	3,592,214. 1. 6	123,649 6. 0	481,071.11.11	14,432, 2.1
Holland.	15,640,817.12. 5	621,480 4. 0	4,063,784.12. 5	121,913.16.
Zeeland.	2,865,957. 2. 3	112,438.11. 0	2,408,622. 2. 3	72,258.11.
Utrecht.	2,287,998. 4. 2	83,167. 7. 0	595,750. 4. 2	17,872.13.
Vriesland.	5,128,384. 0. 0	190,183. 0. 0	4,513,001. 0. 0	135,390. 0.
Overijssel.	1,908,059.18. 6	67,111. 9. 0	—	—
Stad en lande.	2,048,104. 5. 0	73,508. 0. 0	716,324.14. 5	21,459.15.
Drenthc.	293,881.16. 1	11,850.17. 0	141,110.16. 1	4,232.18.
Te zamen voor de provinciën. .	33,765,416.19.11	1,283,388.14. 0	12,919,665. 1. 3	387,589.16.
Op de contributiën naderhand geaffecteerd op het subsidie bedongen bij het tractaat van Barrière.	7,154,031. 0.10	297,454. 0. 0	3,021,000. 0. 0	90,630. 0.
Kapitalen ten laste der Generaliteit gelaten.	17,381,249.11. 8	521,437. 6. 9	3,651,968. 7. 2	109,559. 3.
Kapitalen belegd sedert 1757 op het „Comptoir der Beden” te 's Bosch en ten laste der Generaliteit. .			504,933.13. 7	15,148. 0.
	58,300,697.12. 5	2,102,280. 0. 9	20,097,567. 2. 0	602,927. 0.

Daarenboven was de Generaliteit jaarlijks nog verschuldigd aan interessen van lijfrenten f 564,038,—7—0 in 1717 en f 74,164,—2.—4 in 1786.

Maar weldra zou die toestand een geheel andere worden. De Bataafsche Republiek, de treurige copij van de groote fransche Omwenteling, werd gevestigd; één en ondeelbaar als zij heette, was de zamensmelting van de schulden der verschillende gewesten eene harer eerste bemoeijingen. Deze maatregel, deugdelijk op zich zelf, werd doorgedreven met revolutionair geweld en de allezins billijke tegenstand der landprovinciën gebroken, meer door de hulp der bajonetten dan door kracht van redenen ¹⁾. De stervende Oost- en West-Indische Compagniën, de Admiraliteit en andere zelfstandige ligchamen kwamen hunne schulden bij de overige voegen en de geheele som tot een verbazend cijfer opvoeren ²⁾.

¹⁾ Men kan hierover o. a. raadplegen de reeds boven aangehaalde brochure: *Iets uit de geschiedenis des vaderlands*.

²⁾ Volgens den Heer Hooft Graafland, in zijn werk: *De Staatsschulden getoetst aan de beginselen der Staatshuishoudkunde*, pag. 18, beliepen de schulden der Oost-Indische Compagnie ruim 134 miljoen gulden.

Op de begrooting van 1809 werden voor rente van schuld de volgende sommen uitgetrokken:

Voor de Oost-Indische Compagnie.	f	2,220,627.12.—
„ „ West-Indische Maatschappij.	„	168,733.11. 8
„ het voormalig gewest Holland.	„	14,374,965. 4. 9 ⁵
„ „ „ „ Zeeland.	„	1,714,442.16.—
„ „ „ „ Friesland.	„	1,189,816.—.—
„ „ „ „ Utrecht.	„	881,960.16.—
„ „ „ „ Gelderland.	„	643,353.16. 8
„ „ „ „ Stad en lande.	„	470,000.—.—
„ „ „ „ Overijssel.	„	405,613. 6.11
„ „ „ „ Bataafsch Braband. „	„	411,402. 5.—
„ „ „ „ Drenthe.	„	63,207. 2.—
„ de Generaliteits- en Admiraliteits-Collegiën. . .	„	6,713,074.—. 2

Te zamen. f 29,257,196.10. 6⁵

Weeveringh, pag. 23.

Drukkend als de lasten waren, die hieruit voor het nederlandsche volk voortvloeiden, zouden die nogtans dragelijk zijn geweest, wanneer zij in andere tijden waren opgelegd. Men kent de geschiedenis van dat bewogen tiental jaren, hetwelk zich tusschen 1798 en 1808 uitstrekt; men herinnert zich de kostbare oorlogen, waarin wij gewikkeld werden; de schattingen die aan Frankrijk moesten worden opgebracht; de vreemde legermagten wier onderhoud ons was opgelegd; en daarnevens de binnenlandsche twisten en verdeeldheden; het volkomen verval van handel en nijverheid, door het continentaal stelsel ter neêr geveld; en vooral de geschiedenis der buitengewone heffingen, die onder den naam van belastingen op inkomsten of bezittingen aan het uitgeputte volk werden opgelegd ¹⁾. Groen van Prinsterer ²⁾ schat het bedrag der buitengewone heffingen, die van 1795 tot 1804 werden ingevorderd, op 339 millioen; terwijl hij voor het beloop der gewone belastingen in diezelfde jaren 276 millioen aanneemt. Eene verhooging van de schuld tot op een rentelast van 34 millioen ³⁾ en een bedrag van 615 millioen, in den tijd van acht jaren aan belastingen opgebracht, ziedaar de prijs waarop de Bataafsche Republiek aan het nederlandsche volk te staan kwam.

Er is een merkwaardig staatsstuk van die dagen, waaruit de toenmalige toestand duidelijk blijkt, namelijk een concept-brief van het staatsbewind aan Napoleon, opgesteld door Rutger Jan Schimmelpenninck, die groote en edele figuur, die zoo hoog uitsteekt boven het gros zijner tijdge-

¹⁾ De meest volledige schets dier buitengewone heffingen, welke ons bekend is, vindt men bij Dr. E. van Voorthuysen Hz., in zijn uitmuntend werk: *De directe belastingen, inzonderheid die op de inkomsten*, II, pag. 190 en volg.

²⁾ *Handboek der Geschiedenis van het Vaderland*, pag. 1082.

³⁾ „Van 1795 tot 1804 stegen de jaarlijksche renten van 18 tot 34 millioen.” Hooft Graafland, t. a. pl., pag. 18.

nooten. Die brief, welken het Staatsbewind de zwakheid had van terug te houden, moest dienen om den Eersten Consul te bewegen Nederland te ontheffen van het onderhoud der hier gelegeerde fransche troepen, en om dat doel te bereiken wordt eene getrouwe schets opgehangen van de wezenlijke gesteldheid des vaderlands in die sombere dagen. Ziehier eenige zinsneden uit dien merkwaardigen brief:

„Toen de Fransche benden in 1795 Holland binnentrokken, bedroegen de schulden van de Vereenigde Provinciën *zeven honderd zeven en tachtig millioen gulden*. Sedert dien tijd zijn zij met *drie honderd negen en dertig millioen* vermeerderd, hetgeen dezelve thans tot *elf honderd zes en twintig millioenen* opvoert.

„Eene schuld van *f* 1126,000,000 voor een land, welks bevolking naauwelijks achttien honderd duizend inwoners telt!! Wanneer men van deze bevolking de oude mannen, de vrouwen en kinderen aftrekt, kan men nagaan tot welk getal het werkzame en arbeidende gedeelte zich bepaalt.

„Sedert 1795 tot het einde van 1803, dat is te zeggen, gedurende het verloop der laatste acht jaren, heeft men van de bewoners van Nederland *zes honderd vijftien millioenen* getrokken, waarvan *f* 276,000,000 in gewone belastingen en *f* 339,000,000 op de kapitalen en in buitengewone en gedwongene heffingen. Bestaat er eenig land in Europa, dat in evenredigheid zulke bewonderingswaardige opofferingen heeft gedaan?

„De op elkander gevolgde geldleeningen hebben den Staat met eene aanzienlijke rentebetaling bezwaard, van welke de slotsom *vier en dertig millioen* bedraagt.

„De inkomsten van het Gemeenebest hebben zelfs in de tijden van den grootsten bloei *vier en dertig millioenen* bedragen. Zij zijn thans nog dezelfde, en hieruit is af te leiden hoe alledrukkendst onze landgenooten belast zijn, daar zij nu nog, bij het gemis van zulke aanzienlijke ka-

pitalen, niettegenstaande de vermindering der belastbare voorwerpen en onaangezien den geheelen stilstand van hunne handelszaken, nog ten tijde van den grootsten nood, datgene opbrengen, waartoe zij in de dagen van voorspoed en geluk gehouden waren.

„Wij vreezen niet er voor uit te komen, Eerste Consul! de gewone geregelde belastingen zijn in Holland buitensporig, ja ondragelijk. Zij drukken vreesselijk op alle voorwerpen, en echter is een bedrag van *f* 34,500,000, hetwelk zij kunnen afwerpen, naauwelijks genoegzaam voor de rentebetaling, waarmede de Staat bezwaard is.

„De behoeften van het loopende jaar (1804) vereischen *f* 85,600,000, terwijl wij op geene meerdere ontvangsten kunnen rekenen dan de genoemde . . . *f* 34,500,000 mitsgaders de nog op vorige leeningen in te vorderen . . . „ 11,000,000

gezamenlijk *f* 45,500,000.

„Het Bataafsche Gemeenebest gaat derhalve een tekort te ontmoet van ongeveer veertig millioen gulden, en wij bekennen met de droevigste overtuiging, dat het buiten de menschelijke bekwaamheid valt om middelen tot aanvulling van dit tekort uit te denken, welke niet op het bederf of de vernietiging van ons land moeten uitloopen.

„Zoude men zijne toevlugt tot nieuwe belastingen nemen? Die, welke de natie reeds drukken, zijn zoodanig dat men hieraan zonder wreedaardigheid niet kan denken.

„Zoude men nieuwe negotiatiën willen beproeven? De geldschietters verlangen meer materiële waarborgen, dan die, welke de zedelijkheid van een Bestuur en het persoonlijk vertrouwen op de Regering kunnen verschaffen...

„Geenszins moet men onregtvaardig genoeg zijn, om ons te verdenken van deze gesteldheid in te donkere kleuren te hebben afgemaald, noch ons het onregt te doen van te

veronderstellen, dat wij eene geveinsde armoede voorgeven, dat er nog rijkdom in Holland bestaat, dat het Bestuur alleen verlegen is en de burgers nog welgesteld zijn... welgesteld! Dat zij, die of uit onkunde, of uit arglistige baatzucht, dergelijke denkbeelden verspreiden, ons platteland en onze steden doorkruisen, dat zij onze fabrieken, onze kantoren binnentreden, dat zij het inwendige van onze huisgezinnen opnemen. Zij zullen het platte land verarmd, de steden in radeloosheid, de fabrieken zonder werk, de kantoren ledig en de huisgezinnen in tranen vinden.....

„De buitengewone heffingen, sedert 1795 in Holland opgebracht, hebben hetzelfde meer de gedaante gegeven van een land aan al de ijsselijkheden eener geregelde plundering overgelaten, dan van een vrij en zelfstandig volk, door eenen magtigen en grootmoedigen bondgenoot beschermd en gewaarborgd.” ¹⁾

Zoo sprak Schimmelpenninck, en toch de schets, die hij ophangt, hoe treurig die ook zij, heeft nog niet eens betrekking op het ongunstigste oogenblik. Het kortstondig bestuur van Koning Lodewijk strekte slechts om het kwaad te verergeren; de schuldenlast vermeerderde onder zijne regering met 90 millioen; ²⁾ het bedrag der rente krom tot 40 mil-

¹⁾ *Rutger Jan Schimmelpenninck en eenige gebeurtenissen van zijnen tijd*, II, pag. 63 en volg.

²⁾ Hooft Graafland, t. a. pl., pag. 18. Om te begrijpen wat die vermeerdering beteekent, moet men wel letten op den toestand, waarin Lodewijk Napoleon bij zijne komst tot den troon de financiën gevonden had. Het toen ingestelde onderzoek leidde tot de volgende uitkomsten: „Tweemaal honderdduizend guldens in de kassen der Ontvangers-Generaal, vijf en dertig millioen achterstallige onkosten en een viendeeljaars verschenen interessen, negen millioen guldens uitmakende, bedragende te zamen vier en veertig millioen guldens, die betaald moesten worden. Een budget van acht en zeventig millioen aan jaarlijksche uitgaven, tegen vijf en dertig millioen aan zuivere inkomsten.”

Weeveringh, pag. 28.

lioën, en het gewone tekort op de begrooting bereikte een oogenblik het verbazende cijfer van 56 miljoen ¹⁾.

Wanneer ik bij de schets van den financiëlen toestand dier dagen misschien eenigzins langer heb stilgestaan, dan met de eischen van mijn bestek overeenkomt, dan was dit vooral omdat die toestand te dikwijls wordt uit het oog verloren bij de beoordeeling van den grooten financiëlen maatregel, die nu volgde en die genomen werd bij hetzelfde decreet, dat Holland bij het fransche Keizerrijk inlijfde, namelijk de tiercering van de rente der staatsschuld ²⁾. Men mag nog altijd, althans tegenover de menigte, de tiercering niet noemen, zonder haar tevens te brandmerken als de grootste daad van willekeur en despotisme, die Napoleon zich tegenover ons vaderland veroorloofd heeft. Ik betwijfel de billijkheid van die uitspraak, en vooral hare gepastheid in den mond der Nederlanders zelve. De tiercering is onvergeeflijk, wanneer zij konde worden vermeden; was zij onvermijdelijk, dan rust de schuld uitsluitend op hen, die zulk eene noodzakelijkheid in het leven riepen. En wanneer men nu let op den financiëlen toestand van het vaderland in den aanvang van 1810; wanneer men in het oog houdt, dat mannen als Schimmelpenninck, Gogel en Appellius, trots al hunne talenten, buiten staat waren geweest eenig afdoend middel van herstel aan te wenden; wanneer men bedenkt dat gebrek aan crediet het sluiten van leeningen en algemeene verarming de heffing van nieuwe buitengewone belastingen onmogelijk maakten, dan valt het moeilijk te beweren, dat voor Napoleon nog een andere weg openstond dan die welken hij is ingeslagen. Het staatsbankroet bestond feitelijk reeds lang; de fransche Keizer heeft het slechts

¹⁾ Het bedrag der achterstallige schulden op 31 December 1806 was f 56,113,263.1.10. Weeveringh, pag. 31.

²⁾ De schuld zelve werd in haar geheel gelaten.

uitgesproken. Laat ons dankbaar zijn, dat het noodlot hem, en niet een onzer eigen Vorsten tot die uitspraak dwong. Het ware zeker wel mogelijk geweest den staat van zaken nog eenige jaren slepende te houden; maar het kwaad zoude er waarschijnlijk slechts door verergerd zijn, en daarenboven het organiserend brein van Napoleon had een afkeer van zulke halve toestanden. Waar ontwarren onmogelijk is, wordt doorhakken de beste maatregel; iedereen die het weet, maar alleen mannen als Alexander en Napoleon die het durven. Dat althans zij die den onoplosbaren knoop gelegd hebben, zwijgen!

Hoe doortastend de maatregel ook ware door den fran-
schen Keizer genomen, scheen aanvankelijk bij de herstel-
ling van Neêrland's onafhankelijkheid de financiële toestand
nog maar weinig verbeterd. Bij zijne komst te 's Graven-
hage vond de Souvereine Vorst ter naauwernood f 300,000
aan specie in de openbare kassen voorhanden ¹⁾, terwijl het
budget van 1814 een tekort aanwees van meer dan 25²⁾
millioen gulden ³⁾. Het was een moeilijk oogenblik: het
binnenlandsch bestuur behoefde eene geheele reorganisatie,
het leger eene aanzienlijke versterking; men moest niet al-
leen de middelen vinden om in die buitengewone uitgaven
te voorzien, maar tevens bedacht zijn op maatregelen tot
dekking van het bestaande tekort; aan eene vrijwillige
leening viel niet te denken, want het land was uitgeput,
en tot eene gedwongen heffing durfde de jonge Regering
niet overgaan.

De zeer bekende wet van 14 Mei 1814 moest in al die bezwaren voorzien, en tegelijk het financiewezen van den

1) Weeveringh, pag. 56.

²⁾ De uitgaven waren geschat op . f 64,000,000

de inkomsten	" . "	38,480,000
--------------	-------	------------

Tekort. . . f 25,520,000

nieuwen Staat op duurzame grondslagen regelen. Deze belangrijke wet, die toen nog onberekenbare gevolgen opleveren en eene der oorzaken zoude worden van de groote financiële verwikkelingen der opvolgende jaren, heeft maar weinig verdedigers gevonden; reeds dadelijk na hare afkondiging ontmoette zij bij een goed deel van het publiek sterke afkeuring, en die afkeuring is allengs toegenomen en meer algemeen gedeeld, naar mate de ondervinding de ongunstige resultaten, die men er van te gemoet zag, bevestigde.

Het is van veel belang aan de voornaamste redenen die tot dit afkeurend oordeel leidden, te herinneren, want wij hebben hier als het ware met de grondwet van ons financieewezen te doen.

Naar de slechte gewoonte dier dagen, om namelijk bij eene en dezelfde wet dikwijls geheel ongelijksoortige onderwerpen te regelen, was ook de wet van Mei 1814 bestemd om verschillende zeer uiteenlopende doeleinden te bereiken. Haar karakter was tegelijk staatkundig en financieel; zij moest vooreerst, door zoo mogelijk het onregt te herstellen, dat in de tiercering lag opgesloten, het vertrouwen op de nieuwe Regering bevestigen; zij moest verder in de administratie der openbare schuld meer eenvoud en regelmaat brengen en eindelijk de middelen aan de hand doen om het bestaande tekort te dekken.

Om het eerste doel te bereiken, riep de wet de getierceerde schuld in het leven terug. Het was een stoute greep in het financieewezen; een maatregel weinig minder doortastend dan die, welken men zodoende trachtte te vernietigen: Oppervlakkig verdient dit wettelijk voorschrift allen lof; de bedoeling was uitmuntend, want het herstel van onregt, ook al is het onwillekeurig aangedaan, en al vordert dat herstel zware offers, behoort tot de pligten eener natie zoowel als van individus. Maar goede bedoelingen alleen zijn niet genoeg om het uitvaardigen eener wet te regtvaardigen; het

doel moet bereikt kunnen worden, en om het te bereiken moet men geen kwaad stichten, even groot althans als het kwaad dat men genezen wil. Aan die eischen nu kon de wet niet voldoen; en wel verre van doel te treffen, werd zij eene bron van onvermengd kwaad, een kwaad dat het verre nageslacht nog zou voelen en ondervinden.

Zeker, de tiercering had heel wat rampen veroorzaakt, heel wat fortuinen vernietigd; maar het kwaad was geleden en geen menschelijke magt die het kon herstellen. Zij wier vermogen vroeger uitsluitend uit nederlandsche schuldbrieven bestond, waren het zwaarst getroffen en hadden de meeste aanspraak op schadevergoeding; maar juist voor deze baatte de maatregel niet; want door nood gedrongen, waren zij verplicht geworden hunne fondsen te gelde te maken, ten einde met de opbrengst in de dringendste levensbehoeften te voorzien. Hunne schuldbrieven waren nu in handen van speculanten: aan deze en aan die meer begunstigden, die niet tot verkoop gedwongen, betere tijden hadden kunnen afwachten, zouden al de voordeelen toekomen, welke de nieuwe wet verleende.

Het was dus maar in eene zeer beperkte mate, dat de wet, in naam der billijkheid verdedigd, inderdaad die billijkheid betrachtte; maar daarenboven, 'dat weinige goed werd voor een eindeloos grooter kwaad gekocht, namelijk door de verdriedubbeling van onze schuld, die eensklaps van 575 millioen tot meer dan 1700 millioen aanwies. Het is waar, die aanwas stond niet gelijk met elke andere schuldvermeerdering; want de in het leven geroepen uitgestelde schuld zou geen rente dragen. Jaarlijks moesten vier millioen werkelijke schuld ingekocht, en vervangen worden door bij loting aan te wijzen uitgestelde schuld. De kans van uitgeloof te worden en dan rente te dragen, bepaalde dus de waarde van de uitgestelde schuld. Maar al werd ook door die regeling niet dadelijk aan de natie

een trouwens onmogelijk te dragen last opgelegd, het groote kwaad bleef bestaan, dit namelijk, dat elke schuldvermindering onmogelijk werd gemaakt, zoo lang geen 1150 millioen uitgestelde schuld in werkelijke zouden zijn overgegaan. De nieuwe maatregel bestendigde voor eeuwen de zware lasten, die op de natie drukten.

Men moest houder zijn van hollandsche schuldbrieven om deze bezwaren over het hoofd te zien; de onpartijdigen, ook zelfs zij die het meest voor eene schadevergoeding gestemd waren, erkenden, dat men door een minder stouten en plotselingen greep het gewenschte doel even goed, misschien zelfs beter zoude hebben kunnen bereiken, en in elk geval, dat het oogenblik, waarop een tekort van 25 millioen gedekt en eene geheel nieuwe administratie gevestigd moest worden, al zeer ongeschikt was voor het aangaan van zulke eeuwen lang knellende verbindtenissen.

Een andere groote maatregel, dien de wet van 1814 bedoelde, namelijk de conversie van de staatsschuld, was niet minder ongelukkig gekozen, en niet eens te verdedigen met het trouwens zwakke argument, dat men er althans een goed doel mede beoogde. Wij die in onze dagen gewend worden aan een uiterst naauwkeurig en zelfs omslagtig onderzoek van alle financiële wetsontwerpen, kunnen ons moeilijk voorstellen hoe de Staten-Generaal, naauwelijks veertig jaren geleden, een maatregel hebben helpen nemen, welks gebreken zoo duidelijk in het oog springen.

Bij de vestiging van Neêrland's onafhankelijkheid in 1814 had men, behalve verschillende lijfrenten, niet minder dan dertien soorten van schuldbrieven, die van $1\frac{1}{4}$ tot 7 percent rente leverden. ¹⁾ Te regt of ten onregte

¹⁾ Volgens C. L. Schmidts, *Histoire raisonnée des fonds publics*,

achte de regering het ongeraden al die verschillende soorten te behouden; eene enkele soort van schuld, ingeschreven in hetzelfde Grootboek, zou, naar zij meende, de administratie aanmerkelijk vereenvoudigen. De juistheid van deze bewering wordt door velen betwijfeld, maar allen zijn het hierover eens, dat de wet, door te bepalen dat alle schuld-brieven zouden worden overgebracht in die welke $2\frac{1}{2}\%$ rente dragen, ongeveer de slechtste keuze deed, die zij doen kon. Twee groote nadeelen waren het gevolg van die keuze: vooreerst toch leidde zij tot eene aanzienlijke vermeerdering van het nominaal bedrag der schuld, en ten andere, wat nog veel erger is, maakte zij eene vermindering van rente voor vervolg van tijd onmogelijk. Bij toenemende welvaart ware het gemakkelijk ge-

pièces justificatives, pag. 11, was het bedrag van de schuld in April 1814 als volgt:

Verdeeling van de schuld.	Kapitalen ingeschreven op het oude Grootboek.	Beursprijs.	Werkelijke waarde.
	Guldens.		Guldens.
$1\frac{1}{4}$ pCt.	83,500. 0. 0	$6\frac{1}{2}$ pCt.	5,427.10. 0
$1\frac{1}{2}$ "	21,757. 0. 0	$7\frac{7}{8}$ "	1,713. 8. 0
2 "	28,380,420.16.13	10 "	2,833,042. 1.10
$2\frac{1}{2}$ "	629,979,976 7.10.13	" "	81,897,396.18. 9
$2\frac{3}{4}$ "	6,473,263.11.12	$13\frac{1}{2}$ "	873,890.11. 9
3 "	276,705,534.10. 8	15 "	41,505,830. 3. 9
$3\frac{1}{2}$ "	80,012,965.15. 0	$16\frac{1}{4}$ "	13,002,106.18.10
4 "	52,757,240.13. 0	$18\frac{5}{16}$ "	9,661,169.13.13
$4\frac{1}{2}$ "	34,286. 9. 0	$21\frac{1}{2}$ "	7,371.11.10
5 "	37,249,889.15. 0	$24\frac{1}{16}$ "	8,963,254.14. 6
$5\frac{1}{2}$ "	2,850,650. 0. 0	26 "	741,169. 0. 0
6 "	54,191,000. 0. 0	$28\frac{1}{2}$ "	15,308,957.10. 0
7 "	13,168,646.11. 0	$32\frac{1}{2}$ "	4,279,810. 2. 9
5 " integralen. .	1,598,459. 4. 0	72 "	1,150,890.12. 7
5 " 20jarige rente.	18,891,385. 0. 0	$11\frac{1}{2}$ "	2,172,569. 5. 8
5 " 30 " "	18,013,138.18. 0	$6\frac{1}{2}$ "	1,170,154.12. 9
6 " 25 " "	1,243,075. 0. 0	7 "	87,015. 5. 0
	1,221,655,190. 1.11		
"Exemptions", $\frac{1}{4}$ pCt.	19,180,134.19.11	$1\frac{3}{16}$ "	249,341.14.10
" $1\frac{1}{2}$ "	2,216,238. 8.10	$7\frac{7}{8}$ "	174,528.14.15
	21,396,373. 8. 5		
Domein-rescriptiën. .	fr. 21,000,000, 0. 0	55 "	5,500,000. 0. 0
'Te zamen. .			189,591,280. 9. 6

weest de rente der schuldbrieven, die nu 7, 6, 5 of 4 percent opleverden, allengs te verminderen; maar aan eene reductie der $2\frac{1}{2}\%$ schuldbrieven was het niet mogelijk te denken. Dezelfde wet dus, die de amortisatie der schuld voor tal van jaren onmogelijk maakte, sloot tegelijk voor altijd den weg tot eene vruchtbare conversie.

Maar de twee nadelen, die ik noemde, hoe zwaar zij ook wegen, waren niet de eenige. De wet van 1814 had nog een ander doel: zij moest de middelen verschaffen om het bestaande tekort aan te zuiveren. Om hiertoe te geraken werd de conversie aldus bepaald: De houder van schuldbrieven ontving $\text{ƒ}2000$ werkelijke schuld, rentende $2\frac{1}{2}\%$, benevens $\text{ƒ}4000$ uitgestelde schuld, door daarvoor in de plaats te geven: ten eerste die hoeveelheid oude fondsen, welke $\text{ƒ}45$ zuivere rente afwierp, en ten tweede $\text{ƒ}100$ in specie ¹⁾. Stelt men de rente van die $\text{ƒ}100$ specie op vijf percent, dan gaf de schuldeischer $\text{ƒ}50$ rente en ontving daarvoor in ruil: vooreerst dezelfde som aan werkelijke schuld, en ten andere de waarde van $\text{ƒ}4000$ uitgestelde schuld, eene waarde die al dadelijk 3 percent beliep en al spoedig tot 6 percent opklim. De 28 of 30 millioen, welke de regering door het bijpassen in specie verwierf, kwamen haar dien ten gevolge op $6\frac{1}{2}\%$, of, zoo als anderen opgeven, op bijna 8 percent rente te staan ²⁾. Ofschoon het crediet van den jongen Staat nog

¹⁾ Volgens art. 22 der wet behoefden de armenkassen en pieuse gestichten aan de leening geen deel te nemen.

²⁾ Oslander maakt in zijne *Geschichtliche Darstellung der Niederländischen Finanzen*, pag. 12, de volgende berekening:

„ Een aanzienlijk deel van de oude staatsschuld bestond uit $2\frac{1}{2}\%$ pCt. inschrijvingen. Daarvan behoefde de bezitter slechts . . .	$\text{ƒ} 5200.$ —
te leveren, om tegen betaling van $\text{ƒ} 100$ specie de verdere „	$800.$ —
en bij gevolg een geheel bedrag van	$\text{ƒ} 6000.$ —
te ontvangen.	

maar weinig gevestigd was, kan men niettemin veilig aannemen, 'dat de 30 millioen gulden, die noodig waren, op minder drukkende voorwaarden hadden kunnen verkregen worden.

De tijd verbiedt mij langer bij de wet van 1814 stil te staan, hoe belangrijk vele nog niet genoemde bepalingen in verschillende opzigten ook zijn mogen. Zij behelsde de kiem van veel en groot kwaad, dat zich maar al te spoedig zou openbaren en welig opgroeiën. Zoo was de instelling der amortisatiekas, als afzonderlijk fonds, de eerste stap op dien weg, welke ons tot het heillooze Amortisatie-Syndicaat gebragt heeft; zoo was het voorschrift eener verpligte amortisatie van vier millioen 'sjaars de eerste toepassing van die zonderlinge leer, later herhaaldelijk gehuldigd, welke schuld wil aflossen, ook dan wanneer er geene batige saldo's bestaan en de heffing van nieuwe leeningen noodig is; zoo was eindelijk de toevoeging der kansbiljetten aan de uitgestelde schuld de eerste poging, later telkens herhaald, om gunstige voorwaarden te bedingen door het aankweken van de speculatiezucht, eene zucht welke zich later zoo krachtig heeft ontwikkeld, en nu een der bedenkelijkste verschijnselen is van dezen tijd.

"Hieruit volgt, met betrekking tot de leening zelve, de volgende berekening:

"De geldschieder ontving voor f 100 specie:

aan werkelijke schuld	f 266 $\frac{2}{3}$
en " uitgestelde "	" 533 $\frac{1}{3}$
	Te zamen. . . f 800

"Nu dragen f 266 $\frac{2}{3}$, tegen 2 $\frac{1}{2}$ pCt., f 6.67 rente. Deze kostten den leener inderdaad geen f 100.—
 maar, daar hij de f 533 $\frac{1}{3}$ uitgestelde schuld nog in den loop van her jaar 1814 tegen 3 pCt., en alzoo voor " 16.—
 kon verkoopen, slechts f 84.—
 zoodat hij van zijne geleende gelden werkelijk ongeveer 8 pCt. rente trok."

Het oordeel over de wet van 1814, als één geheel beschouwd, kan moeilijk beter worden uitgedrukt dan in deze woorden van Osiander: „Voegt men al de voorgaande opmerkingen zamen, dan valt het moeilijk de gedachte te onderdrukken, dat het ontwerp der nieuwe regeling van de nederlandsche staatsschuld afkomstig is niet van een diepzinnig staatsman, maar van den een of anderen slimmen Jood, tuk op de vele kleine voordeelen van de courtage en van het spel. De openbare meening op de amsterdamsche beurs heeft dan ook een man van die klasse openlijk als den uitvinder genoemd” ¹⁾).

Ik hoop in de volgende week aan te wijzen, dat onze latere financiële wetsontwerpen meermalen „ten fine van consideratiën en advies” aan dezen of een dergelijken Jood moeten zijn toegezonden.

¹⁾ T. a. pl., pag. 16.

GEMEENZAAM ONDERHOUD

OVER DE NEDERLANDSCHE WETGEVING OMTRENT VREEMDE
GELDIENINGEN.

De Heer J. T. Buijs, het gemeenzaam onderhoud openende, wenscht, alvorens het eigenlijk te behandelen punt aan de orde te stellen, aan zijne hoorders de gelegenheid te geven, van gedachten te wisselen omtrent hetgeen door hem is voorgedragen, en verzoekt derhalve diegenen onder de aanwezigen, die zich met zijn gevoelen omtrent het een of ander minder kunnen vereenigen, of inlichtingen omtrent een der besproken punten verlangen, hunne bedenkingen of vragen te opperen.

De Heer H. J. Koenen voldoet het eerst aan deze uitnoodiging. Na den redenaar dank gezegd te hebben voor het vele en belangrijke, dat diens voordragt inhield, verklaart hij, dat de door hem met belangstelling gehoorde beschouwingen en mededeelingen zeer duidelijk de strekking aangeven, waarmede men bij het financiële huishouden hier te lande sedert 1814 is te werk gegaan; hij voegt er bij, dat hij zich met de zienswijze des Heeren Buijs over het algemeen wel vereenigen kan, en bepaaldelijk de meening beaamt, dat men niet behoort alleen te klagen over den druk der tegenwoordige tijden, maar tevens hetgene thans is moet vergelijken met hetgene vroeger was, om een juist oordeel te kunnen vellen. Uit dit oogpunt doet het hem genoegen, dat de redenaar zulk een standpunt heeft ingenomen, hetwelk leiden kan tot de verlossing der ten deze maar al te sterk heerschende eenzijdige beschouwing.

Één punt in de voordragt, dat slechts in het voorbijgaan is aangeroerd, en hetwelk hem voor het minst betwistbaar voorkomt, wenscht Spreker nader in overweging te nemen. Volgens den Heer Buijs was het een van de verkeerde beginselen en handelingen, die hier te lande in 1814 werden toegepast en uitgevoerd, dat men overging tot amortisatie van schuld, zonder te weten of er een batig slot daartoe voorhanden was, zonder te weten of de amortisatie ook tot eene nieuwe leening zou kunnen aanleiding geven. Dit kan Spreker den Heer Buijs niet zoo gereedelijk toegeven. Wenschelijk toch is het, dat bij het aangaan eener schuld de termijnen voor hare aflossing worden aangewezen, zoo als ook bij de thans in werking zijnde gemeentewet is bepaald, dat telkens de middelen tot dekking en de tijd van afdoening zullen vastgesteld worden. Wanneer nu later de omstandigheden van den geldleener zoo betrekkelijk ongunstig, of liever zoo weinig voordeelig worden, dat de aflossing niet uit de bate zal kunnen geschieden, zal men in de noodzakelijkheid worden gebragt op nieuw geld op te nemen, ten einde de oude schuld met eene nieuwe af te lossen. Volgens Spreker is eene geregelde aflossing van schuld allereenscheliĳkst, en behoort de schuldenlast niet op de nakomelingschap te worden overgebragt, en op grond daarvan is Spreker er niet onbepaald tegen, dat eene nieuwe schuld worde aangegaan om eene bestaande te delgen; oordeelende hij, dat het onmogelijk maken van den ongunstigen toestand waarop hij zoo even wees, zulk eene opoffering wel waard is. Dat dusdanige maatregel tijdelijk minder voordeelige uitkomsten kan opleveren, is voorzeker waar, maar daar tegenover staan toch ook wederom meer voordeelige kansen; en in allen gevalle zullen er de geregelde gang van het financiewezen en het rigtig financieel staatsbeheer door gebaat worden.

De Heer Buijs erkent, dat de in onze provinciale en gemeentelijke wetgeving voorkomende bepaling, die verbiedt

eene schuld aan te gaan, zonder aanwijzing der middelen van kwijting, hoogst gelukkig is te noemen, en dat, hadde zij vroeger bestaan, veel ware voorkomen wat verkeerd is verrigt. Maar, voegt hij er bij, gemeenten mogen bij het aangaan eener schuld niet eene nieuwe schuld aanwijzen, als middel om de eerste af te lossen: zulk eene bepaling zou waarschijnlijk door Gedeputeerde Staten nimmer worden goedgekeurd. De middelen, die de gemeenten tot aflossing kunnen bezigen, zijn de verkoop van eigendom en de heffing van belastingen. Ook de Heer Koenen wil niet, dat men een ouden schuldenlast op de schouders der nakomelingschap overbrengt; maar dit bezwaar wordt niet voorkomen, wanneer men toestaat, dat eene nieuwe schuld worde aangegaan, tot delging der oude. Onze financiële geschiedenis bewijst dit; bij de meeste schulden, onder de regering van Willem I gevestigd, waren de middelen tot aflossing aangewezen, en toch heeft dit niet belet dat de schuldenlast jaarlijks aangroeide. Spreker blijft dus bij zijne meening, dat de verplichting om te amortiseren, daar waar geen batig saldo bestaat, tot niets anders leidt dan tot nutteloozen omslag en tot vermeerdering van schuld.

De Heer J. Heemskerk Az., thans het woord opvattende, doet opmerken, dat men wel onderscheid moet maken tusschen gemeente-schulden en rijks-schulden. De gemeenten staan onder de voogdij der wet, en deze voogdij is ook hoogst wenschelijk; doch voor het Rijk bestaat zulk eene voogdij niet, en de Regering handelt in vereeniging met de wetgevende magt *naar omstandigheden*, d. i. zij leent geld op de minst bezwarende voorwaarden, die zij bedingen kan. Over het algemeen kan Spreker zich met het denkbeeld van beperking der maatregelen van aflossing minder vereenigen. Hij herinnert, hoe in vroegere tijden leeningen werden gesloten met onderpand van domeinen of steden, en dat dit stelsel in het laatst der 17de eeuw heeft opgehouden. Toen begon

men eenvoudig obligatiën ten laste van den Staat uit te geven, zonder onderpand, zonder bepaling van termijn van aflossing, en volgens Spreker is er in de geschiedenis geen bewijs voorhanden, dat dit stelsel voor den voorspoed der volken nadeelige gevolgen heeft opgeleverd. Om een voorbeeld uit onze dagen te nemen: Brazilië sloot in 1824 eene leening, met bepaling, dat zij dertig jaren daarna zou worden afgelost; maar in 1854, toen het tijdstip der aflossing gekomen was, hadden noch de debiteur noch de crediteuren begeerte naar die aflossing, en voor een zeer lang tijdperk werd de leening vernieuwd. Brazilië's crediet is daardoor niet in het minst benadeeld, omdat de schuldenlast van dat land verre beneden zijne hulpmiddelen is.

De Heer Buijs geeft toe, dat men niet aan het Rijk, als aan de provinciën en de gemeenten, kan voorschrijven, altijd de middelen aan te wijzen ter delging van de aangegane schuld. Dikwijls zal dit inderdaad onmogelijk zijn. Maar toch zou hij meenen, dat men onder de regering van Willem I wat minder had moeten opzien tegen het bezigen van buitengewone middelen ter voorziening in buitengewone behoeften. Het voorbeeld in 1815 gegeven, toen men 15 opercenten hief van de meeste belastingen, ten einde de eerste schuld van het Syndicaat af te lossen, had wel wat meer mogen worden nagevolgd. Overigens erkent Spreker, dat het niet wensche-lijk is, op den duur belastingen te heffen om schulden af te lossen; beter komt het hem voor, de lasten over vele eeuwen gelijkmatig te verdeelen, dan één geslacht tot het brengen van ontzagelijke offers te noodzaken.

Door den Heer J. W. Tydeman wordt aan den redenaar eene opheldering gevraagd ten aanzien van het zijdelingsch verwijt door dezen gerigt aan onze voorvaderen, die van 1795 tot 1804 of 1808 leefden, als waren zij schuld aan den slechten financiëlen toestand, waaronder het land gebukt ging. Spreker wenscht te vernemen, op welke gronden de Heer Buijs

dit verwijt doet rusten, ten einde hij tot de ervaring kunne komen of het billijk is. De Heer Tydeman toch is van oordeel, dat de aanzienlijke schuldtoeneming in ons land grootendeels haren grond heeft in de buitengewone opoffering, die Nederland zich gedurende genoemd tijdvak, ten gevolge van Frankrijks dwang, moest getroosten. Hij gelooft niet, dat noodelooze uitgaven, gedaan door de mannen die destijds hier te lande aan het bewind waren, tot den aanwas van het cijfer der openbare schuld hebben bijgedragen.

De Heer Buijs licht hierop hetgeen door hem betreffende het door den vorigen Spreker aangevoerde punt gezegd is nader toe. Hij verklaart van oordeel te zijn, dat niet alleen de besturen, die elkander van 1795 tot 1810 hier te lande opvolgden, de schuld moeten dragen van den benarden financiëlen toestand dier tijden; maar dat die voor een deel aan het voorgeslacht is te wijten, en voor een deel het gevolg is van het slechte beheer der Oost-Indische Compagnie, die later hare vele schulden aan het Rijk overdroeg. Ware deze Compagnie met meer doorzicht en beradenheid bestuurd geworden, dan zou zij zulke treurige resultaten niet hebben geleverd. En wat nu de Bataafsche Republiek betreft, wanneer deze tegenover Frankrijk meer kracht en kordaatheid had aan den dag gelegd, dan ware het misschien mogelijk geweest ons te onttrekken aan een deel dier drukkende voorwaarden door Frankrijk opgelegd, en welke onze geldmiddelen ten gronde rigtten. Spreker wijst op den door hem aangehaalden brief van R. J. Schimmelpenninck (zie blz. 13). Ofschoon die brief met den meesten eerbied gesteld was, durfde het Vertegenwoordigend Ligchaam dien niet af te zenden, en schroomde het den wezenlijken staat van zaken aan den franschen Keizer bloot te leggen. Die zwakheid heeft ons veel geld gekost, en Spreker meent dus bij zijn gevoelen te mogen volharden, dat de groote schuldenlast, die de tiercering noodzakelijk maakte,

althans voor een groot deel aan de voorvaders mag geweten worden.

De Heer Tydeman, thans ingelicht omtrent de bedoeling van den Heer Buijs, bij het bespreken van dit punt zijner voordragt, verklaart met de gegevene opheldering genoeg te nemen, daar, ook naar zijne meening, de binnenlandsche verdeeldheden en het inroepen der fransche hulp door eene der partijen, te regt als oorzaken der schuldvermeerdering in dien tijd mag worden aangemerkt.

Aangezien niemand over de voordragt zelve meer het woord vraagt, opent de Heer Buijs het gemeenzaam onderhoud *over de nederlandsche wetgeving omtrent vreemde geldleeningen.*

Als inleiding tot dit onderhoud brengt hij in herinnering, dat zeer onlangs eene wet is aangenomen, die op de onderwerpelijke zaak betrekking heeft. Om de juiste strekking dier nieuwe wet aan te toonen, werpt Spreker een terugblik op hetgeen des betreffende sedert den nieuwen staat van zaken in 1814 hier te lande is geschied. In 1816 namelijk werd eene wet uitgevaardigd, krachtens welke de deelneming aan vreemde geldleeningen zonder 's Konings toestemming verboden was; de wetgever ging uit van het beginsel, dat het in het belang van den Staat beter was, dat de kapitalisten hunne gelden in hollandsche effecten belegden, of in nijverheidsondernemingen plaatsten. Later is men van dit denkbeeld teruggekomen; in 1824 kwam eene nieuwe wet, die nog wel 's Konings toestemming noodig maakte, doch ze eene bloote formaliteit deed worden. Sedert vond ook deze bepaling afkeuring, en nu onlangs is bij de in den aanhef van Sprekers rede bedoelde jongste wet de verplichting om consent te vragen geheel opgeheven, en het zegel-regt op vreemde obligatiën verminderd. Aangenaam zou het Spreker zijn, met het gevoel en zijner hoorders over die veranderde wetgeving te worden bekend gemaakt.

De Heer Tydeman betoogt, dat de wet van 31 Mei 1824

(Stbl. N. 36) aan hetzelfde euvel mank ging, als ten opzichte van de wet van 1814 door den Heer Buijs in zijne voordragt is opgemerkt; daar gene, gelijk deze, geheel ongelijksoortige zaken regelde. De wet gold eigenlijk de zegel-, registratie- en successie-regten, althans naar hare benaming, en hield tevens voorloopige bepalingen in, in verband met de nadere voorziening, die het financie-wezen in het algemeen zou eischen. Zoo hebben wij b. v. aan deze wet te danken, dat voor het registratie-regt elke franc tot een gulden vermeerderd is. Alleen in het laatste gedeelte der wet wordt van de vreemde geldleeningen gehandeld, en dat gedeelte zelf is wederom uit verschillende bestanddeelen zamengesteld, als: 1°. aan voogden, curators en andere administratiën van weduwen- en weezenfondsen, diakoniën, liefdadige instellingen enz., werd het verboden, liggende gelden te besteden tot aankoop van vreemde fondsen; eene bepaling door Spreker zeer heilzaam geacht, en die hij gaarne in bescherming neemt, uithoofde van den waarborg, die daardoor verschaft wordt tegen misbruik, vooral ook in verband met de bepaling van het Burgerlijk Wetboek, dat zulke ledigliggende gelden tot aankoop van inschrijving op het Grootboek of tot aankoop van of in hypotheek op onroerend goed gebezigd moeten worden; 2°. bij de wet van 1824 werd aan de toestemming tot het deelnemen in buitenlandsche geldleeningen, bij de wet van 1816 reeds vereischt, wat meer ruimte gelaten; 3°. de zegel- en registratiegelden voor de vreemde negotiatiën en de uit te geven obligatiën werden bij die wet bepaald (in deze beide gedeelten voorziet thans de wet van 1856); maar 4°. voor vreemde effecten in eene nalatenschap gevonden, werd het successie-regt met 50 pCt. verhoogd. Deze laatste bepaling der wet van 1824 neemt Spreker volstrekt niet onder zijne bescherming. Wat nu de jongste wet betreft, volgens welke volstrekt geene toestemming vereischt wordt, om eene vreemde geldleening hier te

lande te negotiëren, zegt Spreker dat hij hiermede zeer is ingenomen, daar hij van oordeel is, dat het hier, gelijk in andere zaken van den Staat, beter is dat de Regering zich ten eenenmale onthoude van alle inmenging in financiële operatiën en speculatiën van partikulieren, vooral ook tot bevordering van en in verband met de in acht te nemen onzijdigheid — waaraan ons land en te regt zoo zeer hecht — tegenover verschillende oorlogvoerende mogendheden. Een verlot of verbod tot het openstellen van de eene of andere vreemde leening zou aan de eene oorlogvoerende mogendheid kunnen genoegen doen, en aan de andere reden tot verwijt kunnen opleveren.

De Heer R. W. C. J. Bake voert aan, dat volgens de leer der staatshuishoudkunde geld volkomen gelijk staat met elk ander voorwerp waarin handel wordt gedreven, met elke koopwaar. Is derhalve in- en uitvoer van handelsartikelen, b. v. granen enz., vrij, dan moet dit beginsel ook op geld toegepast worden. Evenmin als Rusland zijnen onderdanen niet zou mogen verbieden hunne granen aan het buitenland te verkoopen, kan aan de Nederlanders het verbod worden opgelegd, hun geld — een artikel dat Nederland produceert — uit te voeren. Zoodanige verbodsbepalingen zouden vooral voor ons land, dat altijd eene belangrijke geldmarkt heeft gehad, zeer ongunstig werken. Het is een algemeene staatshuishoudkundige regel, dat geen dwang ten deze mag bestaan. Na deze opmerking verklaart Spreker zich voor de nieuwe wet, waarover de Heer Buijs het gevoelen der vergadering wenscht te vernemen.

De Heer Buijs deelt het gevoelen van den vorigen Spreker; ook met het gezegde van den Heer Tydeman kan hij zich wel vereenigen, met uitzondering slechts wat betreft die bepaling uit de wet van 1824, welke beveelt, dat de lediggeliggende gelden, aan minderjarigen, onder curatele gestelden en zedelijke lichamen toekomende, alleen zullen mogen

worden gebezigd tot het doen van inschrijvingen op de grootboeken onzer nationale schuld. De Heer Tydeman heeft die bepaling in bescherming genomen, terwijl hij, Spreker, zoude wenschen, dat ook zij mogt worden ingetrokken. Volgens hem is zij evenmin te verdedigen, als het verbod om deel te nemen in vreemde geldleeningen. Men is van de onderstelling uitgegaan, dat de hollandsche fondsen alleen solide waren, en wilde dus zorgen, dat voogden van minderjarigen, armbesturen, regenten van liefdadigheids-instellingen enz. geene insolide effecten aankochten; maar behalve dat die onderstelling op zich zelve niet juist is, omdat er vele staten zijn, wier soliditeit niet achterstaat bij die van Nederland, heeft men door deze beperkende bepaling de gelegenheid afgesneden, om voor minderjarigen en voor al die zedelijke lichamen, welke in dit opzigt met minderjarigen worden gelijk gesteld, zoodanige geldbelegging te kiezen, als met de bijzondere belangen van deze personen of lichamen meest overeenkomt. Het is wel waar, dat men waarborgen behoort vast te stellen tegen verkeerde praktijken en nalatigheid aan de zijde van voogden en administrateurs; maar de vraag blijft over, of die waarborgen niet te vinden zijn, zonder daarom nog de vrijheid van beheer zoodanig te beperken, als in de hier bedoelde wetsbepaling? Daarenboven moet Spreker erkennen, dat hij voor zich weinig waarde hecht aan al die pogingen, welke de wetgever beproefd heeft, om het rigtig beheer van de aan minderjarigen behorende gelden te verzekeren. Een nalatige voogd zal door wanbestuur de belangen van de aan zijne zorgen toevertrouwde personen zoo zeer kunnen benadeelen, dat ook de beste waarborgen ijdel blijken, en geene wet ter wereld is in staat om van een slechten administrateur een goeden te maken. De bepaling in de wet van 1824 levert dus naar zijn inzien veel meer nadeelen op, dan zij voordeelen kan aanbrengen.

De Heer J. J. A. Santhagens ondersteunt het gezegde van den vorigen Spreker. Hij betoogt, dat het Gouvernement, door het stellen van meergenoemde beperkende bepaling, een waarborg op zich neemt, waaraan het nooit gestand zal doen, bij eventuele ongunstige omstandigheden. Hij wenscht, tot staving der zijns inziens juiste gronden, waarop de Heer Buijs de beperkende bepaling bestreed, nog op te merken, dat het geval zich kan voordoen, dat minderjarigen voor hun bestaan niet genoeg hebben uit hetgeen de hollandsche fondsen hun aan renten opleveren; in dit geval kunnen zij hunnen toestand, door het aankopen van vreemde fondsen, niet verbeteren, omdat de wet het verbiedt. — Wat betreft de wet van 1824 en de sedert in die wet gebragte wijziging of verbetering, doet Spreker uitkomen, dat evenwel is behouden gebleven de bepaling, dat voor de vreemde fondsen eener nalatenschap de successieregten met 50 pCt. worden verhoogd, zoodat de wil is blijven bestaan om vreemde fondsen te treffen; maar dat dit niet geschiedt bij erfenis in de regte lijn, en dit vindt Spreker eene schreeuwend onregtvaardigheid. Er is nog meer: de wet van 1816 heeft niet goed gewerkt; die deelneming in vreemde fondsen heeft evenwel plaats gehad, doch die vreemde leeningen hebben de hollandsche fondsen niet benadeeld; maar de wet van 1824 is, door haar voorschrift betreffende de geldbelegging door diakoniën enz., eene inmenging in het regt van partikulieren. Beter ware het zijns inziens, dat de Staat waarborgen nam, voor het crediet der handelsondernemingen en assurantie-maatschappijen hier te lande en van het buitenland, zoo als in Frankrijk en te Hamburg geschiedt; zulk een maatregel heeft eene nuttige strekking, en in dien geest had de wet van 1824 behooren verbeterd te worden. Aan de directeuren van alle verzekering-maatschappijen, zoowel die in ons land bestaan als de vreemde, waarvan hier te lande agentschappen gevestigd zijn, had men moeten de ver-

pligting opleggen, gelden ten waarborg van haar kapitaal in staatsfondsen te beleggen; dit ware ook een maatregel van gelijkheid geweest. Spreker heeft Frankrijk en Hamburg aangehaald, omdat hij van die staten uit eigene ondervinding kan spreken. Zoowel te Parijs als te Hamburg moesten zijne agenten, in de eerste stad op het Grootboek, in de tweede bij de Bank, den genoegzamen waarborg deponeren, alvorens men hen toeliet hunne functiën waar te nemen. Zoo als de zaak thans hier te lande bestaat, is zij een doel-looze dwang, dien Spreker niet kan goedkeuren.

De Heer Buijs deelt de meening des vorigen Sprekers, dat namelijk de bepaling, die het successieregt van vreemde fondsen met 50 pCt. verhoogt, eene groote onbillijkheid is, uit welk oogpunt men ze ook beschouwt. Eveneens erkent hij, dat het misschien wenschelijk zou zijn, meer gelijkheid te brengen tusschen de binnen- en buitenlandsche assurantie-maatschappijen, hetzij door verhooging van het patent, dat de hier te lande gevestigde agenten van laatstgenoemden moeten betalen, hetzij door de lasten, waaraan de nederlandsche maatschappijen onderworpen zijn, te verminderen. Intusschen moet hij opmerken, dat, naar zijn inzien, elke poging om de concurrentie tusschen beide te belemmeren, hem strijdig voorkomt met het algemeen belang. Wenschelijk zou het naar zijne meening wezen, dat onze Regering gebruik maakte van het bepaalde bij eene in 1855 in België aangenomen wet, die de gelegenheid openstelt, om aan vreemde maatschappijen in België dezelfde regten te verzekeren als de belgische zelve genieten, mits deze in den vreemde op gelijke voorwaarden worden toegelaten.

De Heer E. P. de Monchy meent nog eene bijdrage te moeten leveren tegen het gedwongen stellen van fondsen op het Grootboek. Hij zegt, dat thans gelukkig ons financiewezen in goeden toestand verkeert, en de Staat aanhoudend gedeelten zijner schuld delgt, en dat daardoor de effecten rijzen;

doch dat, bij dien voordeeligen stand van zaken, degenen die gedwongen zijn hunne gelden op het Grootboek te plaatsen, genoodzaakt zijn dure inkoopen te doen en dus rente te derven. Volgens Spreker is het zeer wenschelijk, dat de Regering, bij voortzetting der amortisatie, op middelen bedacht zij ter wegneming van het groote bezwaar, waarop hij heeft gewezen. En is men eens zoo gelukkig eene conversie te kunnen tot stand brengen, dan heeft ieder houder van fondsen de keus, om zich de reductie van renten te laten welgevallen, of de nominale waarde in geld te ontvangen. Voor hem, wiens gelden gedwongen op het Grootboek geplaatst zijn, valt die keus weg: hij moet zich tegen wil en dank de reductie getroosten. Dit is niet billijk.

De Heer Heemskerk erkent het gewigt der door de Heeren Buijs, Santhagens en de Monchy geopperde bedenkingen, doch voert daartegen aan, dat er geene verpligting voor voogden enz. bestaat, om de gelden, waarvan hier sprake is, op het Grootboek, en dáár alleen, te plaatsen; zij hebben de keuze tusschen het Grootboek en vaste goederen. Wat echter de bestreden bepaling zelve betreft, zegt Spreker, dat hij ten haren opzichte meer behoudend is dan de drie genoemde Heeren; hij zou de afschaffing dezer bepaling niet wenschelijk achten. Het is voorzeker eene waarheid, dat, ware de voogd geheel vrij in het gebruik der gelden van zijnen pupil, de gelegenheid voor hem zou bestaan, of hogere renten of zelfs winsten uit handelszaken voor dien pupil te maken; maar het kan toch niet onbeperkt worden vrij gelaten, daaraan het kapitaal van den pupil te wagen. De aan de voogden opgelegde verpligting tot inschrijving der liggende gelden hunner pupillen op het Grootboek is een waarborg, dat in geval van eventueel misbruik door den voogd van den eigendom des minderjarigen, dat misbruik zich alleen tot het bedrag der rente bepaalt, en dat het kapitaal ongeschonden tot op het tijdstip der meerderjarig-

heid bewaard blijft. Een voogd moet niet vrij zijn, om met de gelden, waarover hij het beheer heeft, zich te kunnen wagen in speculatiën en operatiën, die, hoe eerlijk hij ook is, hoe veel zorg en belangstelling hij draagt voor het lot van zijnen pupil, ongelukkig kunnen uitvallen, en waarover hij zich dan met eene bloote verontschuldiging, dat het buiten zijn toedoen was, zou kunnen verantwoorden.

Ten aanzien der diakoniën doet Spreker opmerken, dat de bepalingen der wetten van 1816 en 1824 ten eenenmale vervallen zijn door de wet tot regeling van het armbestuur van 28 Junij 1854 (Stbl. N°. 100). Dat er sedert de invoering dier nieuwe wet door diakoniën misbruik van de haar geschonken vrijheid werd gemaakt, is aan Spreker niet bekend; doch er zijn diakoniën, die haar geheele kapitaal van het Grootboek hebben afgeschreven, en met de beste bedoelingen harerzijds bestaat de mogelijkheid, dat ten gevolge daarvan eenmaal het kapitaal kan te loor gaan.

De Heer Bujs antwoordt hierop, dat hij beperking van de magt van voogden en administrateurs in het algemeen als nuttig beschouwt; doch hij blijft beweren, dat die perken niet te eng moeten wezen, en dat, indien zij wijder worden gesteld dan zij thans zijn, daaruit meer voordeelen zullen voortvloeijen dan het gevaar, hetwelk het gemis van eenige waarborgen zou kunnen opleveren, groot is. Bepaalt men er zich bij, met aan de voogden regt te geven, om, des noods door tusschenkomst van beëdigde makelaars, de gelden hunner minderjarigen ook te beleggen in geldleeningen door vreemde staten aangegaan, dan kan hij zich moeilijk voorstellen, dat de belangen der minderjarigen in grooter gevaar zouden verkeeren, dan onder de tegenwoordige wetgeving het geval is.

De Heer Bake zegt thans, dat het genoegzaam algemeen erkend is, dat ieder volkomen vrij over zijn eigendom mag beschikken, en dat die vrijheid niet, of althans zeer zelden,

moet worden beperkt. Ten aanzien van het aanwenden van partikuliere gelden tot het deelnemen in vreemde geldleeningen, mag volgens Spreker volstrekt geene beperking bestaan: zulk eene bekrimping ware verkorting van het eigendomsregt. Hij deelt de meeningen door de Heeren Tydeman en Heemskerk geopperd, en vestigt de aandacht der vergadering op het onderscheid, dat er gemaakt moet worden tusschen het beheer van eenen voogd en dat van eenen partikulier in zijn privé. De voogd zorgt alleen voor het behoud van hetgene hem is toevertrouwd: dat is een conservatieve maatregel, door de wet ter gunste van den minderjarige vastgesteld; derhalve is de beperking der handelingen van den voogd slechts een conservatieve maatregel, die gedurende eenigen tijd, korter of langer, de vrije beschikking, tot zekerheid van onmondigen, bekrimpt; meerderjarig geworden, krijgt de pupil het eigen beheer zijner goederen en houdt de exceptionele toestand op. Men moet dus de zaak ook uit een conservatief oogpunt beschouwen, en dan doet zich de vraag op, of het niet nuttig is, dat aan den voogd of curator verboden worde vreemde staatseffecten voor den onmondige te koopen, daar dit in geen geval gelijk zou staan met eene inschrijving op het Grootboek der nationale schuld, en eindelijk of de beperking der wet ten slotte voor den onmondige niet eer voor- dan nadeelig is?

Door den Heer Buijs wordt volkomen beaamd, hetgene door den vorigen Spreker is in het midden gebragt, dat er namelijk een hemelsbreed verschil bestaat tusschen het beheer van den eigenaar en het beheer van den voogd. Dezelfde regelen kunnen niet voor beide gelden; aan den eersten moet volkomen vrijheid gelaten worden, terwijl ten opzichte van den laatsten beperking van die vrijheid onmisbaar is. Hieromtrent is Spreker het met alle leden eens; maar hij verschilt met sommigen hunner in gevoelen, wanneer het er op aankomt te bepalen, waar de beperking van

de vrijheid der voogden beginnen moet. Het beheer van den voogd is, wel is waar, in de eerste plaats conservatief, maar juist om altijd te kunnen conserveren, schijnt meer vrijheid noodzakelijk. Spreker herinnert aan de opmerking van den Heer de Monchy, dat namelijk onze wetgeving de minderjarigen slagtoffers maakt van elke conversie, en dus mede in dat opzicht kan men niet zeggen, dat zij voor het conserveren van de bezittingen der minderjarigen met voldoende ijver waakt. Buitendien onze wet stelt nog een ander beginsel: zij wil dat de voogd het goed zijner pupillen besture als een goed huisvader, en zulk een goed huisvader is op meer bedacht dan op een louter conserveren van het bestaande.

De Heer Tydeman zal niet herhalen wat reeds door de Heeren Heemskerk en Bake gezegd is, maar doet nog opmerken, dat volgens de wet van 1824 voogden en curators niet verplicht zijn vreemde fondsen, die reeds in den boedel voorhanden zijn, te converteren in hollandsche fondsen, maar ze mogen behouden, met inachtneming van de formaliteit om die stukken eens in het jaar aan den toezienden voogd of toezienden curator te vertoonen; doch men gevoelt, welk een zwakken waarborg dit geeft. Ten aanzien van de geldbelegging zelve door voogden, zegt Spreker, dat voor het geval dat zij mogten begrijpen dat de hollandsche fondsen te hoog staan om de gelden daarin te beleggen, of dat de landerijen te duur zijn, dan nog twee middelen zouden overblijven om het geld voordeelig uit te zetten, welke twee middelen dikwijls in omgekeerde verhouding tot de twee eersten staan; zij zijn: aankoop van huizen en plaatsing van geld op hypotheek; vooral het bezigen van het laatste middel wordt door Spreker een heilzame maatregel genoemd, want hoe hooger de effectenkoers, hoe duurder de landerijen en hoe meer rente veelal voor geld op hypotheek wordt gegeven, zoo als de ondervinding leert.

In antwoord op het gezegde door den vorigen Spreker

doet de Heer Buijs opmerken, dat wanneer men in het belang van den minderjarige afdoende waarborgen verlangt, althans eene geldbelegging in gebouwde eigendommen wel eenigzins bedenkelijk schijnt. Als het soms gebeurt, dat staten nalatig zijn in het betalen van de renten hunner schuld, is het aan de andere zijde ook geene zeldzaamheid, dat gebouwde eigendommen langen tijd onverhuurd blijven, en dus voor den eigenaar geenerlei vruchten afwerpen. Overigens wenscht Spreker nog eene omstandigheid aan te voeren tot staving van zijn gevoelen omtrent de wensche-lijkheid, dat aan de voogden in het beheer der goederen van minderjarigen meer vrijheid worde gelaten. Het geval doet zich dikwijls voor, dat minderjarigen slechts een zeer klein kapitaal bezitten, welks renten onvoldoende zijn om te voorzien in de kosten van hunne opvoeding. Hun welbegrepen belang kan in dit geval vorderen, dat een gedeelte van het kapitaal worde opgeofferd, ten einde hen in staat te stellen, om hunne misschien kostbare studiën te voltooien.

De Heer Tydeman geeft hierop ten antwoord, dat de wet inderdaad dit geval voorzien heeft, en den voogd vrijheid laat, onder zulke omstandigheden, met magtiging van de Regtbank en na den familieraad gehoord te hebben, een gedeelte van het kapitaal te verkoopen.

De Heer Buijs meent den voorgaanden Spreker te mogen vragen, of de vele formaliteiten, die vervuld moeten worden eer de voogd tot verkoop van kapitaal kan overgaan, het hem toegekende regt niet wel vrij illusoir maken?

Aangezien de tijd reeds ver verstreken is, wordt het gemeenzaam onderhoud door den Voorzitter gesloten verklaard.

II.

OOORSPRONG VAN HET AMORTISATIE-SYNDICAAT EN ZIJNE EERSTE VERRIGTINGEN.

Ik heb in de vorige week mijne geschiedenis van de nederlandsche staatsschuld niet verder gebragt dan tot de wet van 14 Mei 1814, de eerste van de lange reeks die in ons Staatsblad aan de regeling van dit gewigtig onderwerp is toegewijd. Het groote belang van die wet maakte het noodig eenige oogenblikken bij haren inhoud stil te staan; maar natuurlijk dat ik al de wetten die volgden niet even breedvoerig kan behandelen, zal ik de taak, die ik op mij nam, binnen de daarvoor gestelde ruimte althans eenigzins tot een goed einde brengen. Trouwens om het doel te bereiken, dat mij voor oogen stond, is het genoeg wanneer ik de hoofdpunten behandel, die de algemeene strekking onzer financiële wetgeving aanwijzen, en van de verdere bijzonderheden slechts zooveel opneem als tot goed verstand van het geheel onmisbaar is. Op die wijze hoop ik tevens het gevaar te voorkomen, van uwe aandacht door de mededeeling van vele cijfers te vermoeijen.

Het onderwerp dat mij dezen avond bijna uitsluitend zal bezig houden, geldt den oorsprong van het Amortisatie-Syndicaat en zijne eerste verrigtingen: een onderwerp dat misschien de belangrijkste bladzijde beslaat in onze gansche financiële geschiedenis, en meer dan eenig ander geschikt is om het karakter van de financiekunst dier dagen in een helder licht te

plaatsen. Slechts eenige woorden over de gebeurtenissen die voorafgingen.

Het bedrag waarop de staatsschuld na de uitvaardiging der wet van 1814 was vastgesteld, moest al dadelijk groote verandering ondergaan. België werd met Nederland vereenigd en kwam dus ook zijne schulden in de gemeenschap brengen, schulden trouwens op zich zelve niet zeer belangrijk en buiten alle verhouding met de voordeelen, die de vereeniging aan Nederland scheen te beloven. Daarenboven was er nog eene andere omstandigheid die tot verhooging van de staatsschuld aanleiding gaf, namelijk de verevening van een aantal oude schuldvorderingen, die vroeger onbekend waren gebleven en nu allengs te voorschijn kwamen. Eerst met het jaar 1818 liep deze liquidatie en daarmede de geheele conversie ten einde: het geheel bedrag van de schuld, dat nu bekend werd, beliep ongeveer 617 millioen werkelijke, rentende $2\frac{1}{2}$ percent, en 1205 $\frac{1}{2}$ millioen uitgestelde. ¹⁾

De last was zeker zwaar, maar toch achtte men dien niet ondragelijk voor den jongen Staat, die zich uit de eerste teeke-

¹⁾ Het juiste bedrag van de schuld na geheelen afloop der conversie wordt door Mr. F. A. van Hall, in zijne *Proeve van een onderzoek omtrent de Schuld van het Koninkrijk der Nederlanden*, pag. 12, aldus opgegeven:

	Werkelijke schuld. Uitgestelde schuld.	
a) Voortspruitende uit de conversie van oude Holland-sche schuld.	f 575,350,644	f 1,150,701,289
b) Uit den Nederlandschen achterstand.	" 14,136,836	
c) Uit de Austro-Belgische schuld.	" 16,144,412	" 32,288,825
d) Gevestigde schuld in de Zuidelijke provinciën. . . .	" 11,308,786	" 22,617,572
Totaal. . . .	f 616,940,678	f 1,205,607,636

nen van ontlukende welvaart de schoonste toekomst voor-spelde. De regeling van den nederlandschen achterstand, ofschoon niemand gedacht had dat die nog meer dan veertien millioen zoude belooopen, ontmoette weinig tegenkanting; want de gedachte dat men nu ook met den geheelen omvang der schuld bekend raakte en niet meer voor het oprijzen van oude vorderingen zoude behoeven te vreezen, boezemde geruststelling in. Zelfs Hogendorp, die weinige jaren later tegen de financiële voorstellen der Regering eene zoo krachtige oppositie zou beginnen te voeren, was aanvankelijk vol moeds. Nu eenmaal het geheel bedrag van de schuld bekend was, mogt men er staat op maken, dus zeide hij, dat die in vervolg van tijd slechts verminderen zou; hij twijfelde niet aan het vaste streven der Regering om bij het beheer der algemeene zaken de meest mogelijke spaarzaamheid in acht te nemen, en mogt dus verwachten, dat bij toenemende welvaart de gewone middelen genoeg zouden opleveren, om jaarlijks ook eenige millioenen tot schulddelging te kunnen aanwenden. ¹⁾

Toen Hogendorp dit vertrouwen uitsprak, waren intusschen reeds ernstige gebeurtenissen voorgekomen, die den naauwelijks herstelden vrede dreigden te verstoren. Napoleon was van Elba teruggekeerd, de algemeene oorlog ontbrandde op nieuw en aan Nederland viel het ongeluk te beurt, dat de krijgskans juist op zijnen bodem over de toekomst van Europa beslissen zou. De buitengewone ontwikkeling van krachten, die er noodig was om aan de fransche legerbenden weêrstand te bieden, eischte eene buitengewone uitgave van niet minder dan 40 millioen, en de wet van 11 November 1815 was bestemd om de middelen aan te wijzen ten einde in die uitgaven te voorzien. Zij deed dit door een nieuw Syndicaat in het leven te roepen, welks inkomsten zouden bestaan uit 15 opcenten op bijna

¹⁾ *Bijdragen tot de Huishouding van Staat in het Koninkrijk der Nederlanden*, Tweede Uitgave, I, pag. 150 en volg.

alle belastingen, en dat verplicht werd die inkomsten uitsluitend te bezigen tot rentebetaling en aflossing van een kapitaal syndicaats-bons, groot 40 millioen. Deze eerste syndicaatsleening is eene der weinige, uit die tijden afkomstig, welke niet slechts eene nieuwe schuld in het leven riep, maar ook door het uitschrijven van nieuwe belastingen de middelen aanwees om in hare rente en aflossing te voorzien. Het was een buitengewone last die door buitengewone middelen zoude gedragen worden; de last mogt zwaar zijn, maar daartegen stond over, dat hij reeds in 1826 geheel zoude zijn weggeruimd.

Niet lang echter bleef de Regering den goeden weg bewandelen, dien zij in 1815 was ingeslagen. Twee wetten betrekkelijk de amortisatie-kas ¹⁾, die spoedig volgden, leverden toch het bewijs, hoe men op nieuw overhelde tot die gevaarlijke beginselen, welke reeds bij de eerste organisatie van de schuld in 1814 gehuldigd waren. Zij verhoogden de verplichte amortisatie met een half millioen, ²⁾ verzekerden aan de amortisatie-kas eenige nieuwe inkomsten en bepaalden verder, dat die inkomsten ook zouden kunnen worden gebruikt, „zoo om, wanneer de omstandigheden zulks raadzaam maken, den prijs

¹⁾ Wetten van 12 Januarij 1816 (Stbl. N°. 5) en van 9 Februarij 1818 (Stbl. N°. 7).

²⁾ De verhooging van het cijfer der verplichte amortisatie was in beginsel zeer billijk, want bij de bepaling van het oorspronkelijk cijfer was slechts gelet op de oude nederlandsche schuld; toen deze, zoowel door de aansluiting van België als door de regeling van den achterstand, vermeerderde, moest ook de verplichte amortisatie zich over eene grootere som uitstrekken. Het zoude intusschen genoeg geweest zijn, zoo de amortisatie *in gelijke verhouding* verhoogd ware, dat wil zeggen met eene som van ongeveer f 200,000. Door verder te gaan en de verhooging op vijf tonnen gouds te brengen, deed men meer dan noodig was en dat in een tijd toen de uitgaven de inkomsten verre overtroffen, en dus de amortisatie van schuld niet anders kon plaats hebben dan door het vestigen van nieuwe schuld.

der publieke fondsen in stand te houden, als om door inkoop en andere voordeelige operatiën, de fondsen der amortisatiekas hoe langer hoe meer te vergrooten en dezelve daardoor in staat te stellen, om in eene ruimere mate aan het oogmerk van hare instelling, de meest mogelijke bespoediging namelijk der vermindering der publieke schuld, te kunnen voldoen. ¹⁾

Van de indiening dezer wetsontwerpen dagteekent Hogendorp's oppositie tegen de financiële voorstellen der Regering. Hij betoogde zonneklaar, maar zonder goed gevolg, dat zoolang de begrootingen slechts nadeelige saldo's opleverden, de verpligte amortisatie zonder noodzakelijkheid niet moest worden verhoogd. Alleen daar waar de rekening een batig slot aanwijst kan amortisatie plaats hebben; in elk ander geval is zij louter vertoon, het uitwischen van de eene schuld door eene andere ²⁾. En wat betreft de aan de amortisatiekas verleende bevoegdheid om de fondsen staande te houden en voordeelige operatiën uit te voeren, zoo meende Hogendorp, dat die bepaling in bedekte termen eenvoudig neêrkwam op de bevoegdheid om aan het beurspel deel te nemen, een spel dat de Regering, waar zij kan, beteugelen, maar in geen geval moet aanmoedigen ³⁾.

Intusschen bleven de lang gewenschte bezuinigingen nog altijd achterwege, ofschoon Europa reeds sinds eenige jaren de voordeelen genoot van een ongestoorden vrede. Wel

¹⁾ Art. 4 der Wet van 12 Januarij 1816.

²⁾ „Zoo lang het *deficit* telkens terugkomt, vermeederen de sommen, aan de amortisatie geleverd, hetzelfde. Om de eene gaping te stoppen, maken wij er eene andere, die nog grooter is; dus wordt de schuld, in plaats van afgelost te worden, dagelijks meerder. Er bestaat geene waarachtige amortisatie dan die, waartoe men een *overschot van inkomsten* bezigt; alle andere zijn bedriegelijk.” *Bijdragen*, VI, p. 226.

³⁾ *Bijdragen*, VII, pag. 8.

scheen de begrooting van 1819 met een batig saldo te sluiten, maar de cijfers waren fictief en reeds op het einde van het jaar was eene nieuwe inschrijving van 24 millioen op het 2¹/₂, Grootboek noodzakelijk, om de bestaande leemte aan te vullen ¹). Door het verkoopen van domeinen zou men in de rentebetaling voorzien.

Nog slechter was de gesteldheid in 1820, ofschoon men juist op dat jaar de gunstigste verwachtingen had gebouwd. De grondwet van 1815 bepaalde, dat de begrooting in twee afdeelingen zou worden gesplitst; de gewone werd vastgesteld voor tien, de buitengewone voor één jaar. Deze ongelukkige wetsbepaling ²) zou met 1820 in werking komen en voor dat jaar de eerste tienjarige begrooting worden vastgesteld. Zoo ooit, dan was het toen het juiste oogenblik om voor eene goede verhouding tusschen inkomsten en uitgaven zorg te dragen, en inderdaad men maakte eenige geringe bezuinigingen, maar toch bleef er een nadeelig saldo bestaan, dat reeds op het einde van hetzelfde jaar tot eene nieuwe inschrijving van acht millioen 2¹/₂, schuld aanleiding gaf. ³)

Zij die zich beklagen — en zeker niet altijd ten onregte — over het omslagtige onzer tegenwoordige financiële wetgeving, zullen misschien eenigen troost vinden, wanneer zij in de staatsbladen de eerste ⁴) tienjarige begrooting opzoeken en daaruit leeren, hoe de financiële wetten werden vastgesteld, in die jaren, toen men van geenerlei omslag hoegeenaamd iets weten wilde. Op de begrooting van uitgaven

¹) Wet van 31 December 1819 (Stbl. N°. 62).

²) Ik noem die bepaling reeds daarom ongelukkig, omdat eene splitting tusschen gewone en buitengewone uitgaven noodzakelijk uiterst willekeurig zijn moest. De posten die men vreesde dat veel aanstoot zouden geven, werden op de tienjarige begrooting gebragt.

³) Wet van 24 December 1820 (Stbl. N°. 30).

⁴) Wetten van 27 April 1820 (Stbl. N°. 7, 8, 9 en 10).

staan alleen de totalen van elk hoofdstuk uitgetrokken, zonder eenige splitsing, hoe ook genaamd; zelfs de rente van de staatsschuld wordt in één post zamengevoegd met de kosten van het departement van financiën. Nog erger is het gesteld met de begrooting der ontvangsten, die de opbrengst van de meeste belastingen eenvoudig in blanco laat en dus het laatste middel wegneemt, om ook maar de meest oppervlakkige kennis te erlangen van de wezenlijke gesteldheid der geldmiddelen. 't Scheen dat er geen verbetering mogelijk was, en dat elk opvolgend jaar nog ongunstiger resultaten moest opleveren dan het voorgaande. In de buitengewone of eenjarige begrooting van 1821 werden de uitgaven geraamd op 22, de inkomsten op 17 millioen. Het was voor ieder een duidelijk, dat met een dergelijken staat van geldmiddelen het regeren op den duur eene onmogelijkheid werd; men begreep dat er afdoende maatregelen van verbetering noodig waren en dat alleen eene verhooging der belastingen het lang verbroken evenwigt herstellen konde. Van daar de wet van 12 Julij 1821 ¹⁾, die verschillende nieuwe belastingen invoerde; zij hief 4 percent van de huurwaarde der gebouwen, 1 percent van het mobilair, een regt op dienstboden en paarden en eindelijk een accijns op het gemaal en geslagt. Hoe afdoende die maatregelen ook schenen, de uitkomst bewees dat het bestaande kwaad daarmee niet was uitgeroeid. 't Zij dat men zich in de raming had bedrogen, 't zij om welke andere reden dan ook, de rekening van 1821 leverde op nieuw een tekort, dat, gevoegd bij het nog aan te vullen deficit van 1820, niet minder dan f 12,770,000 beliep.

Men zal zeker niet beweren, dat de Staten-Generaal van die jaren door een geest van stelselmatige oppositie bezielde werden. De schare, die naast Hogendorp de financiële voor-

¹⁾ Staatsblad, N°. 9.

stellen bestreed, was klein en de groote meerderheid bewandelde met betreuenswaardige lijdzaamheid den weg, die door de Regering werd aangewezen. Maar toch die lijdzaamheid had hare grenzen, en 't scheen dat men die grenzen reeds zeer nabij was gekomen. Door de gebeurtenissen der laatste zeven jaren had het woord *tekort* eene verbazende impopulariteit verkregen, die het niet wel mogelijk was nog langer te trotseren. Slechts twee wegen bleven er voor de Regering over: zij moest óf tot eene aanzienlijke vermindering der uitgaven besluiten, óf een middel vinden, om zonder tusschenkomst van de Staten-Generaal en zonder dat daarvan iets onder het publiek uitlekte, de bestaande tekorten te dekken. De laatstgenoemde weg was te uitlokkend om dien niet in te slaan. Het vinden van een geschikt middel was niets voor het vruchtbare brein der toenmalige financiers; men had dadelijk een grootsch plan gereed, en toen dit faalde, nam men bij wijze van *pis-aller* zijne toevlugt tot het Amortisatie-Syndicaat. Wij kunnen niet genoeg dankbaar zijn, dat het althans bij dat *pis-aller* gebleven is.

Eerst een woord over het oorspronkelijke grootsche plan.

Op den 30sten Januarij 1822 werd aan de Staten-Generaal een wetsontwerp ingediend betreffende de vervreemding van 's rijks domeinen. Bij dat wetsontwerp was eene nota gevoegd, houdende opgave van het waarschijnlijk bedrag der buitengewone behoeften, waarin voorzien moest worden. Deze behoeften beliepen niet minder dan vijftig millioen, namelijk tweeëntwintig millioen tot dekking van tekorten, acht millioen tot vermeerdering van het afzonderlijk fonds voor de bevestiging en wapening van het zuidelijk frontier, drie millioen tot het aanschaffen van een paleis voor den prins van Oranje te Brussel, vier millioen voor het bouwen van oorlogsschepen, en dertien millioen voor de voltooiing van groote land- en watercommunicatiën. Het was de wensch der Regering om — gelijk in den considerans gezegd wordt — ter voorziening in die

uitgaven „zoodanige middelen te bezigen, als welke noch tot bezwaar van den lande, noch tot ongerijf van de goede ingezetenen strekken, maar veeleer aan beider belang bevorderlijk zijn.” Zoo eenige, dan mogt dit voorwaar eene moeilijke taak heeten!

Het middel dat men uitvond bestond in eene vervreemding der domeinen. Aan een eenvoudigen verkoop viel echter niet te denken, want de prijzen van het land waren zeer laag, en daarenboven bij een zoo groot aanbod van grond, zouden natuurlijk de meeste perceelen onverkoopbaar blijven. Men nam daarom zijne toevlugt tot het lot en bepaalde, dat de vervreemding der domeinen zoude plaats hebben door middel van vijf loterijen, die elkander na geschikte tusschenpoozingen, edoch elke niet langer dan van één jaar, moesten opvolgen. Elke loterij liep over eene waarde van vijftien millioen in domeingoederen en van acht millioen in geldprijzen. Elke inlage bestond uit twintig millioen gulden, te verdeelen in twintig duizend loten van duizend gulden. Aan elk lot werd een prijs verzekerd van ten minste duizend gulden, in domeinen of in geld, of wel in beide te zamen. De inzet geschiedde in gereed geld; de betaling der prijzen in domeinbiljetten aan toonder. Deze biljetten zouden ten allen tijde door het domeinbestuur of zijne correspondenten op vertooning moeten worden ingewisseld tegen klinkende munt, terwijl die voorts in alle rijksbelastingen tegen de nominale waarde als geld zouden worden aangenomen.

Het domeinbestuur, met de uitvoering dezer loterijen belast, werd verplicht: 1°. om jaarlijks aan den Staat uit te betalen f 2,400,000, zijnde de opbrengst der domeinen; 2°. om de verbindtenissen na te komen, die bij vorige leeningen aan het domein waren opgelegd, en 3°. om vijftig millioen te leveren ter voorziening in de buitengewone behoeften, die ik zoo even genoemd heb. Ten einde de noodige middelen te erlangen, werden aan het bestuur toegekend: de gewone in-

komsten van de domeinen, de opbrengst der loterijen, de inkomsten van de groote wegen en vaarten en, benevens eenige andere baten van ondergeschikt belang, de renten en voordeelen der onderscheiden geldswaarden, welke het domeinbestuur door geldelijke handelingen zoude kunnen trekken. Welke handelingen men bedoelde, bleek uit art. 27 van het ontwerp, dat aldus luidde: „Ten einde de voordeelen, bij het laatste gedeelte van het vorige artikel bedoeld, te bevorderen, zal het domeinbestuur de gelden en waarden, onder hetzelfde berustende, kunnen uitzetten en vruchtbaar maken; met bijzondere personen geldelijke handelingen aangaan, en zich met de Nederlandsche Bank tot onderling voordeel verstaan; terwijl hetzelfde voorts in onderscheidene steden van het rijk correspondenten zal kunnen aanstellen.” ¹⁾

Dit domeinbestuur nu was verantwoordelijk aan den Koning, en ook de Staten-Generaal zouden inzage ontvangen van het gevoerde beheer, maar natuurlijk eerst dan wanneer alles was afgelopen.

Bij het ontwerp was eene uitgebreide berekening gevoegd van de voordeelen, die men van de voorgestelde maatregelen mogt te gemoet zien, en die voordeelen waren inderdaad belangrijk. Na verloop van 28 jaren zou toch het domeinbestuur, behalve andere sommen, aan het rijk hebben uitgekeerd vijftig millioen gulden, zijnde de volle waarde der domeinen, en daarenboven in kas overhouden een kapitaal van meer dan zestig millioen. ²⁾

Men begrijpt ligt op welke wijze het erlangen van zoo aanzienlijke voordeelen mogelijk werd. Zij sprongen voorna-

¹⁾ Men vindt het wetsontwerp in zijn geheel medegedeeld bij Hogendorp, *Bijdragen*, VII, pag. 10 en volg.

²⁾ Zij die kennis wenschen te maken met de berekening der Regeering, worden verwezen naar C. L. Schmidts *Histoire raisonnée des fonds publics*, die haar (pag. 84—112) in *extenso* mededeelt.

melijk voort uit twee groote bronnen. Vooreerst zou het domeinbestuur renteloos papier, dat als geld circuleerde, in ruil geven van specie, die, op welke wijze dan ook aangewend, rente afwierp; en ten andere zou het met zijne ontzaggelijke kapitalen aan alle handels- en nijverheids-ondernemingen kunnen deelnemen. In één woord zamengetrokken, men wilde aan het domeinbestuur al de voordeelen verzekeren, die de circulatiebanken kunnen afwerpen.

Ziedaar in korte woorden het belangrijke wetsvoorstel, dat in Januarij 1822 aan de Staten-Generaal werd ingediend. Het blijft altijd een der zonderlingste ontwerpen, die immer aan dat ligchaam ter goedkeuring zijn voorgelegd. En toch konde het plan op geene oorspronkelijkheid aanspraak maken: het was een zuiver produkt uit de school van Law, en de eenige verdienste van de ontwerpers bestond hierin, dat zij het oude fransche stelsel eenigzins gewijzigd hadden, om het voor de in Nederland bestaande behoeften en begrippen in te rigten.

Om Hogendorp in al zijne grootheid te waardenen, moet men in de *Bijdragen tot de huishouding van staat* de adviezen opslaan, die hij over dit wetsontwerp heeft uitgebragt ¹⁾. De scherpzinnigheid waarmede hij al de fouten van het voorgedragen stelsel doorgrondde, de duidelijkheid waarmede hij die gebreken aanwees en de helderheid van zijne eigen inzichten omtrent de wezenlijke behoeften van den Staat, alle eigenschappen die in deze adviezen duidelijk doorblinken, zijn op zichzelf reeds genoeg om ons te overtuigen, dat die groote man aan bijna, al zijne tijdgenooten ver moet zijn vooruit geweest. Wij hebben het vooral aan zijne krachtige tusshenkomst te danken, dat Nederland bewaard is gebleven voor de toepassing van een stelsel, zwanger van rampen, welker gevolgen niet te berekenen waren.

¹⁾ Deel VII, pag. 9—44.

Hogendorp was het met de Regering eens, dat vervreemding der domeinen het beste middel was om in de bestaande behoeften te voorzien; maar hij wenschte dat men zich bepaalde bij eenvoudigen verkoop; of was verkoop niet mogelijk, dat men dan eene leening sloot onder verband der domeinen, die allengs te gelde zouden worden gemaakt, naar mate de gelegenheid zich daartoe aanbood. Door dien weg te bewandelen zou men al de wezenlijke voordeelen genieten, die het wetsontwerp beloofde, en tevens al de nadeelen voorkomen, die er in lagen opgesloten. En die nadeelen waren vele. Vijf loterijen, elk van 23 millioen gulden, moesten noodzakelijk de speelzucht, die toen reeds in Nederland zulke wrange vruchten begon op te leveren, op verbazende wijze bevorderen. Gronden, die geen koopers konden vinden, zoude men van de hand zetten door het voorspiegelen van groote winsten, en de ongelukkigen bij de loting zouden de voordeelen bekostigen, welke de Regering van die wijze van vervreemding te gemoet zag. Aanzienlijke kapitalen, nu aan handel en nijverheid dienstbaar, zouden aan de vruchtbare productie onttrokken en naar de loterijen heengelokt worden. Was dat nu eene regeling, die aan de goede ingezetenen slechts voordeelen beloofde? Daarenboven, werd het ontwerp wet, dan zou 40 millioen papier aan toonder, zonder dat daartoe in het minst behoefte bestond, aan het circulerend medium worden toegevoegd. Een van beiden, óf dat papier zou onmiddellijk ter inwisseling worden aangeboden, en dan viel het geheele plan in duigen; óf het hield zich in de circulatie staande, en dan moest een wegvloeyen der edele metalen het noodzakelijk gevolg wezen. Eindelijk, werd het voorstel der Regering aangenomen, dan riep men een bestuur in het leven, dat van onzaggelijke kapitalen voorzien, en geheel onttrokken aan het toezigt der Staten-Generaal, als concurrent zoude optreden van alle bijzondere handels- en nijverheids-ondernemingen, en zulks niet alleen tot groot

nadeel van het algemeen, maar ook regtstreeks in strijd met het aan de Nederlandsche Bank toegekende octrooi. Hogendorp wees er ten slotte op, hoe de Staten-Generaal allengs, zoo bij de tienjarige begrooting als bij bijzondere wetten, hun toezigt op het financiëel beheer hadden opgeofferd en hij waarschuwde er ten ernstigste tegen, dat men nog langer op dien weg zoude voortgaan. „Bringen wij nu — zeide hij — al het genoemde onder een gezamenlijk oogpunt: de tienjarige begrooting, die een gering overschot voor de jaarlijksche toestemming overlaat; de provinciale uitgaven, die aan de begrooting onttrokken worden; de premien der nijverheid, die er mede zouden afraaken; eindelijk de werkzaamheden aan het domeinbestuur voor 28 jaren lang toegewezen; waar blijft, onder zulke omstandigheden, het gemeen overleg der Staten-Generaal? Dit gemeen overleg zal slechts dienen om wetten te helpen maken, waardoor alle gemeen overleg wordt afgesneden. Wij zullen alles in één overgeven, en weinig of niets meer in de financiën te doen overhouden. Wij zullen ons zelve uit de grondwet verbannen. En daarmee gaan wij den breedten, gebaanden weg op tot de volstrekte oppermagt en alleenheerschappij. De hemel wende dit onheil af, en van ons en van de natie, die wij vertegenwoordigen, en van het geliefde land onzer geboorte, en van het huis van Oranje, dat wij geroepen hebben om over ons te regeren en van het hoofd beide van dat Huis en van den Staat, alzoo de gevolgen even verderfelijk zouden zijn voor ons allen!” ¹⁾

Gelukkig vonden de woorden van Hogendorp althans dezen keer weêrklank in de Kamer; slechts twintig van de vijfenegentig aanwezige leden gaven hunne stem aan het ontwerp.

Het is niet zonder opzet, dat ik eenigzins uitvoerig ben geweest in de beschrijving van het wetsontwerp omtrent de

¹⁾ *Bijdragen*, VII, pag. 35.

domeinloterijen. Dat ontwerp moge niet zijn goedgekeurd, het blijft altijd een uiterst gewichtig stuk voor elkeen, die met de financiële inzichten van de toenmalige Regering tracht bekend te worden, en het is daarenboven als het ware de memorie van toelichting van verschillende hoogst belangrijke maatregelen die volgden; maatregelen die niets anders bedoelden dan om de hoofdbeginselen, die in het wetsontwerp omtrent de domeinloterijen lagen opgesloten, langs een anderen weg in het leven te roepen. Hoe de Regering in die poging slaagde en hoe de Staten-Generaal de zwakheid hadden, van eindelijk zijdelings toe te staan wat eerst zoo heftig bestreden was, ziedaar wat ik u heden avond in de laatste plaats heb mede te deelen.

De Regering had zich met het wetsontwerp omtrent de domeinloterij de bereiking van vier groote doeleinden voorgesteld, deze namelijk: 1°. het vinden van middelen om in de bestaande buitengewone behoeften te voorzien; 2°. het oprigten van eene aanzienlijke bank onder regtstreekschen invloed der Regering; 3°. het vestigen van een ligchaam met een uitgebreid financieel beheer belast, en ten doel hebbende om de bijzonderheden van dit beheer aan het toezigt van de Staten-Generaal te onttrekken, en 4°. het vervreemden der domeinen door middel eener loterij.

Het eerste doel werd al dadelijk zonder groote moeite bereikt. Wenige dagen nadat het wetsontwerp omtrent de domeinloterijen aan den Koning was teruggezonden, ontving de Tweede Kamer een voorstel, strekkende om op het grootboek der $2\frac{1}{2}\%$ nationale schuld op nieuw eene som in te schrijven van $57\frac{1}{2}$ millioen gulden. Omtrent de rentebetaling en de amortisatie van die nieuwe schuld werd eenvoudig bepaald, dat de daartoe vereischte gelden, die $\text{f}1,725,000$ beliepen, jaarlijks op de begrooting zouden worden uitgetrokken. De behoeften, waarin deze nieuwe schuld zoude moeten voorzien, waren geraamd op ongeveer 27 millioen. Enkele posten, die

vroeger het meest aanstoot hadden geleden, zoo als de kosten voor de wapening van het zuidelijk frontier, waren nu ter zijde gelaten en de meeste andere hadden eenige vermindering ondergaan. Hetgeen men nu verlangde, was 16 $\frac{1}{2}$ millioen voor subsidie aan de amortisatiekas en tot dekking van tekorten; 6 millioen voor openbare werken, 3 millioen voor een paleis ten dienste van den Prins van Oranje en 1 millioen voor het bouwen van schepen.

De koninklijke boodschap, waarbij dit wetsontwerp aan de Kamer werd toegezonden, bewees duidelijk hoezeer de Regering met de domeinloterij was ingenomen. „Wij zijn door UEd. Mogenden verzocht” — dus luiden de eerste woorden ¹⁾ — „om in nadere overweging te nemen het voorstel, hetwelk op den 30sten Januarij laatstleden onzentwege aan uwe vergadering was aangeboden, om te voorzien in den aanwezigen achterstand en in onderscheidene buitengewone uitgaven. Dat voorstel, de vrucht van een tweejarig naauwgezet onderzoek, had ten doel om die voorziening daar te stellen, zonder enig bezwaar, ja zelfs met aanzienlijk voordeel voor de natie. Wij hadden en behouden de overtuiging, dat hetzelfde aan dat doel volledig zou hebben beantwoord, en Wij zullen Ons steeds met zelfvoldoening herinneren, dat die voordragt onder de handelingen van Onze Regering is opgeteekend, als een duurzaam bewijs van Onze bezorgdheid voor de belangen en het welzijn Onzer onderdanen.”

Aan het slot van deze boodschap deed de Koning een beroep op de vaderlandsliefde der vertegenwoordiging en drong er ernstig op aan, dat men der Regering de middelen niet zoude onthouden, die ter voorziening in de bestaande behoeften onmisbaar waren. Deze woorden vonden weêrklank bij de Kamer; wel verklaarde zij zich weinig ingeno-

¹⁾ *Bijdragen*, VII, pag. 47.

men met de wijze waarop de nieuwe schuld werd aangegaan; wel kwam zij terug op de vroeger uitgesproken meening, dat een verkoop van domeinen de vereischte gelden met veel minder bezwaar zoude kunnen opleveren: de overgrootste meerderheid, en daaronder ook Hogendorp, hechtte haar zegel aan de voordragt der Regering ¹⁾).

De bereiking van het tweede doel, namelijk de instelling van eene Bank, ging met meer moeite gepaard. Om daartoe te geraken was een maatregel noodig, dien men zich niet wel kan begrijpen dat ooit door de Staten-Generaal is goedgekeurd.

De grondwet van 1815 ²⁾ verzekerde aan den Koning een inkomen van 24 tonnen gouds en bepaalde, dat de regerende Vorst Willem Frederik vrijheid zoude hebben om, ter gedeeltelijke voldoening van dat inkomen, zooveel domeinen in vollen eigendom te aanvaarden als een zuiver inkomen van vijf tonnen gouds opleverde. Terwijl de Kamer zich nog bezig hield met de behandeling van het voorstel, waarbij eene nieuwe schuld van 57½ miljoen gevestigd werd, ontving zij een wetsontwerp, dat de regeling bedoelde van het zoo even genoemde grondwettelijk voorschrift omtrent de kroondomeinen. Bij dit wetsontwerp nu stelde de Regering voor om aan den tegenwoordigen Koning, in mindering van *zijn* inkomen, een aantal domeinen af te staan, die te zamen jaarlijks vijf tonnen gouds opleverden ³⁾. Het voorstel

¹⁾ Wet van 2 Augustus 1822 (Stbl. N°. 24).

²⁾ Art. 30. „De Koning geniet uit 's lands kas een jaarlijksch inkomen van twee millioenen viermaal honderd duizend gulden.”

Art. 31. „Bij de wet kan worden bepaald, dat aan den tegenwoordigen Koning WILLEM FREDERIK van Oranje Nassau, des verkiezende, tot gedeeltelijke voldoening van het gemelde jaarlijksche inkomen, in vollen eigendom, als patrimonieel goed, zullen worden overgegeven zoo vele domeinen, als een zuiver inkomen van vijf tonnen gouds opleveren.”

³⁾ Art. I van het wetsontwerp luidde als volgt: „In mindering der som van twee millioenen viermaal honderd duizend gulden jaar-

was regstreeks in strijd met de letter en de duidelijke bedoeling der grondwet; terwijl deze wilde, dat door den afstand van domeinen het inkomen van de *kroon* voor altijd met vijf tonnen gouds zou verminderd worden, bepaalde het voorstel dat de afstand van domeinen alleen van invloed zoude zijn op het inkomen van den *regerenden vorst*. Kwam die vorst te overlijden, dan vervielen dus de domeinen aan zijne erfgenamen, terwijl de troonopvolger wederom op een inkomen van 24 tonnen gouds zoude kunnen aanspraak maken.

Zelden is Hogendorp, die zoo dikwijls tot de oppositie behoorde, met meer kracht en warmte tegen de Regering opgetreden dan bij de behandeling van deze wetsvoordragt. Hij konde zich niet voorstellen dat het ontwerp immer wet zoude worden en verwachtte niet anders, of de Regering zoude het wederom intrekken. Teleurgesteld in die verwachting, deed hij bij de openbare discussie eene laatste poging om de Kamer tot zijn gevoelen over te halen. Na met niet te overtreffen klaarheid de ongrondwettigheid van het wetsontwerp te hebben aangetoond, ¹⁾ vervolgde hij aldus:

lijks, welke Ons, naar luid van artikel 30 der Grondwet, uit 's lands kas moet worden betaald, en in gedeeltelijke voldoening derzelve, ter gedeeltelijke concurrentie van *vijf tonnen gouds*, aanvaarden Wij in vollen eigendom, als patrimoniëel goed, zoo als aan Ons bij dezen in vollen eigendom, als patrimoniëel goed, worden overgedragen, de domeinen hierna vermeld, te weten:" enz.

¹⁾ Zie hier op welke gronden Hogendorp in zijne redevoering (opgenomen in de *Bijdragen*, VII, pag. 71 en volgg.) de ongrondwettigheid van den voorgestelden maatregel betoogde:

„In den brief, ten geleide van het ontwerp, staan bovenaan de volgende woorden: „Volgens de grondwet (art. 31) kan bij de wet worden bepaald, dat aan den tegenwoordigen Koning, des verkiezende, tot gedeeltelijke voldoening van het jaarlijksche inkomen, aan hem verzekerd (art. 30), in vollen eigendom, als patrimoniëel goed, zullen worden overgegeven zoo vele domeinen enz.” Men vergelijk de grondwet, de hier aangehaalde artikelen 30 en 31, en zoek daarin het

„Gesteld dat wij zulk eene gifte mogen doen, dat de grondwet ons veroorlooft eene wet te dien einde toe te stemmen, wat schrijft ons dan nog onze pligt voor, en welk gebruik behooren wij te maken van deze onze bevoegdheid? Van wien nemen wij de domeinen? Van de natie, welke sedert

jaarlijksche inkomen *aan hem* (den tegenwoordigen Koning) verzekerd. In het aangehaalde art. 30 wordt het inkomen aan den Koning toegelegd, dat is, aan den Koning in het algemeen, als een inkomen der Kroon, volgens den titel van de afdeeling. Dat is de eerste dwaling: hier wordt de tegenwoordige Koning verwisseld met den Koning in het algemeen, met de Kroon. Uit deze dwaling volgt regelrecht de tweede, dat de opbrengst der domeinen moet afgetrokken worden van het inkomen des tegenwoordigen Konings, terwijl de grondwet stellig en letterlijk voorschrijft, dat het afgetrokken zal worden van het inkomen der Kroon. Van daar nu de derde stap in art. 1 der wet gedaan, waar gelezen wordt Ons (de tegenwoordige Koning) in de plaats van den Koning of de Kroon. De grondwet spreekt in art. 30 van den Koning in het algemeen, van de Kroon en geenszins van den tegenwoordigen Koning. De tegenwoordige Koning komt slechts eenmaal voor, in art. 31, om de keuze te doen. Doet hij deze, zoo zullen de domeinen aan hem worden overgegeven, en *overgegeven* staat er ook nog in den brief van geleide. Maar nu gaat het ontwerp van wet verder (art. 1), en stelt dat de domeinen worden overgedragen. De grondwet zegt, overgeven, aan den tegenwoordigen Koning overgeven, opdat hij zorge, dat de opbrengst vast verzekerd blijve aan de Kroon; maar zij zegt niet opdragen, alsof de eigendom nu overging aan den persoon van den tegenwoordigen Koning. De grondwet zorgt dus voor het inkomen der Kroon door alle tijden henen, en dit ontwerp van wet bepaalt alles tot de regering van den tegenwoordigen Koning, baart eene gevaarlijke onzekerheid bij de eerste opvolging en maakt los, hetgeen de grondwet had vastgemaakt.”

Dat de verklaring van Hogendorp de juiste was, bleek genoeg uit hetgeen de Regering op de door de afdeelingen gedane vragen antwoordde, dit namelijk, dat de vermindering van het inkomen des tegenwoordigen Konings duidelijk in het ontwerp stond uitgedrukt en dat, wat betreft de vermindering van het inkomen zijner opvolgers, het niet nu, maar eerst bij verandering van regering, te pas zoude komen om daarover te raadplegen.

negen jaren zich de zwaarste opofferingen getroost heeft. Wij waren verarmd en uitgeput, en de Vereenigde Nederlanden bragten aanstonds achtentwintig millioenen in de kas, om den oorlog te voeren. De oorlog outbrandt op nieuw in 1815, en het Koningrijk dekt al de uitgaven met veertig millioenen. In 1818 komt er een lijst van *tekorten* voor den dag, en de nationale vertegenwoordiging dekt al dezelve met vijfenveertig millioenen. Niet langer dan het jaar daarna, wordt er wederom aangedrongen om een *tekort* te dekken, ten einde het tijdvak der tienjarige begrooting vrij van schuld in te treden, en vierentwintig millioenen worden er op het grootboek ingeschreven. Het tienjarig tijdvak begint met 1820, en tot heden toe is er ieder jaar een *tekort*, ja hebben wij reeds de zekerheid van het *tekort* des loopenden jaars. Boven en behalve deze *tekorten* zijn ons buitengewone kosten aangekondigd; vijftig millioenen zijn gevraagd, en om de helft daarvan te vinden, is ook zeer onlangs het grootboek bezwaard geworden met zevenenvijftig en een half millioen nieuwe schuld. Zoo zware vermeerderingen van schuld hebben tot nieuwe belastingen genoodzaakt, en van dezulke worden er voor het Syndicaat alleen ten bedrage van ruim zes millioenen geheven. Er worden jaarlijks domeinen verkocht voor renten en aflossingen. Dan alles is ontoereikend om de inkomsten gelijk te brengen met de uitgaven, en nieuwe, zware nieuwe belastingen zijn dit jaar toegestaan, om nieuwe *tekorten* in het vervolg voor te komen: geslagt, geëmaal, personeel. Aan eene zoo bezwaarde natie zouden de domeinen afgenomen worden! En aan wien gegeven! Aan den Koning, die een ruim inkomen volgens de grondwet geniet, van vierentwintig ton 's jaars; wien onderscheidene pascizen, in en buiten de steden, tot winter- en zomerverblijven zijn ingeruimd, met honderdduizend gulden 's jaars tot derzelver onderhoud; voor wien gedurig is gebouwd ten koste van de schatkist! Moet ik den schat van domeinen

dan nemen van het gebrek, zoo zou ik hem geven aan den overvloed! Ik zou deze giften doen met dezelfde lippen, met denzelfden adem, waarmede ik mijne stem voor het gemaal heb uitgebragt. Dit zij verre van mij! Er is evenmin aan te voeren voor de oirbaarheid van zulk een geschenk als voor deszelfs wettigheid.” ¹⁾

Bij de stemming deed zich een vreemd verschijnsel op: van de 110 leden, weinige dagen vroeger in de vergadering aanwezig, waren er slechts 60 overgebleven. Van deze stemden 39 voor en 21 tegen het wetsontwerp. ²⁾

„Ik was nu getuige” — zegt Hogendorp in zijne *Bijdragen* ³⁾ — „naar mijne overtuiging, dat de grondwet geschonden was. Ik hoorde wel de Ministers verzekeren, dat de domeinen voor het algemeen welzijn zouden gebruikt worden. Maar dit geschiedde op eene wijze, die geen twijfel overliet, dat het gebruik geen ander zou zijn dan het bedoelde en aangekondigde bij de verworpen domeinloterij. Het was dus geen gebruik tot algemeen welzijn in de oogen van de overgroote meerderheid der Kamer. Dit vooruitzicht was voor mij eene verbittering van smarte. Ik verliet de zaal met weedom en ontmoediging.”

Weinige dagen na het aannemen van de zoo even genoemde wet verscheen in de *Staats-Courant* een Koninklijk Besluit ⁴⁾, waarbij de domeinen aan den Koning afgestaan, werden aangewezen om te gelijk met de kapitalen, door andere deelnemers bij te dragen, het fonds uit te maken van eene naamlooze Maatschappij, die te Brussel gevestigd werd en later den naam ontving van „Algemeene Nederlandsche Maat-

¹⁾ *Bijdragen*, VII. pag. 73.

²⁾ Wet van 26 Augustus 1822 (Stbl. N°. 40).

³⁾ *Bijdragen*, VII, pag. 74.

⁴⁾ Koninklijk Besluit van 28 Augustus 1822, opgenomen in de *Bijdragen*, VII, pag. 75. De statuten van de Maatschappij vindt men achter het Tiende Deel, bijlage B, pag. 292.

schappij ter begunstiging van de Volksvlijt.” Voor die koninklijke bijdrage, die 20 millioen beliep en twee vijfden van het maatschappelijk kapitaal uitmaakte, zouden geen aandee-len worden uitgegeven, maar de winsten met die bijdrage verworven, zouden tot een bedrag van vijfmaal honderd duizend gulden dienen ter aanvulling van het inkomen des Konings en van zijne opvolgers, en de verdere baten aan de amortisatiekas worden afgestaan. Daarenboven zouden de domeinen of hunne waarde, na verloop van 27 jaren, in vol-len eigendom aan het Rijk toekomen.

Het genoemde Koninklijk Besluit bewees duidelijk, dat geen zucht om voor zich of voor zijne opvolgers bijzondere voordeelen te bedingen, den Koning tot de indiening van het wetsontwerp omtrent de domeinen had aanleiding gegeven. De Regering wenschte slechts in het belang van den Staat die Bank te vestigen, welke de Staten-Generaal in het wetsont-werp omtrent de domeinloterijen hadden afgekeurd, en daarom was het noodig, dat de Koning over een deel der domeinen vrijelijk konde beschikken. Het gewenschte doel was nu bereikt. Gelukkig echter, dat de Regering de vroeger geopperde beden-kingen niet geheel veronachtzaamde; het privilege van de Nederlandsche Bank werd uitdrukkelijk gewaarborgd en aan de nieuwe Maatschappij elke eigen handel verboden, behalve dien in gouden en zilveren muntmaterialen en speciën. De domeinen mogt zij echter naar goedvinden vervreemden.

De grootste stap bleef intusschen nog te doen over; het was niet genoeg dat de Regering de geheele, vrije beschik-king had verkregen over een aanzienlijk deel der domei-nen, het geheele beheer der buitengewone financiële midde-len moest aan het toezigt der Staten-Generaal onttrokken worden. De wet van 27 December 1822 ¹⁾, houdende in-stelling van een Amortisatie-Syndicaat, was bestemd om dat doel te bereiken.

¹⁾ Stbl. N°. 59.

Ik wensch thans niet stil te staan bij de vele bijzonderheden van deze merkwaardige wet; later zal er gelegenheid zijn daarop terug te komen, en meer bijzonder op den door die wet bevolen inkoop van de uitgestelde schuld. Voor het oogenblik is het genoeg op te geven wat men met de instelling van het Amortisatie-Syndicaat bedoelde, welke verplichtingen het te vervullen en over welke middelen het te beschikken had.

Het doel is duidelijk door Hogendorp aangewezen: „De geest van deze wetten” — zeide hij — „is, om al de buitengewone uitgaven en middelen op te dragen aan een enkel bijzonder ligchaam van bestuur, onder den naam van Amortisatie-Syndicaat.

„Daarmede is al het buitengewone vereenigd en van het gewone afgezonderd. De gewone ontvangsten en uitgaven staan alleen onder het Ministerie van Financiën, de buitengewone staan onder het nieuwe bestuur.

„Van daar de splitsing der jaarlijksche begrooting in twee onderdeelen. Al wat tot de gewone uitgaven en gewone middelen kan gebragt worden, maakt het eerste onderdeel uit. Al wat buitengewoon is, zoo de uitgaven als de middelen, komt voor in het tweede onderdeel. De middelen van het eerste vloeijen voort uit de belastingen, de middelen van het tweede levert het Amortisatie-Syndicaat” ¹⁾.

Ziedaar het doel. Alle gevaar voor gewone en buitengewone tekorten was voor vervolg van tijd afgesneden, want alle uitgaven, die niet uit de belasting konden bestreden worden, zouden gedekt worden door de geheimzinnige kas van het Amortisatie-Syndicaat. Hoe zij aan de vereischte middelen kwam, moest een diep geheim blijven; want de instelling was alleen aan den Koning verantwoording schuldig, en slechts eens in de tien jaren zou aan de Staten-Generaal mededeeling worden gedaan van het gevoerde beheer.

²⁾ *Bijdragen*, VII, pag. 177.

De verplichtingen, die aan het Amortisatie-Syndicaat werden opgelegd, waren deze: 1°. het uitbetalen aan 's Rijks schatkist van eene jaarlijksche som van *f* 190,000, zijnde het bedrag der renten, die de aan Prins Frederik toegekende domeinen afwierpen; 2°. het voorzien in de rente en aflossing van de geldleeningen, ten behoeve van 's Rijks groote communicatiën aangegaan; 3°. het vervullen der op de domeinen rustende verplichtingen; 4°. het leveren van 30 millioen aan de schatkist, in den tijd van 5 jaren, ter voorziening in die buitengewone behoeften, welker voldoening de Staten-Generaal vroeger geweigerd hadden, en waaronder dus nu ook behoorden de kosten voor de wapening van het zuidelijk frontier en voor den aanbouw van oorlogschepen; 5°. het betalen van 12 millioen, tot dekking der kosten uit de invoering van een nieuw muntstelsel voortvloeiende; 6°. de aflossing der obligatiën van het nu ontbonden Syndicaat, en eindelijk 7°. de inkoop van de uitgestelde schuld ¹⁾).

¹⁾ Reeds vroeger wees ik met een woord op de slechte gewoonte der dagen om in éene zelfde wet geheel ongelijksoortige aangelegenheden te regelen, een kwaad daarom des te grooter, omdat aan de Staten-Generaal geen regt van amendement was toegekend en zij dus alles moesten aannemen, of alles verwerpen. De considerans van de wet, houdende instelling van het Amortisatie-Syndicaat, zal altijd een der meest curieuse staaltjes blijven van die zamenvoeging van ongelijksoortige deelen en van slechte wetsredactie. Zie hier hoe die luidt:

„Alzoo Wij in overweging genomen hebben: Dat de latere invoering der belastingen, bij de wet van den 12^{den} Juli 1821 (*Staatsblad* N°. 9) vastgesteld, op den dienst van den jare 1822 een tekort zal overlaten, waarin zal moeten worden voorzien;

„Dat moet gezorgd worden voor de middelen ter voldoening van zoodanige uitgaven, als ten gevolge van aangegane verbindtenissen ten algemeenen nutte des Rijks en ter kwijting van vorderingen aan Onze eigene onderdanen of ook wel aan vreemden verschuldigd, zouden moeten worden gedaan;

„Dat het afzonderlijk fonds voor de bevestiging en wapening van

Ten einde al die verplichtingen te kunnen nakomen, werden aan het Amortisatie-Syndicaat verschillende middelen toegekend. Zij ontving 1°. de zuivere opbrengst der weg- en watertollen, na aflossing der daarop rustende leeningen; 2°. de het zuidelijk frontier niet genoegzaam zijnde, om al de kosten tot deze bevestiging en wapening vereischt wordende, te kunnen dekken, mitsdien zal moeten worden aangevuld;

„Dat, naar aanleiding van de wetten van 28 en 30 Januari 1817 (*Staatsblad* N°. 8 en 9) almede moet worden voorzien in de voldoening van de daarbij aangegane verbindtenissen, terwijl het ook wenschelijk is, den arbeid tot verbetering en uitbreiding van de groote land- en watercommunicatiën voort te zetten en, in het belang der nijverheid, nieuwe communicatiën aan te leggen;

„Dat voor den verderen buitengewonen aanbouw van schepen en vaartuigen van oorlog, ter vervanging der door ongelukken vernietigde of der gesloopte, gelden zullen noodig zijn;

„Dat ook de groote last der buitengewone pensioenen, lijfrenten en andere afloopende betalingen, welker oorsprong meerendeels reeds vóór de daarstelling van het Koninkrijk der Nederlanden dagteekent, wijzigingen kan ondergaan, waardoor het dragen van deuzelven voor de ingezeteneu minder bezwarend zal wezen;

„Dat de uitvoering der wet tot regeling van het Nederlandsch muntwezen, van den 28sten September 1816 (*Staatsblad* N°. 50) aanleiding zal geven tot aanzienlijke uitgaven, waarvan de last evenzeer kan worden verligt;

„Dat ook, bij den verhoogden stand van de werkelijke rentegevende schuld en van de uitgestelde schuld met de daartoe behorende kansbiljetten, het vermogen van de amortisatie-kas op den duur niet voldoende is, om den jaarlijkschen overgang van de uitgestelde schuld tot de werkelijke schuld, noch ook de vernietiging van uitgestelde schuld en kansbiljetten, overeenkomstig de bepalingen van de wet van den 9^{den} Februari 1818 te verzekeren;

„Dat de jaarlijksche som voor inkomsten van dezelve kas, op de begrooting van 's Rijks uitgaven gebragt, niet kan verhoogd worden, zonder aan de ingezetenen in het algemeen nieuwe lasten op te leggen, welke, bij eene nog meer toenemende waarde van de schuld, steeds zwaarder zouden moeten worden;

„Dat intusschen de gedane toezeggingen vervuld en de verkregene regten heiliglijk geëerbiedigd behooren te worden;

bevoegdheid om zooveel domeinen te verkoopen, als jaarlijks zuiver opleverden *f* 1,750,000; 3°. twee credieten op het grootboek van de $2\frac{1}{2}\%$ nationale schuld, te zamen bedragende 94 millioen, en eindelijk 4°. het regt om voor 116 millioen obligatiën uit te geven, rentende $4\frac{1}{2}\%$.

Behalve dus, dat aan de nieuwe instelling ongeveer al de overblijvende domeinen werden afgestaan, ging men ten haren behoeve eene nieuwe schuld aan, waarvan de werkelijke waarde meer dan 150 millioen gulden beliep. En het beheer over al die ontzaggelijke middelen zou niet slechts voor de natie, maar ook voor hare vertegenwoordigers een geheim blijven!

„Dat mitsdien zoodanige middelen van voorziening de verkieslijkste zijn, waaraan de belanghebbenden zich vrijwilliglijk zullen hebben onderworpen, waartoe bijzonderlijk in aanmerking komt eene geheel ongedwongen verwisseling, door welke de uitgestelde schuld in eene werkelijke rentegevende overgaat;

„Dat de tegenwoordige waarde van de schuldbekentenissen van het Syndicaat, eerste en tweede series, aan de houders geen voordeel in derzelfer uitloting en aflossing aanbiedt, en dat er derhalve eene gepaste gelegenheid bestaat, om dezelve schuldbekentenissen ten behoeve van den lande tegen ander rentegevend papier in te trekken;

„Dat eene vereeniging van de amortisatie-kas met het thans bestaande Syndicaat der Nederlanden, ter bevordering van het algemeen vertrouwen, zoowel als van eene regelmatige behandeling der zaken, hoogst nuttig zijn kan;

„Dat eindelijk de deelneming aan de Nationale Schuld gemakkelijker en algemeener zal gemaakt worden, door het vestigen van een bijboek dier schuld in Brussel;

„En nademaal Ons hartelijk verlangen is, om ten opzichte van al het bovengemelde zoodanige middelen te bezigen, welke niet alleen geene verhooging van lasten voor de ingezetenen ten gevolge hebben, maar integendeel kunnen leiden tot eene vermindering in het bedrag der opcenten, welke anderzins op den tegenwoordigen voet tot den jare 1829, ten behoeve van het Syndicaat der Nederlanden moeten worden geheven;

„Gelet” enz.

Toen het Amortisatie-Syndicaat eenmaal tot stand was gekomen, kostte het der Regering weinig moeite ook het laatste gedeelte van haar programma uit te voeren, en al zoodanige loterijen uit te schrijven, als zij noodig achtte om de kapitalisten tot deelneming aan hare geldleeningen uit te lokken. Binnen den tijd van achttien maanden schreef de nieuwe instelling twee negotiatiën uit, de eerste van 80, de laatste, meer bijzonder onder verband van domeinen, van 100 miljoen gulden ¹⁾. Aan beide die negotiatiën waren loterijen verbonden, en wel van bijna vijf en acht millioen gulden. Te vergeefs trachtte Hogendorp zich tegen den eersten dier twee maatregelen te verzetten, waartoe het Amortisatie-Syndicaat naar zijn inzien niet bevoegd was ²⁾. Zijn voorstel, dat namelijk de Kamer een onderzoek zoude instellen naar de wettigheid der geldleening van 1 Augustus 1823, vond slechts weinig bijval; de groote meerderheid noemde het ontijdig, inconstitutioneel en strijdig met de majesteit van den troon!

Om intusschen dergelijke, naar het heette inconstitutionele, aanvallen voor het vervolg te weren, werd in 1824 eene wet voorgedragen en aangenomen ³⁾, die de regten van het Amortisatie-Syndicaat uitbreidde, zijne verplichtingen verminderde en o. a. overwoog, dat, zou die instelling al de voordeelen opleveren, die daarvan mogten worden te gemoet gezien, haar eene „gepaste vrijheid” moest worden verleend, „omtrent de aanwending der middelen aan dezelve bij de wet van 27 December 1822 (*Staatsblad* N°. 59) toegewezen.”

De afkondiging van deze wet zette de kroon op den arbeid der Regering. Het groote doel was nu bereikt en het afgekeurde ontwerp der domeinloterijen in al zijne hoofdbepalingen toch tot stand gekomen.

¹⁾ Te vinden bij Weeveringh, pag. 141 en volgg., en pag. 152 en volgg.

²⁾ *Bijdragen*, IX, pag. 140 en volgg.

³⁾ Wet van 5 Junij 1824 (*Stbl.* N°. 38).

Ik wensch mij te wachten voor de fout waartegen nog onlangs Macaulay gewaarschuwd heeft, en niet te vergeten, dat, om feiten die tot het verledene behooren billijk te beoordeelen, men het standpunt behoort in te nemen, waarop zij stonden, die ooggetuigen waren van die feiten. Dit doende, valt er veel aan te voeren ter verschooning van de handelingen der nederlandsche Regering in 1822. Zij had er zeker met meer ernst naar moeten streven, om door middel van bezuiniging het lang verbroken evenwigt tusschen inkomsten en uitgaven te herstellen, maar dit middel zou niettemin onvoldoende zijn geweest tot wegneming van het bestaande kwaad. Zij had ongetwijfeld op minder bezwarende voorwaarden geld kunnen opnemen, maar toch men beleefde moeilijke tijden, en het crediet van den jongen Staat was nog niet zoo hecht gevestigd als tegenwoordig. Dat zij naar volkomen vrijheid streefde in het financieel beheer, verdient afkeuring; maar wie weet niet, dat elke regering schier instinctmatig de grenzen van hare magt tracht uit te breiden. Daarenboven de Regering van Willem I was innig overtuigd, dat het wetsontwerp der domeinloterijen volkomen strookte met de wezenlijke belangen der natie; geen wonder dus, dat zij dit zelfde ontwerp, toen het eenmaal was afgekeurd, langs andere wegen in het leven trachtte te roepen. Het beleid dat zij aanwendde om in die poging te slagen verdient, dunkt mij, meer bewondering, dan de poging zelve afkeuring verdient.

Oneindig veel strenger moet, naar mijn inzien, het oordeel zijn over de handelingen van de Staten-Generaal in diezelfde jaren. Ik ken ten haren voordeele geene andere verzachtende omstandigheid, dan de groote onkunde van de meeste leden omtrent alle aangelegenheden op het financiewezen betrekkelijk. Dikwijls is het Hogendorp als een fout aangerekend, dat hij in de Tweede Kamer te zeer het karakter van een paedagoog heeft aangenomen; maar zij die bekend zijn met de parlementaire geschiedenis van die dagen, zullen

erkennen, dat hij in de meeste leden inderdaad slechts discipelen tegen zich over had, weinig ontwikkelde en helaas! ook weinig volgzame discipelen. Intusschen is die onkunde niet zoo groot geweest, dat zij tot verontschuldiging kan dienen. De groote meerderheid had genoeg doorzicht om te begrijpen, dat het wetsontwerp omtrent de domeinloterijen in al zijne deelen en onderdeelen afkeuring verdiende, en niettemin heeft eene bijna even groote meerderheid nog in hetzelfde jaar al de deelen en onderdeelen van het ontwerp toch in het leven geroepen, en dat op eene wijze, die niet alleen tegen den geest, maar ook tegen de letter van de grondwet aandruischte. Zij heeft den eersten en heiligsten van hare pligten, namelijk den pligt om toezigt te houden op het beheer van 's lands penningen, rockeloos prijs gegeven en besluiten genomen, die met een zedelijken zelfmoord gelijk stonden. In één woord — en om nog eens de schoone uitdrukking van Hogendorp te bezigen, — zij heeft het gemeen overleg slechts gebruikt om dat gemeen overleg te vernietigen en zichzelf uit de grondwet te verbannen. Dat dan ook in de eerste plaats op haar de verantwoordelijkheid ruste van de treurige gevolgen, die de groote financiële maatregelen van 1822 moesten opleveren.

GEMEENZAAM ONDERHOUD

OVER HET TOELATEN VAN VREEMDE VENNOOTSCHAPPEN
HIER TE LANDE.

Het gemeenzaam onderhoud wordt geopend door den Heer Buijs, die, alvorens het opgegeven onderwerp aan de orde te stellen, diegenen zijner hoorders, welke omtrent het door hem voorgedragene het een of ander zouden wenschen in het midden te brengen, uitnoodigt daartoe over te gaan.

Geen der aanwezigen het woord opvattende, zegt de Heer Buijs, dat hij, in antwoord op de hem zoo even na het houden zijner voordragt gedane vraag: welke namelijk de houding is geweest, door Hogendorp tegenover de wet van December 1822 op het Amortisatie-Syndicaat aangenomen? — aan de vergadering wenscht mede te deelen, dat Hogendorp tijdens die wet in de Staten-Generaal werd behandeld, ongesteld en derhalve niet tegenwoordig was; doch dat die staatsman in eene breede memorie over die wet, opgenomen in zijne *Bijdragen tot de huishouding van Staat*, haar zeer ongunstig heeft beoordeeld, omdat hij ze beschouwde als de verwezenlijking van hetgeen hij in het vroeger verworpen wetsontwerp op de domeinen zoo krachtig bestreden had.

Thans brengt de Heer Buijs het vraagstuk „over het toelaten van vreemde vennootschappen hier te lande” in beraadslaging. Hij herinnert dat in de vorige vergadering gesproken werd over de onlangs uitgevaardigde wet tot in trekking van eenige bepalingen, tot dusverre hier te lande

van kracht geweest, omtrent het heffen van vreemde geldleeningen, en dat toen ook met een enkel woord is gewaagd van de verhouding tusschen de nederlandsche en vreemde vennootschappen, en met name de assurantie-maatschappijen, welke verhouding door een der sprekers als ongunstig is voorgesteld. Spreker herhaalt hetgeen door hem in de vorige vergadering ten aanzien van België is aangevoerd, namelijk, dat aldaar voor eenige jaren eene wet is uitgevaardigd, die aan de fransche maatschappijen gelijke regten toekent als de belgische zelveu genieten, en overigens bepaalt, dat de koning bij besluit de regten aan de fransche maatschappijen gegeven, ook van toepassing kan verklaren op andere buitenlandsche vennootschappen, mits ten deze een stelsel van volkomene reciprociteit worde gehuldigd. Hij wenscht na deze inleiding, deze twee vragen aan de overwegingen der aanwezigen te onderwerpen: 1°. in hoeverre is die mededinging van buitenlandsche maatschappijen met de binnenlandsche, beide aan eene verschillende wetgeving onderworpen, nuttig en wenschelijk? en 2°. is het billijk, dat de hier te lande gevestigde agenten dier buitenlandsche maatschappijen minder lasten opbrengen dan de inlandsche maatschappijen?

De Heer J. J. A. Santhagens vat het eerst het woord op. Hij beschouwt de zaak met het oog op de assurantie-maatschappijen niet alleen, maar ook in het belang van alle industriële maatschappijen, ook bepaald de reederijen, en beoogt, dat de omstandigheden in ons land die inrigtingen tegenover het buitenland nog te veel begunstigen, om de vreemde maatschappijen daarin onvoorwaardelijk te laten deelen. Wij toch genieten zekere voorkeur, voortspruitende uit de bepalingen der statuten van de Nederlandsche Handelmaatschappij, zoowel ten aanzien van het bevrachten van schepen, als ook met betrekking tot de assurantie. Moeten de Nederlanders nu dat voordeel met de buitenlanders deelen; moeten de

vreemde assurance-maatschappijen en reederijen op dezelfde wijze worden begunstigd, dan gelooft Spreker dat, zonder gelijkstelling der voorwaarden, de Nederlanders zullen worden benadeeld. Dit was ook de grond, naar aanleiding waarvan de nederlandsche afgevaardigden op het vrijhandelskongres te Brussel door de belgische leden werden aangevallen; deze toch beschuldigden ons dat wij quasi gelijke scheepvaartregten toestaan, maar toch door tusschenkomst van de Nederlandsche Handelsmaatschappij zekere voorregten genieten. Spreker voert dit aan als de waarschijnlijke oorzaak, waarom de belgische Regering ook niet ongenegen is de nederlandsche assurance-maatschappijen en reederijen met de belgische gelijk te stellen; doch hij doet uitkomen dat de omstandigheden ten deze in beide landen verschillen. Vreemde concurrentie keurt Spreker wel niet af, doch alleen op gelijken voet.

Wat nu de tweede vraag betreft, zegt hij, dat de agenten van vreemde maatschappijen hier te lande met meer voordeel en minder omslag dezelfde verrigtingen kunnen doen als de inlandsche. Dit keurt Spreker niet goed; hij wenscht integendeel dat de vreemde maatschappijen, wat betreft de lasten, formaliteiten enz., volkomen zouden worden gelijk gesteld met de nederlandsche instellingen van dien aard. Wat toch is nu het geval? Een agent eener buitenlandsche maatschappij behoeft eenvoudig patent te nemen als zoodanig; maar de nederlandsche maatschappij moet bovendien telken jare opgave doen van hare winst en daarvan een proportioneel regt van ruim 2 pct. betalen, alvorens te kunnen uitdeelen. Deze ongelijkheid is een nadeelig gevolg der patentwet. Er diende, volgens Spreker, te worden bepaald, dat de agenten van vreemde maatschappijen eveneens patentpligtig zijn over het bedrag harer winst. Over de bestaande wetgeving ten deze heeft men derhalve reden tot klagen. De thans vigerende wetten op dat stuk zijn afkomstig uit eenen tijd, toen voor de hollandsche kapitalen evenzeer plaatsing in buiten-

landsche ondernemingen werd gezocht, als dit nu met vreemde kapitalen in ons land het geval is; de stand van zaken is alzoo thans ten eenenmale veranderd: in Nederland bestaat wel de begeerte om de kapitalen in buitenlandsche effekten te beleggen, doch niet om ze in vreemde nijverheids-ondernemingen te steken. De vreemde kapitalisten zoeken daarmede hun voordeel te doen door zich van onze nijverheid meester te maken: bij die strekking, als een gevolg der veranderde tijden, behoort ook de wetgeving veranderd te worden. Daarna zet Spreker zijne meening uiteen, dat niet alleen de patentwet herziening behoeft, maar ook omtrent de toelating van vreemde ondernemers van maatschappijen andere wetsbepalingen vereischt worden, en wel bepaald ten aanzien van de voorwaarden waaronder de maatschappijen, hier te lande gevestigd, ondernomen zijn. Hij wijst voorts op de waarborgen, die de Regering vordert, alvorens concessie te verleen tot het oprigten van industriële maatschappijen, zoo als b. v. het storten van een deel van het kapitaal, dat bij het niet tot stand komen verbeurd wordt, gelijk dit voor den aanleg van spoorwegen wordt gevorderd; Spreker noemt dit een verkeerden maatregel. Daar tegenover stelt hij de maatregelen, die de stedelijke regering van Amsterdam heeft genomen bij het verleen van concessie voor de duinwaterleiding en voor die uit de rivier de Vecht; het gemeentebestuur eischte een waarborg; ja, doch niet voor het tot stand komen der Duinwater-maatschappij, maar wel om verzekerd te zijn, dat bijaldien die maatschappij niet aan hare verplichtingen mogt voldoen, het belang der ingezetenen niet zou worden te kort gedaan. Terugkomende op de spoorwegen, waarvan hij zoo even sprak, en die in het algemeen beschouwende, zegt Spreker, dat de waarborg dien de Regering eischt, daartoe behoort te strekken dat, zijn die ondernemingen eens volgens billijke tarieven in werking, in de dienst overeenkomstig het algemeen belang kan worden voorzien, voor

het geval dat door die maatschappijen zelven stoornis in de dienst wordt te weeg gebragt. Ten slotte waarschuwt hij voor het gevaar, dat, wanneer de door hem gewenschte verandering niet mogt tot stand komen, wij in al onze handelswegen van vreemdelingen afhankelijk zullen kunnen worden.

De Heer Buijs antwoordt dat, wat het eerste punt, het toelaten van vreemde maatschappijen, betreft, het hem voorkomt, dat de vorige Spreker zich minder op het standpunt van het algemeen belang, dan op dat van het belang der betrokken inlandsche maatschappijen heeft geplaatst. Volgens den Heer Buijs moet, met het oog op het algemeen belang, aan de toelating van vreemde maatschappijen volstrekt niets in den weg staan, en zou elke wet op dat stuk nadeelig werken. Bestaat er werkelijk, zoo als de Heer Santhagens aanvoerde, eene neiging bij de vreemde kapitalen om hierheen te vloeijen, dan acht Spreker dit een gelukkig verschijnsel, en moet, naar zijn inzien, die beweging niet worden gestoord; van eene milde handelwijze ten deze zal ons land, hiervan houdt hij zich overtuigd, de beste vruchten oogsten. Spreker laat de spoorwegen voor het oogenblik buiten behandeling, en bepaalt zich bij zijne beschouwingen tot de assurantie-maatschappijen, reederijen, fabrieken door vereeniging van kapitalen tot stand gekomen enz.; hij is van oordeel dat wanneer zulke buitenlandsche maatschappijen bij onze ingezetenen debiet zoeken, zij hiertoe een onbeperkte vrijheid behooren te hebben. Warm voorstander van vrijen handel, wenscht Spreker dit weldadig beginsel zoo algemeen mogelijk toegepast te zien, niet slechts op artikelen als graan, katoen enz., maar ook op assurantie-polissen en dergelijken. Ten aanzien van het tweede punt, de financiële zijde van het vraagstuk, die volgens den Heer Santhagens, zich ongunstig toont voor de inlandsche maatschappijen, zegt Spreker, dat het ja mogelijk is dat de vreemde agenten te weinig betalen, doch dat hij het onbillijk zou achten,

wanneer men hen evenveel wilde doen opbrengen als van de nederlandsche maatschappijen wordt gevorderd; want, oordeelt hij, dan reeds is er gelijkheid, wanneer er reciprociteit bestaat. Hij vraagt daarom of, om zich tot België te bepalen, de regten die de agenten van belgische maatschappijen hier te lande moeten voldoen, minder hoog zijn dan de regten, die de agenten van nederlandsche maatschappijen in België moeten opbrengen.

De Heer Santhagens zegt dat de geheele zaak hierin is gelegen, dat onze maatschappijen aan lastige formaliteiten en kostbare bepalingen zijn onderworpen, en dat zij verplicht worden zich overeenkomstig de bestaande wetten op het stuk der naamlooze vennootschappen te gedragen, terwijl de agenten van vreemde maatschappijen van beide ontheven zijn.

De Heer Buijs beweert alsnu, dat bij het in praktijk brengen van de door den Heer Santhagens verdedigde beginselen vrije handel onmogelijk is. Vergist hij zich niet, dan is het argument, dat de vorige Spreker heeft aangevoerd, volkomen gelijk aan dat, waarmede vroeger onze tegenwoordige scheepvaartwetten bestreden werden. Toen heette het, dat de vreemdelingen goedkoopers schepen bouwden dan wij, en nu zou het zijn, dat zij tegen lageren prijs verzekeringen sluiten dan wij doen kunnen. Is dit nu eene reden om van de vrijheid af te zien? Immers neen; want nu als toen kan men antwoorden, dat het algemeen belang het best gebaat wordt, wanneer men de ingezetenen in de gelegenheid stelt tegen den laagst mogelijken prijs te verkrijgen wat zij noodig hebben. Of die benodigdheden door vreemdelingen of door ingezetenen worden verstrekt, is vrij onverschillig. Spreker herhaalt vervolgens zijne vraag, of de regten, die de agenten van nederlandsche maatschappijen in België betalen, lager zijn dan die, welke hier te lande van agenten van belgische maatschappijen gevorderd worden?

In antwoord op deze bij herhaling gedane vraag, zegt de

Heer Santhagens, dat hij niet gelooft, dat in België de bedoelde regten hooger zijn dan hier te lande. Hij dringt er echter op aan dat men de vreemde maatschappijen, alvorens hare agenten hier worden toegelaten, aan dezelfde formaliteiten onderwerpe, als onze wetten aan de inlandsche maatschappijen voorschrijven.

De Heer Buijs merkt aan, dat uit het antwoord van den Heer Santhagens schijnt te blijken, dat er inderdaad geene ongelijkheid bestaat, zoo als beweerd werd, omdat de agenten in beide landen hetzelfde betalen. Daarna geeft hij het woord aan den Heer Heemskerk, die bereid is zijne meening over het besproken punt mede te deelen.

De Heer J. Heemskerk Az. meent, dat de zaak niet alleen uit het oogpunt van handelsvrijheid en concurrentie moet worden beschouwd. De beperkende maatregelen in de nederlandsche wet geschreven omtrent naamlooze maatschappijen, strekken om het publiek tegen bedrog te beschermen, niet om ingezetenen te beschermen tegen vreemden. Die beperkingen der vrijheid in het oprigten van naamlooze vennootschappen zijn noodig, omdat de bestuurders en deelhebbers van die lichamen, handel drijvende en industrie uitoefenende, het bijzondere voorregt genieten van niet met hun persoon en vermogen verbonden te wezen voor de engagementen der vennootschap, maar alleen tot zoo ver het maatschappelijk kapitaal strekt. Het komt Spreker gevaarlijk voor, dit voorregt aan buitenlanders toe te kennen, zonder voorafgaande toelating door onze Regering, of anderen daarmede gelijkstaanden waarborg. Wel zijn ook in de meeste buitenlandsche wetgevingen dergelijke bepalingen van voorzorg opgenomen als in ons wetboek van koophandel, maar vooreerst zijn die vreemde wetten niet allen hier te lande bekend, en ten andere bestaan niet overal even groote voorzorgen. B. v. in België behoeven de oprigters eener naamlooze vennootschap slechts 5% van het maatschappelijk kapitaal te hebben ge-

stort, om hunne operatiën te beginnen; in Nederland minstens 10°/. De wetgever blijft dus inderdaad zich zelven niet gelijk, wanneer hij de oprigting van dergelijke maatschappijen in Nederland met voorzorgen omringt, en tevens aan de buitenslands opgerigten vrijheid geeft om in Nederland te handelen en in regten te ageren op gelijken voet en zonder waarborg. Trouwens onze bestaande wet zwijgt op dit punt.

De Heer J. W. Tydeman beaamt hetgeen door den vorigen Spreker is aangevoerd. Ook hem komt het allezins wenschelijk voor, dat buitenlandsche maatschappijen, die hier te lande verlangen werkzaam te zijn, aan dezelfde wetsbepalingen worden onderworpen, die voor de nederlandsche maatschappijen bestaan. Is dit niet het geval, wat zal dan gebeuren? vraagt Spreker. Ondersteld dat hier een plan wordt ontworpen tot oprigting eener levensverzekering-maatschappij en de daartoe vervaardigde tabellen voldoen niet aan de Regering, die ze moet goedkeuren, volgens de op dat stuk bestaande verordeningen; dan is hiervan het gevolg dat zij niet worden goedgekeurd, en de koninklijke bewilliging aan de maatschappij onthouden wordt; maar dan heeft de maatschappij, die hier te lande niet is of niet kon worden goedgekeurd, zich slechts even over de grenzen, b. v. te Kleef, te vestigen, om door het aanstellen van agenten hier te lande dezelfde regten uit te oefenen, welke zij hier als naamlooze vennootschap niet kan deelachtig worden. Spreker zegt wijders dat, indien er zelfs kwestie zou zijn van de regtsbevoegdheid eener zoodanige maatschappij om hier te handelen, volgens de wet die regtsbevoegdheid schijnt te moeten worden beoordeeld naar de wetgeving van de plaats waar de vennootschap is gevestigd, zoodat er veel te zeggen is voor de stelling, dat die bevoegdheid ook hier te lande zou moeten worden erkend. Het gevolg van onbeperkte toelating zou kunnen zijn, zoo als inderdaad geweest is met zekere maatschappij, die te Parijs was gevestigd, doch welke hij hier niet

noemen wil, welke maatschappij faillceerde en door haar deficit aan vele personen hier te lande schromelijke verliezen berokkende. Zulke onheilen te voorkomen, is volgens Spreker de pligt des wetgevers; de wet behoort te waken dat buitenlandsche maatschappijen hier niet kunnen handelen, zonder te zijn onderworpen aan dezelfde beperkende bepalingen die voor de nederlandsche maatschappijen zijn gemaakt, als daar zijn: goedkeuring der statuten en tabellen, enz.

De Heer Buijs verklaart, dat hij het zou betreuren, indien gehandeld werd op de wijze als de vorige Spreker bedoelt. Zou de wetgever zóó handelen, dan ware alle concurrentie tusschen de vreemde en nederlandsche maatschappijen onmogelijk; de vreemde maatschappijen zouden zich niet willen, en meestal ook niet kunnen onderwerpen aan de voorschriften van ons wetboek, en de Nederlanders dus verstoken blijven van het voorregt, om ook bij den vreemdeling ter markt te gaan.

De waarborgen, die de Heer Heemskerk vóór de vreemde maatschappijen verlangt, komen Spreker insgelijks te bezwaren voor en buitendien overbodig. Onze wetgever heeft gemeend aan de oprigting van naamlooze vennootschappen vele strenge voorwaarden te moeten verbinden; Spreker heeft er voor het oogenblik vrede mede. Het publiek kan nu gerust zijn en uitsluitend de hulp inroepen van inlandsche maatschappijen, wanneer het met den wetgever al die waarborgen noodig keurt. Maar is dit nu eene reden, om van de vreemde vennootschappen dezelfde waarborgen te eischen? Immers neen; de ingezetenen kennen de mindere soliditeit van deze, en kunnen van andere inrigtingen de diensten erlangen, die zij noodig hebben. Maar wanneer zij, in weerwil van die kennis, toch bij de vreemdelingen komen, dan moet het zijn, dat deze voordeelen aanbieden, welke tegen de mindere veiligheid opwegen; en is dit zoo, waarom hen dan beletten datgene te doen, wat hun belang medebrengt?

Daarenboven, men verlangt gelijkheid en waarborgen, maar hoe is het mogelijk daartoe te geraken? Men kan, ja, voorafgaande toestemming eischen, ook voor vreemde maatschappijen, maar men kan niet beletten, dat de wetgeving omtrent faillissement en lijfswang — om van andere punten niet te spreken — in andere landen van de onze aanmerkelijk afwijkt en de schijnbare gelijkheid van waarborgen, die men tracht in te voeren, ijdel maakt.

Er is nog iets, dat Spreker in het belang van het door hem verdedigde beginsel meent te mogen aanhalen. Het is bekend genoeg, dat, wanneer vreemde naamlooze vennootschappen soms aan landgenooten schade hebben berokkend, deze nog vrij wat meer geleden hebben door de elders gevestigde commanditaire vennootschappen en particuliere huizen. Waarom aan deze eene vrijheid laten, die men aan de naamlooze maatschappijen weigert? Waarom zal men beweren, dat de burgers zich wel kunnen wachten voor de kwade praktijken van eerstgenoemden, maar niet ook van de laatstgenoemden?

De Heer Santhagens verdedigt nader zijne reeds ontwikkelde gevoelens, en beweert, dat het door den Heer Bujs voorgestane stelsel geene gelijkstelling, maar voorregt zou doen ontstaan. Hij gelooft, dat de Regering en de wetgeving wel degelijk bevoegd en verplicht zijn, niet toe te laten vreemde maatschappijen of agentschappen namens deze handelende, dan alleen met de noodige waarborgen, dat de ingezetenen, die er zich van bedienen, tegen schade beveiligd zijn. Daarna herinnert Spreker, wat door hem in de vorige vergadering bereids is medegedeeld, dat het hem bij eigen ondervinding bekend is, dat in Engeland geen agenten van buitenlandsche maatschappijen worden toegelaten, maar alleen personen of huizen, die de werkzaamheden en risico onder persoonlijke aansprakelijkheid, op hunne namen of firma's willen uitvoeren en dragen.

De Heer Buijs meent het door den Heer Santhagens aangehaalde voorbeeld omtrent hetgeen aan zijne maatschappij in Engeland wedervaren is, tegen hem zelven te kunnen keeren. In Engeland bestaat wat men hier ook verlangt te vestigen: uitsluiting van vreemde maatschappijen. Welnu, de Heer Santhagens had dadelijk een middel om zich over die bepaling heen te zetten, door de behartiging van de belangen zijner maatschappij aan een engelsch huis op te dragen. Zouden de Belgen hier niet hetzelfde kunnen doen en door agenten te kiezen, vrij wat minder solide dan hunne maatschappijen, het kwaad dat men wil voorkomen nog veel grooter kunnen maken?

Spreeker betwijfelt verder de juistheid van het beweren des Heeren Santhagens, als zou namelijk het belang van België medebrengen, dat wij van de aangeboden reciprociteit gebruik maakten. Het tegendeel is waar, ons belang en niet het zijne vordert dien maatregel. De belgische jurisprudentie toch heeft aangenomen, dat vreemde maatschappijen daar te lande niet in regten kunnen optreden, en daardoor is de concurrentie van vreemdelingen met België feitelijk onmogelijk gemaakt. Bij ons is het anders gesteld: de jurisprudentie omtrent de regten van vreemde maatschappijen heeft zich nog niet gevestigd; sommige regterlijke collegiën, en dat wel juist in de groote koopsteden, erkennen haar. De toestand is dus voor ons zoo onvoordeelig mogelijk: zoolang het stelsel van reciprociteit niet is aangenomen, mogen de Belgen met ons concurreren, maar wij niet met de Belgen.

Met betrekking tot het eerste punt doet de Heer Santhagens opmerken, dat het verschil hierin bestaat dat de agent van eene vreemde maatschappij hier te lande door de afgifte van het patent bepaald erkend wordt voor haar werkzaam te zijn, hetgeen in Engeland het geval niet is.

De Heer Tydeman, het woord weder opvallende, verklaart,

dat hij volstrekt niet wil gehouden worden voor een vijand van concurrentie; integendeel, hij acht de concurrentie tusschen vreemde en nederlandsche maatschappijen zeer nuttig; maar hij verlangt gelijkstelling van vreemde en inlandsche maatschappijen; geen privilegie voor de eersten boven de laatsten, gelijk thans werkelijk het geval is. Ook oordeelt Spreker, dat er dient gelet te worden op het doel van den nederlandschen wetgever. De nederlandsche wetten zijn gemaakt in het belang van nederlandsche ingezetenen; maar daarom moeten zij ook voor de vreemde maatschappijen, die zich hier willen vestigen, gelden. De bepalingen van het wetboek van koophandel voor de naamlooze maatschappijen zijn mild; zij beschermen de belangen van den nederlandschen onderdaan, doch de wetgever zou zijne taak slechts ten halve, of nog minder dan ten halve, hebben volbragt, indien de behoedende maatregelen alleen de nederlandsche maatschappijen golden, en de buitenlandsche er geheel vrij van waren. In dit geval toch zou de Nederlander alleen gewaarborgd zijn tegen bedriegerijen en oplichting van Nederlanders, en niet tegen zulke handelingen van vreemdelingen. Of de geheele titel „Naamlooze maatschappijen” van het wetboek van koophandel moet vervallen en algeheele, onbepaalde vrijheid in de plaats komen, of de daarin vervatte bepalingen moeten zoowel op de nederlandsche als op de vreemde maatschappijen, die hier te lande door agenten of anderen willen werken, van toepassing zijn. — Ten aanzien van het door den Heer Buijs aangevoerde over vreemde firma's of commanditaire associatiën, zegt Spreker, dat de toelating van deze niets bewijst voor de onbeperkte toelating der vreemde naamlooze maatschappijen, daar bij de eerstbedoelden degenen, die met het bestuur zijn belast, solidair verantwoordelijk zijn. Vervolgens doet Spreker uitkomen, dat hij de door hem verlangde gelijkheid bepaaldelijk nuttig en noodig acht voor de buitenlandsche hier

werkende levensverzekering-maatschappijen, in het belang van zoo vele weduwen en weezen.

De Heer Buijs kan het den vorigen Spreker niet toegeven, dat zijne vergelijking tusschen de commanditaire vennootschappen en de naamlooze maatschappijen onjuist zou zijn. Immers ook ten aanzien van die vennootschappen loopt de wetgeving van verschillende volken wijd uiteen, en eischt men in sommige landen waarborgen, die elders niet bekend zijn. Hij wenscht hier overigens nog bij te voegen, dat, wanneer hij tot nog toe heeft aangenomen, dat de belgische maatschappijen inderdaad veel minder waarborgen opleveren dan de nederlandsche, dit enkel geschied is om de discussie eenvoudiger te maken. De Heer Tydeman zal hem (Spreker) wel willen toegeven, dat het verschil tusschen de nederlandsche en fransche wetgevingen omtrent naamloze maatschappijen niet zoo groot is, dat men met grond zou kunnen beweren, dat de eersten reeds daarom veel meer waarborgen opleveren dan de laatsten.

De Heer Otto van der Vies is van meening, dat de maatregel, die in den Heer Buijs een verdediger vond, niet tot vermeerdering, maar veeleer tot vermindering van concurrentie zou leiden, daar nu niet de buitenlandsche, maar de binnenlandsche verzekeringmaatschappijen worden uitgesloten, althans aan de eerstgenoemden gunstige voorwaarden boven de laatstgenoemden worden verleend. Spreker wederlegt wijders de bewering, als zouden de nederlandsche maatschappijen door een gelijk praerogatief in het buitenland eene vergoeding daarvoor vinden, door aan te merken, dat vele nederlandsche maatschappijen, uit den aard harer inrigting en statuten, haren werkkring hetzij tot deze stad of tot dit land moeten bepalen, en van zulke praerogatieven dus geen gebruik kunnen maken.

De Heer Buijs antwoordt den vorigen Spreker, dat zijne bedoeling alleen was, om te doen uitkomen, dat het publiek geheel vrij moet zijn in de keuze der personen, wier dienst

het behoeft, opdat het zich die dienst zoo goedkoop mogelijk verschaffe; dit toch is het beginsel van alle concurrentie, het groote nut en voordeel, dat het publiek van haar verwachten kan.

De Heer Buijs voert ten slotte nog aan, dat het beginsel van vrijheid hier, zoo als in alles wat handel en nijverheid betreft, op den voorgrond moet staan. De belangen van de inlandsche maatschappijen kunnen in dat beginsel geene wijziging brengen. Hij aarzelt dan ook niet te verklaren, dat, wanneer inderdaad de vreemdelingen ons de assurantie tegen lageren prijs kunnen verschaffen dan de landgenooten, het vervallen onzer verzekeringmaatschappijen op den duur een voordeel en geen nadeel zou zijn.

Daar het uur te ver verstreken is, om het gemeenzaam onderhoud nog voort te zetten, wordt het thans gesloten.

III.

GESCHIEDENIS DER STAATSSCHULD TOT 1840.

Het vlugtig overzicht van de geschiedenis der nederlandse staatsschuld, dat ik u in de twee voorgaande weken mededeelde, had bijna uitsluitend betrekking op de grondslagen, die bij de regeling van het financiewezen in 1814 en in 1822 werden aangenomen. Het was een geheel nieuw stelsel van openbaar crediet, dat met scherpzinnigheid nagedacht en met beleid verdedigd, ten slotte volkomen zegevierde en zonder veel moeite den tegenstand brak van die weinigen, die al de fouten van het nieuwe stelsel doorgrondde, en wier heldere blik reeds bij voorbaat de rampzalige gevolgen voorspelde, welke het voor de natie zou opleveren. Het was een strijd geweest tusschen de financiekunst ¹⁾

¹⁾ De Hoogleraar Mr. J. Ackersdijk gaf in 1843 twee brochures uit, beide getiteld: *Nederlands financiën, Nationale schuld*, die eene korte maar zeer strenge critiek behelsden van het bestuur over onze financiën sedert 1814. De schrijver verweet aan de Regering dier dagen, dat zij de lessen der staathuishoudkunde veronachtzaamd en alleen hulp had gezocht bij de gevaarlijke en tot verderf leidende praktijken van eene nevelachtige financiekunst. Een ander Hoogleraar, de Heer Mr. J. Bake, meende in het volgende jaar, in zijne brochure *Gedachten over de publieke schuld*, de zoogenaamde financiekunst tegen

en de staathuishoudkunde; de eerste ingewikkeld, omslagtig, moeilijk te bevatten en vol geheimzinnige beloften; de laatste eenvoudig, bondig, klaar en zich naauwlettend wachtende voor het opwekken van illusiën. Het meerendeel dergenen, die beslissen moesten, was uit onkundigen zamengesteld, en geen wonder dat deze aan de financiekunst den zegepalm toekenden. Het ingewikkelde en het moeilijke schijnt meestal dieper en wijzer dan het eenvoudige, en de aantrekkelijkheden van het geheimzinnige zijn niet gemakkelij te wederstaan. Liever dan het oor te leenen aan die al te eenvoudige leer, welke voorschrijft, dat er in de groote huishouding van den staat, als in de kleine huishouding der burgers, evenwigt moet bestaan tusschen inkomsten en uitgaven, en dat de staat, zoowel als de individu, zich alleen door te betalen van zijne schulden kwijten kan, wilde men kennis maken met de mysteriën van de financiekunst, en

zijnen utrechtschen ambtgenoot in bescherming te moeten nemen, o. a. door te betoogen, dat de geleerde, met het bestuur van 's lands financiën belast, zijne taak zeer slecht zal volbrengen, wanneer hij slechts de beginselen zijner wetenschap kent, die het antwoord schuldig blijft omtrent zoo vele praktische vragen, welke bij groote financiële maatregelen op eene beslissing wachten. „Het kost weinig moeite te smalen op de beurs en op den handel en de speculatie die daar plaats hebben; maar het zal altijd onmogelijk zijn financiële maatregelen — niet te besluiten of er wetten over te maken, maar — uit te voeren en een goeden uitslag er van te zien, wanneer men de wetenschap alléén volgen wil, en de opinie van de beurs over het hoofd ziet en zelfs veroordeelt.” (Pag. 7). Er is waarschijnlijk niemand die deze bewering tegenspreekt; ook niet de Hoogleraar Ackersdijk, die eene geheel andere financiekunst op het oog had, namelijk de financiepolitiek, welke de Heer Bake zelf aldus omschrijft: „die zich met expedienten behelpt, en die hare toevlugt tot ongerijmde en noodlottige fictiën neemt, hoedanig er in de financiegeschiedenis van het Koninkrijk der Nederlanden, helaas! maar al te veel zijn aan te wijzen.” Wanneer ik hier van *financiekunst* spreek, dan bedoel ik alleen die, welke in de laatstgenoemde woorden omschreven wordt.

onderzoeken of het doel, waarnaar allen streefden, niet langs een minder dorren weg te bereiken was?

Achttien jaren lang heeft de financiekunst hare overwinning ongestoord genoten, en is zij, zonder bijna eenige beperking te ontmoeten, in de gelegenheid gesteld, om al de hulpmiddelen, die zij in haar rijk voorzien arsenaal hield opgesloten, beurtelings ter bevordering van het algemeene welzijn te beproeven. Het publiek had niet zoo veel tijd noodig gehad, om zijn onderzoek naar de groote voordeelen, die achter zoo vele mysteriën verborgen schenen, ten einde te brengen; zijne illusiën waren sinds lang in teleurstellingen verkeerd, en onwillig bleef het zich onderwerpen aan die magt, welke het eenmaal zoo rockeloos in het leven riep, en die reeds acht jaren na hare geboorte al den *prestige* verloren had, die haar vroeger omstraalde. Langzaam groeide die onwil op en won de tegenstand veld, tot dat zij eindelijk, na verloop van nog eens tien jaren, krachtig en algemeen genoeg waren geworden, om het stelsel omver te werpen, nu niet minder gehaat dan het vroeger geprezen werd.

Het is uit de financiële geschiedenis van die achttien jaren, welke zoo groote omwenteling in de openbare meening te weeg bragt, dat ik u dezen avond enkele hoofdtrekken zou wenschen mede te deelen. Deze mededeeling splitst zich van zelve in twee afdeelingen: de eerste, die de jaren 1822—1830 omvat, is het tijdvak van de geheimzinnige operatiën en van de kunstmatige leeningen; de andere, die zich over de jaren 1830—1840 uitstrekt, betreft het tijdvak van dien ontzaggelijken financiëlen nood, welke door de belgische revolutie in het leven geroepen, en sedert door een jaren lang voortdurenden staat van halven oorlog onderhouden werd; een nood, die het openbaar crediet uitputte, en door de misbruiken, waartoe hij aanleiding gaf, ten tweeden male in deze eeuw twijfel deed oprijzen omtrent de vraag, of Neder-

land op den duur in staat zou zijn, de eenmaal aangegane verbindtenissen gestand te doen? ¹⁾

¹⁾ Het juiste bedrag van de schuld, op het oogenblik dat het Amortisatie-Syndicaat werd in het leven geroepen, was als volgt: (Wij ontleenen deze duidelijke opgave aan het Academisch proefschrift van den Heer J. G. Kruijmel, *Over delging van staatsschulden*, pag. 126.)

A. WERKELIJKE SCHULD, $2\frac{1}{2}\%$.

Gecreëerd: 1814	{ liqui-		f 575,350,644
" 1816	{ datie		" 16,144,412
" 1818	{ oude		" 14,136,836
" 1818	{ schuld.		" 11,308,786
" 1819			" 24,000,000
" 1820			" 8,000,000
" 1822			" 57,500,000

Te zamen 27 December 1822.		f 706,440,678
Geamortiseerd van 1819—1822.		" 1,727,000

f 704,713,678

B. UITGESTELDE SCHULD.

Gecreëerd: 1815.		f 1,150,701,289
" 1816.		" 32,288,825
" 1818.		" 22,617,572

f 1,205,607,686

Uitgeloot en geamortiseerd 1816—1821.	" 70,000,000
---------------------------------------	--------------

" 1,135,607,686

C. SYNDICAAT-BONS.

1ste serie 1815.		f 40,000,000
2de " 1818.		" 45,000,000

f 85,000,000

Afgelost tot December 1822.		" 33,600,000
-----------------------------	-----------	--------------

" 51,400,000

RECAPITULATIE.

Op 27 December 1822 bestond dus de nationale schuld uit:

Werkelijke schuld $2\frac{1}{2}\%$.		f 704,713,678,	rentende	f 17,617,842.
Syndicaat-bons 5% .		" 51,400,000,	" "	" 2,570,000.
		f 756,113,678,	"	f 20,187,842.
Uitgestelde schuld.		" 1,135,607,686.		

Eene der hoofdbedoelingen van de wet van 1822, die het Amortisatie-Syndicaat in het leven riep, betrof de uitgestelde schuld. De ondervinding had reeds spoedig geleerd, dat het gemakkelijker was, om met één pennestreek het onregt te vernietigen, door Napoleon — in deze het werktuig eener onverbiddelijke noodzakelijkheid — gepleegd, dan om de verplichtingen na te komen, die uit een zoo ver reikenden maatregel voortvloeiden. De gedachte, dat er eeuwen moesten verloop, eer tot werkelijke schulddelging kon worden overgegaan, omdat meer dan duizend millioen uitgestelde schuld op het oogenblik wachtten, dat zij in werkelijke rentegevende schuld zouden kunnen overgaan, drukte zwaar, en bleek meer en meer eene onoverkomelijke belemmering voor eene deugdelijke regeling van ons financiewezen. Daarenboven leerde de ondervinding, dat de opgelegde verplichting, om jaarlijks vijf millioen uitgestelde schuld in te koopen, niet zonder groote bezwaren kon worden nageleefd. Niet alleen, dat naar mate uitgestelde schuld werd ingekocht, de prijs van de overblijvende natuurlijk steeg, en eindelijk eene hoogte moest bereiken, die elken inkoop op voordeelige voorwaarden onmogelijk maakte; maar daarenboven had het beurspel, door de wet van 1814 in het leven geroepen, zich van de kansbiljetten meester gemaakt en aan dit effect eene kunstmatige waarde geschonken.

Algemeen was men dus ingenomen met de bepaling in de wet op het Amortisatie-Syndicaat, die de conversie van de uitgestelde schuld voorschreef; zij het dan ook, dat de scherpzinnige Hogendorp reeds dadelijk bij het uitvaardigen der wet verklaarde, dat dit wettelijk voorschrift was ingerigt op eene wijze, die hem vrees inboezemde voor de toekomst ¹⁾. De wetgever van 1822 had namelijk aan het Amortisatie-Syndicaat magtiging verstrekt, om obligatiën uit te geven tot een bedrag van 116 millioen, ten einde die in te wis-

¹⁾ *Bijdragen*, VII, pag. 95 en volg.

selen tegen de nog loopende syndicaat-bons en de uitgestelde schuld, benevens de kansbiljetten; maar in plaats van te verklaren, dat die ingewisselde schuld onmiddellijk zou vernietigd worden, bepaalde hij de vernietiging op vijf millioen 's jaars. Niet zonder reden voorwaar, vroeg Hogendorp naar de aanleiding tot dit zonderlinge voorschrift. Waarom werd de nieuwe schuld in het leven geroepen en de oude ingewisseld, wanneer het niet was om deze laatste te vernietigen? Hoe gevaarlijk voor het openbaar crediet, om eene aanzienlijke schuld te hebben, die, ofschoon geheel ingekocht, nog niet had opgehouden te bestaan; hoe gevaarlijk vooral, om het beheer over die schuld toe te vertrouwen aan eene instelling, in het geheim werkzaam en slechts aan den Koning verantwoordelijk!

Aanvankelijk scheen het echter dat er geene aanleiding zoude bestaan voor de vrees, welke de duisterheid van de wet had ingeboezemd, want de conversie die zij voorschreef mislukte; en het was als had men het er op toegelegd om die te doen mislukken. De waarde van *f* 1000 uitgestelde schuld met een daarbij behoorend kansbiljet beliep op het einde van 1822 aan de amsterdamsche beurs ongeveer *f* 53, en nu ging men vragen of de houders van die schuld genegen waren haar af te staan voor eene waarde van *f* 50? Natuurlijk dat niemand zich aanbood en dat het voorschrift van de conversie der uitgestelde schuld aanvankelijk eene doode letter bleef.

Men zoude meenen, dat door het mislukken der conversie ook van zelve de magtiging verviel aan het Amortisatie-Syndicaat verleend, om namelijk voor 116 millioen obligatiën in het leven te roepen, want die obligatiën waren juist voor de conversie bestemd. De regering dacht er anders over; naar haar inzien was die magtiging blijven bestaan, en op grond van deze stemde zij er in toe, dat het Amortisatie-Syndicaat die loterij-leening van 80 millioen uitschreef,

welke ik reeds in de vorige week met een enkel woord heb aangehaald ¹⁾). Het doel van deze leening was voor een deel de inwisseling van de syndicaat-bons, maar van de uitgestelde schuld werd niet meer gesproken. Alleen bepaalde men bij koninklijk besluit ²⁾), dat de termijn voor de inruiling van die schuld met vier maanden zou worden verlengd en dat het Amortisatie-Syndicaat haar op de vroeger gestelde voorwaarden zoude inwisselen, voor zoo ver namelijk hare fondsen dit toelieten.

Het waren juist deze zonderlinge gebeurtenissen, die Hogendorp aanleiding gaven aan de Tweede Kamer het houden eener enquête voor te stellen. Er vielen voornamelijk drie punten op te helderen. Vooreerst: waarop steunde de bevoegdheid van het Amortisatie-Syndicaat om eene leening van 80 millioen uit te schrijven? De conversie was mislukt en daarmede de magtiging tot het uitgeven van 116 millioen obligatiën van zelve vervallen. In de tweede plaats: waartoe zou de opbrengst van die leening dienen? Zij was, ja, bestemd om de syndicaat-bons af te lossen, maar die welke nog in omloop waren vertegenwoordigden eene waarde van slechts veertig millioen. Stelt men nu de kosten van de aan de leening verbonden loterij op vier millioen, dan bleven er toch nog altijd 36 millioen over, voor welke geene bepaalde bestemming bestond. Maar eens aangenomen dat dit geld voor de inwisseling van uitgestelde schuld zoude dienen en dat de houders dier schuld haar op onvoordeelige voorwaarden inwisselden, hoe kon dan — en dit was de derde vraag — het koninklijk besluit, 'twelk den termijn van inwisseling verlengde, zeggen, dat het Amortisatie-Syndicaat slechts zoo veel zoude inruilen als het fondsen beschikbaar had? Wat mogt de oorzaak

¹⁾ Zij wordt in haar geheel medegedeeld bij Weeveringh, t. a. pl., pag. 141.

²⁾ Koninklijk Besluit van 5 Maart 1824 (Stbl. N°. 25).

zijn dat die fondsen niet voldoende waren voor de inwisseling van de geheele schuld? Immers de regering had bij de behandeling der wet van 1822 uitdrukkelijk gezegd, dat met de 116 millioen obligatiën van het Amortisatie-Syndicaat de inwisseling van *al* de syndicaat-bons en van *al* de uitgestelde schuld, de kansbiljetten daaronder begrepen, mogelijk zoude zijn. Waarom was die som nu eensklaps ongenoegzaam geworden? Van de leening, die de syndicaat-bons inwisselde, waren 36 millioen overgebleven, en na die leening hield men van het oorspronkelijk kapitaal, bij de wet van 1822 op 116 millioen bepaald, nog 36 millioen obligatiën over. Deze beide sommen te zamen genomen moesten juist de waarde van de uitgestelde schuld uitmaken.

Ziedaar zeker gewigtige vragen, elke van welke naar het scheen het voorstel eener enquête op voldoende wijze wettigde ⁴⁾. Maar de Staten-Generaal dachten er anders over.

⁴⁾ Het voorstel van enquête, door Hogendorp ingediend, luidde als volgt:

„1°. Aangezien bij de wet tot instelling van het Amortisatie-Syndicaat, den 27 December 1822, voorgeschreven is eene verwisseling der uitgestelde schuld, kansbiljetten en schuldbekentenissen van het Syndicaat der Nederlanden, art. 19 tot 36, en deze voorschriften zich bepalen tot eene verwisseling, zonder zich uit te strekken tot eene geldleening, veel min tot eene loterij;

„Aangezien het Amortisatie-Syndicaat op den 1sten Augustus 1823 heeft aangekondigd en vervolgens heeft tot stand gebracht eene negotiatie van tachtig millioenen, met eene loterij van bijna vijf millioenen, en deze handeling heeft gegrond, bij deszelfs uitgegeven berigt, op art. 35 der bovengemelde wet van 27 December 1822;

„Aangezien deze geldleening een verlies op de uitgegeven schuldbekentenissen bedraagt van ten minste tien percent, welk verlies niet kan nalaten eindelijk neder te komen op de schatkist en dus op de natie;

„Zoo besluit de kamer dat een onderzoek zal worden ingesteld naar de wettigheid der geldleening van het Amortisatie-Syndicaat, uitge-

„Ik heb” — zeide Hogendorp in de Tweede Kamer, sprekende van het Amortisatie-Syndicaat — „ik heb het bestaan

schreven den 1sten Augustus 1823, alsmede naar de bezwarende voorwaarden van deze geldleening voor de natie.

„2°. Aangezien de gemelde geldleening van tachtig millioenen heeft gediend ter vernietiging van de schuldbekentenissen van het Syndicaat der Nederlanden, en daarmede zes en dertig millioenen van de ontvangen penningen hun gebruik schijnen te hebben gevonden, terwijl eene gelijke som van zes en dertig millioenen, min of meer, schijnt over te schieten;

„Aangezien er niets gebleken is van het gebruik van deze tweede zes en dertig millioenen, noch van eenige verwisseling der uitgestelde schuld en kansbiljetten, tot welke verwisseling de gemelde zes en dertig millioenen eenig en alleen schijnen te mogen worden gebruikt;

„Aangezien bij het koninklijk besluit van den 5^{den} Maart 1824, openstellende eenen nieuwen termijn tot de verwisseling van uitgestelde schuld en kansbiljetten, geene melding wordt gemaakt van deze zes en dertig millioenen gereed geld, maar alleen van het overgebleven kapitaal schuldbekentenissen;

„Zoo besluit de kamer, dat er een onderzoek zal worden gedaan naar de gemelde zes en dertig millioenen, meer of min, in gereed geld bij het Amortisatie-Syndicaat ontvangen, naar het gebruik van de gemelde penningen alreeds gemaakt, en naar de verdere bestemming, geheel of gedeeltelijk daaraan te geven.

„3°. Aangezien bij het bovengemelde koninklijk besluit tot openstelling van een nieuwen termijn van verwisseling wordt verklaard in art. 2, en nader bevestigd in art. 4, dat het overgeblevene kapitaal schuldbekentenissen ontoereikende is tot inwisseling van al de partijen uitgestelde schuld en kansbiljetten, en dat er dus een onbepaald aantal ingeschreven partijen zal worden afgewezen;

„Aangezien uit de vergelijking van de aangehaalde wet en besluit komt te blijken, dat het kapitaal van honderd zestien millioen gulden schuldbekentenissen, hetwelk den 27sten December 1822 verklaard was het geraamd bedrag der in te wisselen schulden te bedragen, op den 5^{den} Maart 1824 verklaard is geworden ontoereikende te zijn tot deze zelfde inwisseling;

„Aangezien daarmede het oogmerk der wet is gemist, hetzij tot een meerder of minder bedrag, en derhalve nieuwe voorzieningen noodig zijn geworden;

van zulk een nieuw ligchaam in den Staat, belast met zoo uitgebreide en gewigtige werkzaamheden, in het bezit gesteld van zulk eenen schat van domeinen en verdere inkomsten, als eene gevaarlijke instelling beschouwd. Dáár staat nu dit nieuwe bestuur voor onze oogen, uitschrijvende eene geldleening van 80 millioenen met eene groote loterij, zonder eenige bevoegdheid uit de wet zelve, die aangehaald wordt; overhoudende zesendertig millioenen in kas; met stilzwijgen voorbijgaande alle inwisseling van uitgestelde schuld en kansbiljetten; zich verstaande met de algemeene rekenkamer over art. 36, zoo even gemeld, ik weet niet hoe; maar in allen gevalle rekening en verantwoording doende aan eene geheime commissie, tot geheimhouding gebonden, en waarvan niet meer dan drie leden de rekeningen sluiten. Zoodanig is mijne aangekondigde verwachting binnen het eerste jaar vervuld, ik mag wel zeggen overtroffen ¹⁾).

Het antwoord op dit voorstel van enquête was de wet die aan het Amortisatie-Syndicaat eene „gepaste vrijheid” moest verzekeren, door het vrij te laten de opbrengst van leeningen en van verkochte domeinen op zoodanige wijze te besteden, als het meest geschikt achtte ²⁾). Maar diezelfde

„Zoo besluit de kamer, dat er een onderzoek zal worden ingesteld naar de oorzaken, waaruit het missen van het oogmerk der wet is voortgesproten, naar het bedrag der uitgestelde schuld en kansbiljetten, welke niet kunnen ingewisseld worden uit de honderd zestien millioen schuldbekentenissen, en naar de voorzieningen, welke gevolgelijk vereischt worden, om eene zoo gewigtige zaak als de uitgestelde schuld niet in het onzekere te laten.”

Bijdragen, IX, 140.

¹⁾ *Bijdragen*, IX, pag. 20.

²⁾ Wet van 5 Junij 1824 (Staatsblad, N° 38). Art. 5 van deze wet luidt als volgt: „Ten einde het Amortisatie-Syndicaat in staat te stellen, om aan de nieuwe verplichtingen uit de tegenwoordige wet voortvloeiende (het betalen van buitengewone pensioenen enz.), te voldoen, wordt aan hetzelfde overgelaten de vrije beschikking over de

wet had nog een ander doel. De werkelijke schuld was in de twee laatste jaren van 40 en 50 tot ongeveer 60 percent gestegen, en die prijsverhooging drukte het syndicaat, dat jaarlijks tot aanzienlijke inkoop verplicht was. De wet hief daarom voor den tijd van zes jaren die verplichting ten deele op, en verzekerde daardoor aan het Amortisatie-Syndicaat eene bate van 157 millioen $2\frac{1}{2}$ percent schuld ¹⁾. Zoo bleek dan de nieuwe instelling, reeds anderhalf jaar nadat zij was tot stand gekomen, buiten magte om haar eerste en hoogste doel te bereiken, namelijk de vermindering van de nationale schuld. Maar deze teleurstelling was niet de eenige.

Intusschen bleef het groote doel, namelijk de inwisseling van de uitgestelde schuld, nog altijd onbereikt; de houders van die schuld wilden geene railing, die voor hen vrij aanzienlijke verliezen moest opleveren, en de Regering was niet te bewegen tot het stellen van meer gunstige voorwaarden. Liever nam zij hare toevlugt tot een ander hulpmiddel, allezins afdoende voorzeker, maar ook moeilijk overeen te brengen met de eischen der billijkheid. Dit hulpmiddel was vervat in een wetsontwerp, dat op het einde van 1824 werd aangeboden, en algemeen bekend is onder den naam van de 25jarige uitloting der kansbiljetten ²⁾.

De inhoud van dit wetsontwerp, dat-na eene uitvoerige en vrij warme discussie met eene kleine meerderheid door de Tweede Kamer werd aangenomen, is zeer verschillend beoordeeld. Velen hebben het voorstel der Regering en later

hulpmiddelen bij de artikelen 7 en 35 der wet van den 27sten December 1822, aan hetzelfde toegekend, zoodat het Amortisatie-Syndicaat die middelen zal kunnen bezigen, tot alle zoodanige einden als hetzelfde in 's Rijks belang en in den geest van deszelfs instelling meest nuttig zal oordeelen" enz.

¹⁾ Hogendorp, *Bijdragen*, IX, 170.

²⁾ Wet van 25 December 1824 (Stbl., N°. 77).

de wet verdedigd als een gepasten en allezins geoorloofden maatregel om uit een toestand te geraken, die jaarlijks grooter moeilijkheden opleverde; anderen hebben dat zelfde voorstel krachtig veroordeeld, als eene inbreuk op de goede trouw, als eene schennis van eenmaal aangegane verbindtenissen, ja zelfs als eene soort van staatsbankroet.

Zonder dat ik al de conclusiën zou willen onderschrijven, waartoe de bestrijders van de wet gekomen zijn, schijnt het mij toe, dat de waarheid aan hunne zijde was, en dat de 25jarige uitloting van kansbiljetten inderdaad onbillijk, ja bijna oneerlijk moest heeten. Toen men de staatsschuld in 1814 voor de eerste maal regelde, en de verschillende soorten van nationale schuld verwisseld werden in eene eenige soort, die $2\frac{1}{2}$ percent rente afwierp, had de Regering eene zeer zamengestelde conversie op het oog. Zij verkeerde in groote geldverlegenheid, en niet wetende op welke andere wijze zich de noodige middelen te verschaffen, ging zij die vragen aan dezelfde kapitalisten, die weinige jaren vroeger door de tiercering zoo groote schade geleden hadden. Zij zouden tot het erlangen van $2\frac{1}{2}$ percents schuldbrieven deels andere fondsen, deels specie leveren, en om hen voor die opoffering te troosten, werd de getierceerde schuld in het leven teruggeroepen. Aangezien die nieuwe of uitgestelde schuld geene rente afwierp, had zij geene andere waarde dan voortvloeide uit de kans van te worden uitgeloot, want de wet van 1814 schreef uitdrukkelijk voor, dat *jaarlijks* vijf millioen uitgestelde schuld door het lot zouden worden aangewezen, om in rentegevende over te gaan. De kansbiljetten waren een geliefkoosd voorwerp der speculatie geworden en tot kunstmatig hooge prijzen opgevoerd. Die speculatie was zeker eene groote ramp, even als elke speculatie, maar het paste allerminst aan de Regering om daarover te klagen, want zij zelve had het effect in het leven geroepen, en zij zelve liet nimmer eene gelegenheid voorbij-

gaan om de speelzucht aan te wakkeren, zoo als het Amortisatie-Syndicaat nog kort te voren met zijne loterij-leeningen bewezen had. Wenschelijk of niet wenschelijk, het kansgenot was nu eenmaal de groote waarde van de uitgestelde schuld, en dit kansgenot moest dus geëerbiedigd worden, want de houders van de schuld hadden het gekocht, in het vertrouwen dat de Regering van de vroeger gestelde voorwaarden niet zou afwijken.

Dit vertrouwen nu werd door de wet van 25 December 1824 teleurgesteld. Zij maakte een einde aan de jaarlijksche uitloting der kansbiljetten, en bepaalde, dat men in 1825 zou overgaan tot het trekken der loten niet voor één, maar voor 25 jaren te gelijk, op zoodanige wijze, dat de volgende loting eerst in 1850 zou behoeven plaats te hebben. Het was een harde en te gelijk onbillijke slag aan de speculatie in kansbiljetten toegebracht, een revolutionaire maatregel, die de waarde van dit effect eensklaps met de helft verminderde ¹⁾: eene misleiding van hen, die, vertrouwende op de eenmaal gegeven wet, gemeend hadden zich veilig te kunnen wagen aan het koopen van een kansgenot.

¹⁾ Den 24sten December 1824 noteerde men den prijs der kansbiljetten als volgt:

Kansbiljetten.		f 49 ¹ / ₄ à f 50 ¹ / ₂
Dito	na de loting.	. . " 22 ¹ / ₄ " " 23 ¹ / ₄

" Gedurende de loting liep de prijs steeds achteruit en wel in eene verhouding van ongeveer 50 pCt. voor de kansbiljetten vóór de loting, tegen slechts eene verhooging van ca. f 1 per f 1000 ná de loting. De gemiddelde prijs was:

	Kansbiljetten vóór de loting.	Kansbiljetten ná de loting.
In April 1825.	f 43 à f 57 ³ / ₄	f 23 ³ / ₄ à f 26 ³ / ₄
" Mei "	" 34 ¹ / ₂ " " 44	" 24 ¹ / ₂ " " 26
" Junij "	" 29 " " 45	" 24 ¹ / ₂ " " 25 ³ / ₄ "

Weeveringh, pag. 110.

Ten einde aan den voorgestelden maatregel eenen schijn van billijkheid te geven, stelde de wet op nieuw de gelegenheid open om, en dat wel vóór den aanvang der loting, de uitgestelde schuld in te wisselen. Maar het was niet meer dan een schijn, want de voorwaarden der inwisseling waren onbillijker dan ooit. De duizend gulden uitgestelde schuld met inbegrip van het kansbillet golden aan de beurs ruim f 60, en de Regering wilde ze inruilen voor f 50; zij zoude werkelijke schuld in de plaats geven, en wel tegen 60 percent, ofschoon die schuld aan de beurs voor slechts 58 percent stond aangeteekend ¹⁾. Wie was er, die bij het lezen van die voorwaarden, gelooven konde dat het met de conversie ernstig gemeend was?

Toen het wetsontwerp betrekkelijk de 25jarige uitloting der kansbilletten bij de Tweede Kamer in behandeling kwam, had Hogendorp reeds opgehouden lid dier vergadering te zijn. Maar zijne veeljarige oppositie was niet onvruchtbaar gebleven, en ook de dure ondervinding van de laatste jaren had reeds aan velen de oogen geopend; het blinde vertrouwen, waarmede de financiële voorstellen der Regering vroeger ontvangen werden, begon allengs voor een meer ernstig onderzoek plaats te maken.

Onder de vele bestrijders van het wetsontwerp was er geen, die het juiste karakter van den voorgestelden maatregel duidelijker aanwees dan van Alphen, een der schoonste sieraden van het nederlandsche parlement dier dagen. Naar zijn inzien moesten alle andere beschouwingen wijken voor deze, dat het wetsontwerp inbreuk maakte op de goede trouw en het openbaar crediet in gevaar bracht: „In het begin van 1814” — zeide hij ²⁾ — was de toestand van

¹⁾ Weeveringh, t. a. pl., pag. 107.

²⁾ Men vindt de redevoering van van Alphen in de Staatscourant van 8 Januarij 1825.

het bestuur schrikbarend; het vaderland in gevaar, de inkomsten verre onvoldoende, de bronnen gestremd en velen er van opgedroogd: angstig zocht men naar een middel om aan de behoefte van 65 millioen guldens te voldoen: de schuldeischers van den staat reclamcerden herstelling van het door hen geleden verlies: de wet van den 14^{den} Mei verscheen en het herlevend crediet, steunende op de oude hollandsche trouw, schiep bijna een wonderwerk: men liet de renteniers betalen; die schadeloostelling eischten, die vroegen, gaven; geen belang had zooveel geleden als dit belang, en dit gekrenkt en lijdend belang heeft het vaderland gered; 26 millioenen guldens heeft het opgebracht, en alles toevertrouwd aan de toekomst, die zóó onzeker was, dat de kansen, de hoop op voordeel zeer zwak, maar de kansen van gevaar zeer stellig en aanwezig waren: de be-roofde rentenieren kochten voor 26 millioenen het bilate-raal contract van de uitgestelde schuld."

Het wezenlijk doel van de wet was geen geheim voor van Alphen, en hij liet dit duidelijk genoeg blijken aan het slot zijner rede, waar hij op ironischen toon aldus vraagt: „Kunnen wij nu niet voegzaam zeggen aan de speculanten: wij hebben uw spel ingeroepen, maar wij hebben het nu niet meer noodig, en dus moet gij niet meer spelen, want het conveniëert ons niet meer. Wij hebben 10 jaren lang de jaarlijksche loting als eene verplichting beschouwd, maar het contrariëert nu onze voornemens, en juist nu hebben wij de ontdekking gedaan, dat die jaarlijksche loting slechts eene reglementaire bepaling is; en gij weet dat dit middel voldoende is om alle verkregen regt te vernietigen; daarom laat af te spelen, want het hindert ons. Het Amortisatie-Syndicaat heeft zijne eigen loterijen; speelt daarin, dat spel is goed, zedelijk en in het belang van brave huisvaders: want het Amortisatie-Syndicaat wil die loten verkoopen. Maar wat de jaarlijksche loting der kansbilletten betreft,

die wil het Amortisatie-Syndicaat inkoop, en dus onthoudt u daarvan; dat spel is zedebedervend, gewaagd en tegen het belang van brave huisvaders.”

Ziedaar het juiste doel van de wet aangewezen: het Amortisatie-Syndicaat was verplicht uitgestelde schuld in te koop, en om het nakomen dier verplichting mogelijk en gemakkelijk te maken, moesten de houders van die schuld zich een aanzienlijk offer getroosten.

Het zoude mij veel te ver leiden, wanneer ik wilde blijven stilstaan bij de verschillende operatiën, door het Amortisatie-Syndicaat sedert zijne oprigting tot 1830 uitgevoerd. Trouwens over de meeste dier operatiën ligt een sluier, die het zelfs nu nog niet mogelijk is op te ligten. Het kort verhaal van het gebeurde met de uitgestelde schuld, dat ik zoo even heb medegedeeld, doet overigens duidelijk genoeg inzien, dat bevordering van het algemeen belang in de praktijk juist niet het hoofddoel bleek te zijn van de nog jeugdige instelling.

De jaren van 1822—1830 waren jaren van ongestoorde rust en vrede, en toch kwamen in dat tijdvak gebeurtenissen voor, die tot driemaal het aangaan van nieuwe geldleeningen noodig maakten. In Maart 1825 werd de uitgifte bevolen ¹⁾ van 13 millioen schuldbrieven, rentende 2½ percent, ten einde de daaruit voortvloeiende acht millioen gulden te kunnen aanwenden tot leniging van de rampen, door den in dat jaar voorgekomen buitengewonen watersnood veroorzaakt. Kort na later barstte op Java een hevige binnenlandsche oorlog uit, die buitengewone hulpmiddelen noodig maakte. De kolonie, toen naar het scheen geheel buiten staat om zich zelve die middelen te verschaffen, riep de hulp in van het moederland, dat zich bereidvaardig borg stelde voor twee geldleenin-

¹⁾ Bij de wet van 3 Maart 1825 (Stbl. No. 31).

gen, te zamen groot 35 millioen en rentende 5 o/o ¹⁾).

Er ontbrak veel aan dat de twee laatstgenoemde geldleeningen bij de Staten-Generaal algemeene goedkeuring verwierven. Wel wilde men toegeven, dat de billijkheid en het staatsbelang beide aan het moederland de verplichting oplegden om zich offers te getroosten in het belang van de bedreigde koloniën; maar waren de offers die men eischte niet te groot, niet buiten alle verhouding met de hulpmiddelen waarover het moederland zelf beschikken kon? Het was ja slechts eene borgstelling die men vroeg, maar niemand die er aan twijfelde, of de uitgeputte kolonie zou gedwongen worden om den geheelen rentelast jaren lang aan haren borg op te leggen. Maar daarenboven, verkeerde Nederland zelf in zoodanigen toestand, dat het zich met vrijmoedigheid als borg voor eene zoo aanzienlijke som konde opwerpen? Bestonden er geene gegronde redenen om te vreezen, dat, wanneer nog eens een algemeene oorlog in Europa mogt uitbarsten, zoowel de borg als de hoofdschuldnaresse onvermogen zouden zijn de aangegane verbindtenissen na te komen? Eindelijk waren er leden, die betwijfelden, — en voor dien twijfel bestond inderdaad maar al te veel grond — of het aan de volksvertegenwoordiging wel paste, zulke aanzienlijke sommen toe te staan, zoo lang de oost-indische administratie voor haar een diep geheim zou blijven; zij wist niets van de gesteldheid der koloniale kas, niets van de voorwaarden, waarop de nieuwe geldleeningen zouden worden aangegaan, niets ook van het ontoereikende of overtollige der verlangde geldelijke hulp. De groote meerderheid van de Tweede Kamer deelde intusschen al deze bezwaren niet, of liever de drang van het oogenblik dwong haar tot inschikkelijkheid. De wetten werden aange-

¹⁾ Wetten van 23 Maart 1826 (Stbl. N°. 12) en van 27 December 1828 (Stbl. N°. 90).

nomen, en het Amortisatie-Syndicaat, altijd bereid om hulp te bieden, nam beide geldleeningen geheel voor zijne rekening, op voorwaarden, die geheim bleven, maar die volgens de opgave van den minister van financiën uiterst voordeelig waren voor het moederland ¹⁾).

Na de behandeling dezer wetten geraken de financiële aangelegenheden eenigen tijd op den achtergrond. Wel gaven de begrootingen voor 1828, 1829 en 1830 tot ernstige beraadslagingen en hevige discussiën aanleiding, maar de algemeene staatkunde en niet het financieewezen moest de wapenen leveren, waarvan de dagelijks aangroeiende oppositie zich in haren strijd tegen de Regering bediende. Bij de behandeling der tweede tienjarige begrooting, zoo belangrijk toch uit een financieel oogpunt, werd men te veel afgetrokken door de ook in onze dagen welbekende vraag,

¹⁾ Het was de zonderlinge gewoonte dier dagen, om de kas van het Amortisatie-Syndicaat te beschouwen als geheel afgescheiden van 's rijks schatkist, ofschoon dan toch de gelden, in beide kassen aanwezig, 's lands gelden waren. Men meende dat wanneer eenige uitgave door het Syndicaat werd bestreden, zulks geschiedde zonder bezwaar voor de ingezetenen, en zelfs in een aantal wetten wordt die meening zeer naïef, maar zeer nadrukkelijk uitgesproken. De oost-indische leeningen leveren een merkwaardig voorbeeld van die willekeurige scheiding van kassen, welker fondsen aan dezelfde gemeenschap toebehooren. Er bestaat toch een naauw verband ook tusschen de koloniale kas en die van het moederland, aangezien het batig saldo van de eerste aan de laatste ten goede komt. Of dus de kolonie zelve eene leening aanging, zoo als hier plaats had, dan wel of die leening regtstreeks door het moederland werd gesloten, was vrij wel onverschillig, aangezien in het eerste geval het batig saldo juist zoo veel minder, en in het tweede juist zoo veel meer beliep als voor rentebetaling en amortisatie moest worden afgezonderd. Men zag nu het vreemde verschijnsel, dat de eene kas van de natie (de koloniale) geld leende van eene andere kas, aan dezelfde natie toebehoorende (het Amortisatie-Syndicaat), terwijl eene derde kas, mede het eigendom van die natie ('s rijks schatkist) zich borg stelde voor de eerste.

of de begrooting om redenen daar buiten gelegen kan worden afgestemd, dan dat men een naauwkeurig onderzoek zou instellen naar den wezenlijken toestand der openbare schuld. De Regering had trouwens de wijsheid om in 1829, toen het Amortisatie-Syndicaat de eerste vuurproef moest doorstaan en onder de oogen komen der vertegenwoordiging, uit eigene beweging eene beperking van de magt dezer inrigting voor te stellen. Deze beperking bestond hierin: 1°. dat het Amortisatie-Syndicaat verplicht werd 14 millioen werkelijke schuld en 38 millioen uitgelote kansbiljetten, die in haar bezit waren, te vernietigen; 2°. dat ruim 98 millioen uitgestelde schuld, mede aan die instelling behoorrende, onvervreemdbaar werden verklaard; en 3°. dat de wet beval om de in 1824 geschorste amortisatie van schuld met den aanvang van 1830 te hervatten ¹⁾).

Bestond er bij de behandeling van de tweede tienjarige begrooting inderdaad grond om zorgeloos te zijn omtrent de toekomst van het Amortisatie-Syndicaat? Mij dunkt, de geschiedenis van de naauwelijks zevenjarige instelling leverde weinig stof voor dergelijke zorgeloosheid. Het hoofddoel, dat men zich bij hare oprigting te bereiken voorstelde, was vermindering van de staatsschuld en bevestiging van het openbaar crediet: was men dat doel ook maar ééne schrede nader gekomen? Integendeel, de rentelast, die op 31 Dec. 1822 ruim 20 millioen beliep, was bij het uitbarsten der belgische omwenteling, of slechts acht jaren later, tot ruim 26 millioen geklommen. Men had ja uitgestelde schuld ingekocht, maar voor eene som, die met eene rentebesparing van naauwelijks vier tonnen gouds gelijk stond. Daarenboven was in ditzelfde tijdvak nog een aanzienlijk deel van de overgebleven domeinen verloren gegaan. Het is waar, de schuldvermeerdering sproot gedeeltelijk voort uit buitenge-

¹⁾ Wet van 24 December 1829 (Stbl. N°. 80).

wone oorzaken, den watersnood en de oorlogen in Indië; maar ook al laat men de geldleeningen ten behoeve van die aangelegenheden buiten rekening, dan nog blijft er een verhoogde rentelast over van ruim drie millioen, alleen door en ten gevolge van het Amortisatie-Syndicaat in het leven geroepen ¹⁾. Men had zich wonderen voorgesteld van de

¹⁾ Bij het uitbarsten van de belgische revolutie beliep de schuld als volgt:

A. WERKELIJKE SCHULD $2\frac{1}{2}$ %.

Saldo.	f 704,713,678
Gecreëerd: 27 December 1822 (dotatie	
Amortisatie-Syndicaat "	68,000,000
" 1825 (watersnood). . . . "	13,000,000
" 1829 (vermoedelijk nog in	
te schrijven).	9,398,319
	f 795,111,997
Geamortiseerd.	" 15,103,000
	f 780,008,997

B. UITGESTELDE SCHULD.

Saldo.	f 1,135,607,686
1829 (vermoedelijk nog bij te schrijven). "	10,970,912
	f 1,146,578,598
Uitgeloot, ingekocht en geamortiseerd. "	309,684,800
	" 836,893,798

C. SYNDICAAT-BONS geheel ingetrokken.

D. OBLIGATIËN AMORTISATIE-SYNDICAAT $4\frac{1}{2}$ %.

Gecreëerd: 1823.	f 116,000,000
1826—1828 Oost-Indische leening 5 %. "	35,000,000
	f 151,000,000
Afgelost tot 1830. . . . f	6,000,000
In portefeuille.	" 22,728,000
	" 28,728,000
	" 122,272,000

amortisatie der werkelijke schuld, en reeds twee jaren na zijne instelling moest het Syndicaat van de verplichting om

E. DOMEIN-LOSRENTEN $2\frac{1}{2}$ %.

Gecreëerd: 1824.	f 35,180,000
" 1825.	" 40,000,000
	<u>f 75,180,000</u>
Ingetrokken tot 1829. . . .	f 11,563,700
In portefeuille.	" 18,493,000
	<u>" 30,056,700</u>
	f 45,123,300

RECAPITULATIE.

In 1830 bestond de nationale schuld uit:

Werkelijke schuld $2\frac{1}{2}$ %.	f 780,008,997,	rentende f 19,500,225.—
Schuldbek. Am.-Synd. $4\frac{1}{2}$ %.	" 122,272,000,	" " 5,502,240.—
Domein-Losrenten $2\frac{1}{2}$ %.	" 45,123,300,	" " 1,128,082,50
	<u>f 947,404,297,</u>	<u>" f 26,130,547.50</u>
Uitgestelde schuld.	" 836,893,798	
De rente bedroeg op 31 December 1822. . . .	" 20,187,842.—	
En heeft dus eene vermeerdering ondergaan van. .	f 5,942,705.50	

Hierbij dient echter te worden opgemerkt:

- 1°. Dat de uitgestelde schuld verminderd was. Deze vermindering schijnt inderdaad niet meer bedragen te hebben dan bijna f 240,000,000. Daar nu bij de conversie in 1841 voor f 1000 uitgestelde schuld gegeven is f 68 werkelijke schuld $2\frac{1}{2}$ %, kan men de besparing aan renten, verkregen door de vernietiging dezer f 240,000,000, brengen op. . f 408,000.—
- 2°. Dat de werkelijke schuld f 9,398,319 te hoog schijnt opgegeven; dit brengt dan eene rentevermindering te weeg van. " 234,957.97⁵
- 3°. Dat de 35 millioen voor de Oost-Indië en de 13 millioen $2\frac{1}{2}$ % voor

Transportere . . f 642,957.97⁵ f 5,942,705.50

te amortiseren ontheven worden. De conversie van de uitgestelde schuld, die in 1822 zoo werd aangeprezen, was slechts ten deele tot stand gekomen, en dat deel nog daarenboven op eene wijze, die zoo zij al niet oneerlijk, dan toch onbillijk mag heeten.

Was het Amortisatie-Syndicaat gelukkiger geweest in de bevestiging van het openbaar crediet? De ondervinding leerde het niet, want bijna alle leeningen, in die dagen gesloten, werden op zeer bezwarende voorwaarden aangegaan, en meestal achtte men het hulpmiddel van loterijen noodig, om de trage kapitalisten tot deelneming uit te lokken. Trouwens de bevestiging van het openbaar crediet door middel van geheime instellingen mogt wel voor een onmogelijk te bereiken doel doorgaan.

En nu de invloed van het Amortisatie-Syndicaat op de jaarlijksche begrootingen? De lasten, die op de natie drukten, bleven dezelfde, maar de eenjarige begrootingen van uitgaven, die in de drie laatste jaren vóór de instelling van het Amortisatie-Syndicaat 19^s à 22 millioen beliepen, klommen ná 1822 reeds dadelijk tot 24, 26, ja zelfs 27 mil-

Transport.	f 642,957.97 ^s	f 5,942,705.50
den watersnood toch uitgegeven zouden zijn. Hiervoor kan dus aangenomen worden eene rentevermeerdering, die toch plaats gehad zou hebben van	f 1,750,000	
en van	" 325,000	
	" 2,075,000.—	
		" 2,717,957.97 ^s

De rentevermeerdering wordt dus teruggebracht tot f 3,224.747.52^s

Kruimel, t. a. pl., pag. 127.

Daarenboven was, volgens den Heer van Hall, aan domeinen verkocht voor eene waarde van f 12,725,423.

lioen ¹⁾). In weerwil van die verbazende verhooging werd het woord *tekort* nooit meer genoemd, maar de zaak bleef niettemin bestaan. Het Amortisatie-Syndicaat moest jaarlijks 9 of 10 millioen van 's lands uitgaven dekken, en behalve zijne schuld had het geene andere bezittingen dan de domeinen, die op verre na geene twee millioen afwierpen. Al wát het meer moest leveren was feitelijk een tekort, en die tekorten bereikten een hooger cijfer dan ooit te voren ²⁾). Reeds vóór dat de belgische omwenteling uitbarstte waren dus al die illusiën, die men zich van het Amortisatie-Syndicaat had voorgesteld, even zoo vele teleurstellingen geworden ³⁾).

¹⁾ Zie hier het juiste bedrag van de eenjarige begrootingen :

1820. . . .	f	22,314,481.79
1821. . . .	"	22,076,534.17
1822. . . .	"	19,688,856.99
1823. . . .	"	26,539,967.90 ^s
1824. . . .	"	26,474,786.08
1825. . . .	"	24,633,797.85
1826. . . .	"	21,082,483.16
1827. . . .	"	24,724,013.28 ^s
1828. . . .	"	24,442,927.96 ^s
1829. . . .	"	27,201,686.61 ^s

²⁾ De uitgaven, die het Amortisatie-Syndicaat verplicht was te dekken, beliepen in:

1823. . . .	f	9,653,579.74 ^s
1824. . . .	"	9,598,980.11
1825. . . .	"	10,358,351.21
1826. . . .	"	7,160,995.80
1827. . . .	"	7,156,936.10
1828. . . .	"	6,586,957.54 ^s
1829. . . .	"	8,372,742.87 ^s

³⁾ Nog in menig ander opzigt had eene zevenjarige ondervinding be-
wezen, hoe nadeelig de instelling van het Amortisatie-Syndicaat te
achten was. Zoo gaf zij aan de Regering een geheim budget in han-
den en stelde haar in de gelegenheid uitgaven te doen, welke de ver-
tegenwoordiging had afgekeurd. Dit bleek onder anderen in 1827, toen

Ik houd slechts weinige oogenblikken over, om u te spreken van dat merkwaardige tijdvak in onze financiële geschiedenis, dat zich uitstrekt van den aanvang der belgische revolutie tot 1840. Dat tijdvak van voorbeeldeloozen financiëlen nood is, voor zoo veel de resultaten betreft, in de geschiedenis van onze staatsschuld zeker het gewigtigste, want in die tien jaren vermeerderde de rentelast met ruim 19 millioen, en kenmerkte zich het financiëel beheer door handelingen, voor welke nog geene zachtere uitdrukking gevonden is dan die van misbruiken. Al het kwaad, dat het stelsel van geheimhouding tot nog toe had uitgerigt, was onbeteekend bij het kwaad, dat het in deze rampvolle jaren stichten zou, nu het er op aankwam middelen te vinden, om eene impopulaire politiek vol te houden. Intuschen meen ik mij te kunnen bepalen bij een enkel woord over de financiële geschiedenis van die dagen; de voornaamste gebeurtenissen liggen nog versch in het geheugen, en daarenboven is het overbodig eene critiek te leveren van maatregelen, die soms verontschuldigd, maar nooit verdedigd zijn.

De belgische revolutie vond de schatkist geheel onvoorbereid tot het leveren van buitengewone hulpmiddelen, en toch behoefde men verbazende schatten, om Noord-Nederland tot den strijd tegen het afvallige zuiden te wapenen; want een aanzienlijk deel van het oorlogsmateriëel lag in vestingen, die nu in handen des vijands waren. Eene gedwongen heffing der directe belastingen was een der eerste maatregelen, waartoe de Staat zijne toevlugt nam ¹⁾,

de Regering nabij Marken in de Zuiderzee werken deed uitvoeren, ten behoeve van welke de Staten-Generaal in het voorgaande jaar de vereischte gelden geweigerd hadden. Osiander bespreekt deze zaak uitvoerig in zijn reeds bovengenoemd werk: *Geschichtliche Darstellung der niederländischen Finanzen*, pag. 81 en volg.

¹⁾ Wet van 22 November 1830 (Stbl. N°. 81).

maar deze maatregel leverde slechts 15 millioen, rentende 5 percent, en dus te naauwernood genoeg om in de eerste uitgaven te voorzien. In het begin van 1831 begreep men dan ook dat er meer afdoende middelen noodig waren, en tevens dat eene vrijwillige leening boven elke andere wijze van geldheffing de voorkeur verdiende. De Regering getroostte zich zware opofferingen: zij vroeg 42 millioen, tegen 6 percent, die voor 95 % werden uitgegeven en dus op een interest voor ongeveer $6\frac{1}{8}$ ten honderd te staan kwamen ¹⁾. Deze leening, welker kwijting door de opbrengst van de grondbelasting verzekerd werd, zou in 16 jaren afgelost en beheerd worden door eene commissie, uit de hoogste inschrijvers zamengesteld. Intusschen al die waarborgen baatten slechts weinig; het crediet was verdwenen, en niet dan met moeite konden de gedane inschrijvingen de helft van het bedrag der opengestelde leening dekken. Het was duidelijk dat de behoeften van de schatkist niet door vrijwillige bijdragen zouden bevredigd worden; de drang der omstandigheden vorderde strengere maatregelen. Van daar de wet van 28 Junij 1831 ²⁾, die op nieuw eene vrijwillige inschrijving openstelde, maar nu tevens met eene gedwongen leening dreigde, indien het gestelde bedrag niet mogt verkregen worden. Gelijke bedreiging werd verbonden aan verschillende andere leeningen, die elkander in een kort tijdsverloop opvolgden ³⁾. Zij verschaften aan de regering tot in 1833 eene som van 169 $\frac{1}{2}$ millioen en werden de eerste inschrijvingen op een nieuw grootboek der 5 % nationale schuld, dat sedert bijna jaarlijks met meer of minder belangrijke sommen werd aange-

¹⁾ Wet van 13 April 1831 (Stbl. N°. 9).

²⁾ Staatsblad N°. 20.

³⁾ Wetten van 6 Januarij 1832 (Stbl. N°. 9) en van 22 November 1832 (Stbl. N°. 54).

vuld ¹⁾, en op het einde van 1839 een kapitaal had ingeschreven van ruim 221 millioen, dat aan de natie een rentelast oplegde van meer dan elf millioen gulden.

Behalve deze geldleeningen had de Staat reeds dadelijk in 1830 andere hulpmiddelen te baat genomen. Dezelfde wet die eene gedwongen heffing der directe belastingen beval, veroorloofde tevens de uitgifte van 15 millioen schatkistbiljetten. Het was eene uiterst bezwarende schuld, zoo voor den Staat, die zes percent rente moest betalen, als voor de houders, die verplicht werden deze biljetten van den Staat aan te nemen, en ze niet anders dan met aanmerkelijk verlies verkoopen konden. Zij werden dan ook reeds in 1834 ingetrokken en door anderen vervangen, die vier percent rente droegen ²⁾.

Natuurlijk dat het Amortisatie-Syndicaat ook het zijne moest bijdragen tot leniging van den bestaanden nood. Het was trouwens in het bezit van aanzienlijke fondsen en dat deels ten gevolge van een dier misbruiken, welke ook reeds vroeger waren voorgekomen. In het begin van 1830 had

¹⁾ De verdere 5 % leeningen waren:

Wet van 30 December 1833 (Stbl. N°. 76), f 6,300,000, tot dekking van tekorten over de dienstjaren 1830—1833;

Wet van 28 April 1834 (Stbl. N°. 13), tot gelijk doel en conversie der 6 % leening van 1831, voor zoover daarvan nog obligatiën waren overgebleven, f 6,300,000;

Wet van 15 December 1834 (Stbl. N°. 38), tot intrekking der overgeblevene obligatiën uit de gedwongen leening van November 1830, f 7,200,000;

Wet van 18 April 1835 (Stbl. N°. 6), tot dekking van tekorten over 1831—1834, f 8,100,000;

Wet van 30 December 1839 (Stbl. N°. 55), tot voorziening in de loopende dienst f 6,000,000;

Wet van 27 December 1840 (Stbl. N°. 78), tot dekking van den achterstand, f 18,000,000.

²⁾ Wet van 28 April 1834 (Stbl. N°. 14).

men namelijk begrepen, dat er gelegenheid bestond om de $4\frac{1}{2}\%$ obligatiën te verwisselen tegen andere, die slechts $3\frac{1}{2}\%$ percent rente droegen. De wet ¹⁾ welke deze conversie beval, was echter in zeer duistere termen vervat; zij gaf verlot tot eene nieuwe leening, maar voegde er niet uitdrukkelijk bij, dat voor elke nieuwe $3\frac{1}{2}\%$ obligatie eene andere, die $4\frac{1}{2}\%$ rente droeg, vernietigd moest worden. Het syndicaat had zijn voordeel gedaan met die wet, en daardoor fondsen verkregen die nevens andere ter beschikking stonden van den Staat ²⁾.

Op deze wijze trachtte de Regering zich de gelden te verschaffen, die tot het voeren van den kostbaren oorlog tegen België vereischt werden. De lasten die der natie werden opgelegd drukten zeker zwaar, maar men droeg die in de eerste jaren gewillig, want het gold de verdediging van den vaderlandschen grond. Maar later, toen die verdediging doelloos en de onafhankelijkheid van België een feit was geworden, dat niemand konde en ook niemand wilde veranderen, was het eene grievende teleurstelling te ondervinden, dat men voortging met van de natie zware offers te vergen, in het belang eener politiek, die niet langer op den naam van nationaal konde aanspraak maken.

Ook met het meeste beleid zoude het onmogelijk geweest zijn, die politiek ruim zes jaren vol te houden, wanneer niet juist in die dagen de oost-indische koloniën, dank zij het cultuurstelsel door den Graaf van den Bosch ingevoerd, begonnen waren rijke vruchten af te werpen. Het waren die vruchten, die strekken moesten om in den staat van halven oorlog te volharden en de schromelijke tekorten

¹⁾ Wet van 27 Mei 1830 (Stbl. No. 10).

²⁾ Het Amortisatie-Syndicaat verpandde reeds in 1830 50 millioen $2\frac{1}{2}\%$ pCt. werkelijke schuld en 5 millioen $4\frac{1}{2}\%$ pCt. schuldbekentenissen, ten einde daarop eene beleening te sluiten van 20 millioen, rentende $5\frac{1}{2}\%$ pCt., die binnen twee jaren moest worden afgelost.

te dekken, die de rekening van elk dienstjaar opleverde. Niet tevreden met verschillende groote geldleeningen ten laste der overzeesche bezittingen, te zamen 60 millioen uitmakende ¹⁾, veroorloofde zich de Regering, buiten weten der Staten-Generaal, eene leening te sluiten van 32 millioen met de Handelmaatschappij, en zulks onder verband van de toekomstige indische producten ²⁾.

Eindelijk was de vrede gesloten en het tractaat, dat de onafhankelijkheid van België erkende, geteekend. Er schoot niets meer over dan den achterstand te regelen, en om hierin te voorzien bood de Regering op het einde van 1839 een wetsontwerp aan, dat eene nieuwe leening groot 56 millioen ten laste der koloniën uitschreef. Het was er thans om te doen om de schuld aan de Handelmaatschappij te kwijten, tegelijk met andere vorderingen, omtrent welker oorsprong zonderlinge geruchten in omloop waren. Daarenboven behoefde men eene nieuwe jaarlijksche bijdrage van vier millioen voor het Amortisatie-Syndicaat, zonder welke die instelling in de onmogelijkheid verkeerde aan hare verplichtingen te voldoen.

De indiening van dit wetsontwerp was het sein van een algemeen ontwaken, zelfs in de Staten-Generaal, en het keerpunt in onze financiële geschiedenis. De meerderheid in de Tweede Kamer, die jaren lang met onvergeeflijke ver-

¹⁾ De wetten, waarbij de leeningen ten laste der overzeesche bezittingen, gevestigd werden, waren van:

24 April 1836 (Stbl. N°. 11),
 11 Maart 1837 (Stbl. N°. 9),
 27 Maart 1838 (Stbl. N°. 9),
 22 December 1838 (Stbl. N°. 50),
 6 Junij 1840 (Stbl. N°. 18).

²⁾ Deze schuld, later geregeld bij twee contracten met de Handelmaatschappij, dato 22 Julij 1840 en 25 Maart 1841, werd bekrachtigd bij de wet van 10 Julij 1842 (Stbl. N°. 22).

blindheid aan al de eischen der Regering had toegegeven, trots de pogingen door eene kleine, maar waakzame minderheid aangewend; die, ofschoon telken jare teleurgesteld, een vertrouwen bleef koesteren, dat ook de minst scherpzinnige buiten de vertegenwoordiging sinds lang had opgegeven, — mogt thans voor het eerst een blik werpen in den diepen afgrond, dien de handelingen der Regering en hare zorgeloosheid gegraven hadden. Zij begreep, dat men nog slechts eenige schreden verder behoefde te gaan, om een staatsbankroet onvermijdelijk te maken, en die gedachte gaf haar een nieuw leven. Zelden zag men in de Staten-Generaal zoo veel eensgezindheid, zoo veel kracht en energie. „Nu of nooit!” was de algemeene leus. Geene belofte van de zijde der Regering, hoe ernstig ook gemeend, kon langer baten; men wilde waarborgen, stellige waarborgen, want het tijdvak van het blinde vertrouwen was voor altijd gesloten. Men moest meer weten van de schuld aan de Handelmaatschappij en van den oorsprong dier andere vorderingen, welke thans voldaan zouden worden; de wet moest duidelijk aanwijzen, voor welk doel de gevraagde gelden bestemd waren en op welke wijze zij zouden besteed worden; de Regering moest een categorisch antwoord geven op de vraag, of er nog meer achterstand te dekken overbleef. Daarenboven eischte men eene herziening van de grondwet, eene nieuwe instructie voor de Rekenkamer en opruiming van het Amortisatie-Syndicaat. Zoo lang de voldoening dier eischen niet stellig was toegezegd, zoude verder geen penning ten behoeve der schatkist worden toegestaan. Met 39 tegen 12 stemmen werd het wetsontwerp verworpen en weinige dagen later onderging de begroting van 1840 een nog treuriger lot: alle leden stemden tegen, slechts één uitgezonderd, namelijk de Minister van Financiën, die tevens lid van de Kamer was.

Het kwaad was nu overwonnen, want dat kwaad schulde

in de eerste plaats bij de Kamers. Het was genoeg dat zij tot het bewustzijn kwamen van hare roeping, om het tijdvak van willekeur op financieel gebied voor altijd te sluiten. Er zouden misschien groote offers noodig zijn om het vaderland te redden, maar die redding konde niet uitblijven, zoodra men eenmaal stellig had besloten daartoe alle krachten in te spannen. Het was eene schoone houding, die in 1839 door de Staten-Generaal werd aangenomen, maar tevens eene houding, waarin voor hen zelve een streng vonnis lag opgesloten: indien zij zes jaren te voren gehandeld hadden zoo als zij nu handelden, ware het vaderland voor heel wat dure offers gespaard gebleven ¹⁾).

¹⁾ Van 15 Januarij 1829 tot 31 December 1839 was de schuld vermeerderd met de volgende sommen:

	Kapitaal.	Renten.
2½ pCt. werkelijke schuld.	f 63,337,700	f 1,583,442
5 " idem	" 197,300,000	" 9,865,000
4 " schatkistbiljetten.	" 8,523,200	" 340,928
4 " Oost-Indiën.	" 2,000,000	" 80,000
5 " Oost-Indische obligatiën.	" 58,500,000	" 2,925,000
4½ " obligatiën Amortisatie-Syndicaat. "	" 9,082,400	" 408,709
2½ en 5 " domein-losrenten.		" 421,918
3½ " obligatiën Amortisatie-Syndicaat. "	" 26,087,000	" 913,045
Loopende beleeningen.	" 2,000,000	" 70,000
Verklaard tekort, à 5 pCt.	" 56,000,000	" 2,800,000
	f 422,830,300	f 19,408,042

Zij verminderde daarentegen door de aflossing van domein-losrenten en van borg-

togten en consignatiën met. " 14,659,694 " 65,855

Blijft. f 408,170,606 f 19,342,187

Van de uitgestelde schuld werd daarenboven afgelost eene som, groot f 31,548,200.

Van Hall, *Proeve* enz. pag. 27.

GEMEENZAAM ONDERHOUD

OVER DE REGTMATIGHEID EENER RENTEBELASTING.

De Heer J. T. Buijs, na de gewone rustpoos het gemeenzaam onderhoud openende, vraagt of er onder zijne hoorders ook zijn, die aanmerkingen op het voorgedragene wenschen in het midden te brengen.

Aangezien dit het geval niet blijkt te wezen, brengt hij in behandeling het aan de orde gestelde onderwerp: de regtmatigheid van eene rentebelasting. Naar het oordeel van Spreker is de behandeling van deze vraag, welke in vorige jaren tot zoo warme debatten heeft aanleiding gegeven, ook thans nog belangrijk, ofschoon er dan ook, voor zoo veel hem althans bekend is, op dit oogenblik geene plannen bestaan, om op de vroegere voorstellen tot heffing eener rentebelasting terug te komen. Juist die omstandigheid kan aanleiding geven, eensdeels, dat men zich thans met meer vrijmoedigheid over de bedoelde kwestie uitlate, dan anders het geval zou zijn, en anderdeels, dat men zich uitsluitend bepale bij het beginsel eener rentebelasting, geheel afgezien van de vraag, op welke wijze dit beginsel in toepassing zou behooren te worden gebragt.

Na deze opmerking geeft Spreker een kort overzicht van de voornaamste bedenkingen, die in den regel tegen eene belasting op de rente worden aangevoerd, bedenkingen hierin bestaande: 1°. dat zulk eene belasting met eene soort van staatsbankroet gelijk staat, aangezien de Regering, door die te heffen, ophoudt de rente van de aangegane schuld in

haar geheel te voldoen; 2°. dat zij in strijd is met de beginselen eener gezonde staathuishoudkunde, die eischen dat de Staat zoo veel mogelijk de spaarzaamheid bevordere, en 3°. dat zij op onbillijke grondslagen rust, in zoo verre zulk eene belasting alleen ééne soort van kapitalisten treft.

De Heer Buijs wenscht zich voor het oogenblik niet bezig te houden met een onderzoek naar de waarde dezer bedenkingen; hij voor zich deelt ze niet, maar zal die alleen dan tegenspreken, wanneer het blijken mogt, dat er onder de aanwezigen sommigen zijn, die een of meer van deze bedenkingen in hunne bescherming nemen. Alleen met betrekking tot het laatstgenoemde bezwaar, wenscht hij op te merken, dat, wanneer de rentebelasting slechts ééne soort van kapitalen treft, dit naar zijn inzien geene fout, maar veel eer eene deugd is. Die belasting bedoelt toch niet anders, dan om eene in zijn oog zeer onbillijke leemte aan te vullen, die sinds lang in ons belastingstelsel bestaat. Dat stelsel is zoo ingerigt, dat bijna alle kapitalen in meer of mindere mate daardoor getroffen worden, met uitzondering alleen van die, welke in geldleeningen gestoken zijn. Het voorregt, dat deze genieten, is niet regtvaardig, en het streven van de rentebelasting, om die ongelijkheid weg te nemen, verdient daarom naar hij meent toejuiching.

De Heer Santhagens vat het woord op. Hij zegt, dat het ter sprake gebragte denkbeeld berust op hetgeen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal verhandeld werd, bij gelegenheid van het onderzoek van het door den minister van financiën van Bosse in 1852 ingediende wetsontwerp, waarin deze eene rentebelasting heeft voorgedragen, als aanvulling van de nog bestaande leemte in ons belastingstelsel, en wel met betrekking tot de belasting, die indirect van de inkomsten wordt geheven, in de grondlasten en op de patenten. De verdediging van dit beginsel door genoemden minister werd door verscheidene leden der Kamer beaamd, waaronder Spre-

ker den Heer Bachiene noemt, die betoogde, dat grondbelasting en belasting op de nijverheid belastingen op de inkomsten zijn, en dat derhalve kapitalen ook moeten belast worden. In beginsel is Spreker het daarmede volkomen eens; doch wat de toepassing betreft, verschilt hij met bedoelden afgevaardigde in gevoelen, dat die toepassing uitsluitend door eene rentebelasting zou kunnen geschieden. Naar Sprekers meening zouden de successieregten in de bestaande leemte kunnen en moeten voorzien, en behoorde de wet op de successieregten in dien zin te worden toegepast, dat daardoor indirect het beginsel eener rentebelasting worde gehuldigd. De in 1785 door de toenmalige Republiek der Vereenigde Nederlanden vastgestelde wet op het collateraal was niet, zoo als de tegenwoordige wet op de successieregten, ook van toepassing op onroerende goederen; zij betrof alleen de roerende goederen, effecten enz., en deze omstandigheid bevestigt Spreker in zijne onderstelling, dat de wet op de successieregten, door wijziging en andere toepassing, namelijk ook in de regte lijn, allezins geschikt is om de bestaande leemte in ons belastingstelsel aan te vullen. De vraag is dus, of tegenwoordig deze wet wordt toegepast overeenkomstig het beginsel waarvan de wetgever schijnt te zijn uitgegaan, en op deze vraag meent Spreker een ontkennend antwoord te moeten geven. Wat nu de eigenlijke rentebelasting zelve betreft, gelooft de Heer Santhagens, dat zij onuitvoerlijk is zonder vexatoire maatregelen, en bedriegt hij zich niet, dan is het juist deze bedenking, die er veel heeft toe bijgedragen, dat het door hem aangehaalde wetsontwerp in 1852 viel. Hij betoogt wijders, dat de wetgever bij het bepalen der successieregten natuurlijk heeft op het oog gehad den overgang van onroerende kapitalen van het eene geslacht op het andere, ten einde dien overgang als een middel te bezigen, om de inkomsten dier kapitalen door eene heffing voor ééns te belasten, en niet eene die telken jare terugkeert, en dat alleen op laatst-

genoemden grond het hem voorkomt, dat het buitengewoon hooge bedrag der heffing, 10 à 15 pCt., eenigermate geregtvaardigd kan worden. De wet van 1785 toch bepaalde, dat, behalve van onroerende goederen, van de kapitalen zou geheven worden: 5 pCt. in de regte lijn, $7\frac{1}{2}$ pCt. van echtgenooten zonder kinderen, en 10 pCt. in de zijlinie.

De Heer Buijs kan veel beamen van hetgeen door den vorigen Spreker is aangevoerd. Intusschen komt het hem voor dat het successieregt, ook al wordt het van de regte lijn geheven, slechts voor een klein gedeelte zou beantwoorden aan het doel eener rentebelasting. Het successieregt treft de kapitalen zeer ongelijk en kan moeilijk tot een hoog bedrag geheven worden, ook om de onzekerheid der opbrengst. Zijns inziens is het niet mogelijk de heffing zóó in te rigten, dat dit regt naar een billijken maatstaf rentebelasting worde. Daarenboven bestaat er naar Sprekers oordeel geene reden om aan het successieregt de voorkeur te geven boven eene rentebelasting. Is deze laatste aan vele bezwaren onderhevig, met de successiebelasting zou dit nog oneindig meer het geval zijn. Wil dus de Regering tot eene proefneming overgaan, dan ware het volgens den Heer Buijs raadzamer en wenschelijker eene rentebelasting te bepalen, dan eene successiebelasting in de regte lijn, die hier te lande bij uitnemendheid impopulair is.

De Heer Santhagens geeft als zijn oordeel te kennen, dat voor het geval eene rentebelasting mogt worden geheven, dan vooraf het successieregt moet worden afgeschaft, daar het eene groote onbillijkheid zou wezen, beide tegelijk te doen bestaan.

De Heer Buijs voert hierop aan, dat wanneer het successieregt eenigzins de plaats zal kunnen innemen van eene rentebelasting, het volstrekt noodig is dat die belasting ook in de regte lijn geheven worde. Intusschen meent Spreker het te moeten betwijfelen, of, wanneer men immer tot het heffen eener rentebelasting mogt overgaan, de intrekking

van het successieregt, zoo als het thans bestaat, daarvan het noodzakelijk gevolg zou behooren te zijn. Immers het is volstrekt het doel niet om door het successieregt de kapitalen te treffen, die in fondsen belegd zijn, maar alleen om van personen, die door erfopvolging in de zijlinie, of door testamentaire beschikking in het bezit komen van kapitalen, een offer te vragen in het belang van de schatkist, onverschillig welke soort van kapitalen die personen ontvangen hebben. De belasting heeft de gelukkige eigenaars, niet deze of gene soort van kapitalen, op het oog.

De Heer Santhagens keurt het heffen van successieregt in dat geval af; immers wanneer jaarlijks van de kapitalen eene rentebelasting is betaald, dan is het niet meer dan billijk dat van erfgenamen in de zijlinie evenmin als van kinderen in de regte lijn, bij het in bezit nemen der op hen overgegangene kapitalen een zoodanig offer worde gevergd.

De Heer E. P. de Monchy wenscht van den Heer Buijs te vernemen, of deze de door hem gestelde vraag omtrent het meer of minder wenschelijke eener rentebelasting zou kunnen preciseren. Is de bedoeling des voorzitters, dat onder rente moeten begrepen worden staatsschulden in Nederland en andere rijken, hypotheken en alle andere zaken die rente geven, dan acht Spreker eene zoodanige rentebelasting onmogelijk, althans niet met regtvaardigheid uit te voeren. Eene *income-tax*, waarbij de belastingschuldigen opgave doen van hunne inkomsten, kan Spreker begrijpen; maar hij kan het zich niet verklaren hoe eene rentebelasting zal kunnen geheven worden. Door zulk een maatregel toch zou het bedrag der rente van den Staat moeten verminderen, en zouden mitsdien de aan de geldleeners toegekende regten verkort worden.

De Heer Buijs antwoordt dat, wanneer hij zijn onderwerp niet meer naauwkeurig heeft omschreven, dit eenvoudig om deze reden is geschied, dat hij de beraadslaging

wenschte te bepalen bij het beginsel eener rentebelasting en de discussie over de beste wijze van heffing uit te sluiten. Overigens voegt hij er bij, dat naar zijn inzien de rentebelasting alle inkomsten behoort te treffen, die uit rente van geleende gelden voortvloeijen, 't zij dat die gelden aan den nederlandschen Staat of aan vreemde regeringen zijn voorgeschoten, 't zij dat die onder verband van vaste goederen aan partikulieren zijn geleend.

Wat nu betreft de aanmerking, dat men, om billijk te zijn, niet de rente, maar de inkomsten zou moeten belasten, zegt Spreker dat deze bewering hem minder juist voorkomt. Het doel is niet om ééne soort van kapitalen, met uitsluiting van alle andere, te belasten, maar om de zoodanigen te treffen, die op dit oogenblik niets tot de algemeene staatshuishouding bijdragen. De bezitters van gebouwde en ongebouwde eigendommen, en de nijverheid-ondernemers zijn aan belastingen onderworpen; de fondsenhouders, de landbouwers en zij die eenige andere bevoorregte bedrijven uitoefenen, betalen niets, en juist daarin bestaat de onbillijkheid. De rentebelasting wil dus niet eene ongelijkheid *scheppen*, maar eene sinds lang bestaande ongelijkheid *wegnemen*. Naar het oordeel van Spreker moet men, om rationeel te zijn, tusschen twee wegen kiezen: of eene algemeene inkomstenbelasting, die alle andere directe belasting uitsluit; of, aarzelt men hiertoe over te gaan, eene rentebelasting en een patentregt voor de landbouwers, om het nu verbroken evenwigt te herstellen en langs een zijweg de inkomsten van allen te treffen.

Op de vraag des Heeren de Monchy, of de hypotheken tegenwoordig niet genoeg belast zijn, — antwoordt de Heer Buijs, dat hij de hypotheekregten, zoo als die thans geheven worden, geenszins in zijne bescherming wil nemen. Zij drukken meer dengene die het geld in leen ontvangt dan den eigenaar van kapitalen en oefenen een nadeeligen invloed uit, omdat zij de leeningen op hypotheek, dat wil zeggen

de veiligste en weldadigste soort van leeningen, belemmeren. Indien de invoering eener rentebelasting tot de afschaffing dier regten leidde, zou dit naar Sprekers inzien een voordeel te meer zijn van die belasting.

Alsnu wordt door den Heer de Monchy een voorbeeld gesteld. Een vader geeft aan zijnen zoon tegen voldoening van rente honderdduizend gulden als kapitaal, om er een industrieel bedrijf mede uit te oefenen; de zoon betaalt natuurlijk het patent voor die uitoefening, en derhalve is het kapitaal reeds belast. In geval nu, volgens de meening des Heeren Buijs, de inkomsten van dat kapitaal ook moeten belast worden, dan vindt Spreker dat dubbel treffen van hetzelfde geld hoogst onbillijk. Men vergete niet, dat de rentestandaard geneigd is zich te regelen naar dien van de Rijken die ons omringen, en dat de renteheffers gewoon zijn hunne gelden zóó uit te zetten, dat zij bij de meeste zekerheid toch ook de hoogste rente ontvangen; waarvan het gevolg is dat niet de renteheffer de belasting betaalt, maar dat de rente met het bedrag der belasting wordt verhoogd. — Spreker betoogt daarna dat het met hypotheeken nog erger is gesteld. Op het vestigen van deze drukt een zwaar regt; wil men nu nog de rente belasten, dan zal het uitzetten van gelden op hypotheek bijna niet meer mogelijk zijn.

De Heer Buijs geeft te kennen dat het in zijn oog niet onbillijk is, wanneer de Staat belasting heft van het kapitaal dat de vader aan zijnen zoon heeft afgestaan, niet-tegenstaande eerstgenoemde voor de rente, die hij van dat kapitaal geniet, ook in de belasting zou moeten bijdragen. De vruchten van het kapitaal komen toch voor een deel aan den vader ten goede, die zijne rente trekt; voor een ander deel aan den zoon, die in het geleende kapitaal meer baten vindt, dan het uitbetalen van rente hem lasten oplegt, daar toch anders de leening voor hem doelloos zou zijn. Beide

die baten nu kunnen door de belasting getroffen worden.

De Heer J. W. Tydeman doet opmerken, dat het dubbel treffen van kapitaal, in den geest van het door den Heer de Monchy aangevoerde voorbeeld, altijd het geval is, wanneer men handel drijft of industriële ondernemingen doet met kapitalen, die tegen rente van een ander zijn opgenomen, welke opneming natuurlijk den gebruiker altijd minder voordeelig is, dan wanneer hij eigen kapitaal kan bezigen.

De Heer Joh^s. Leembruggen beschouwt met den Heer de Monchy eene rentebelasting als hoogst onregtvaardig niet alleen, maar acht die ook hier te lande bezwaarlijk uitvoerbaar, en verwacht dat zij geen voldoende resultaat zal opleveren. Immers men kan geene buitenlandsche fondsen, of vreemde bezitters van onze nationale schuld, belasten; en dus zou men zich alleen tot de binnenlandsche schuld en eigenaars daarvan moeten bepalen. Maar deze schuld is voor een groot gedeelte in het bezit van weldadigheidsinstellingen, gemeenten, diakoniën, minderjarigen enz., die allen verplicht zijn daarin hunne kapitalen te beleggen; en zou men deze vrijstellen, dan is de zaak slechts een halve maatregel; ook wordt zij dit te meer bij de verplichte vrijstelling van buitenlandsche eigenaars, en door de waarschijnlijke ontduikingen, die er met de coupons der certificaten, door de alhier bestaande administratie-kantoren uitgegeven, zouden plaats hebben. Immers hoe velen zouden er welligt niet gevonden worden, die de bedoelde coupons naar het buitenland zouden opzenden, om ze daarna als vreemd eigendom, en alzoo *onbelastbaar*, ter betaling aan te bieden.

In antwoord op hetgeen door den laatsten Spreker is aangevoerd, merkt de Heer Buijs op, dat hij een onderscheid wenscht gemaakt te zien tusschen het *beginsel* eener rentebelasting en hare *uitvoering*. Het is voor het oogenblik alleen zijn doel, het beginsel te verdedigen tegen hen die dit óf als onbillijk, óf als onstaathuishoudkundig, afkeuren.

Wat nu betreft de vraag omtrent de beste wijze van uitvoering, deze wenscht hij in het midden te laten; maar alleen moet hij opmerken, dat men, zijns inziens, veel te ver gaat, met de rentebetaling onuitvoerlijk te noemen. De moeilijkheden aan het invoeren dier belasting verbonden, zijn toch niet grooter dan die, welke eene inkomstenbelasting aankleven, en het voorbeeld van Engeland leert ons, dat de *income-tax* zeer goed kan worden in praktijk gebracht.

Het aangehaalde voorbeeld van Engeland geeft den Heer Leembruggen aanleiding nog eens het woord te voeren, om te doen uitkomen, dat Engeland in deze met ons land niet is te vergelijken. Engeland heeft alleen een grootboek en in dat land bestaan geen administratiekantoren; de engelsche rentenier bezit dus niet, zoo als hier te lande, coupons die niet te contrôleren zijn. En wat de *income-tax* betreft, voegt Spreker er bij, dat die vooral in een land van koophandel, en waar de inkomsten zoo afwisselend zijn, hoogst onraadzaam is; behalve dat het thans in Engeland zich vertoonende schier algemeene verzet tegen die belasting maar al te veel grond oplevert, om daartoe hier niet over te gaan.

De Heer Buijs erkent, dat er in Engeland oppositie bestaat tegen de *income-tax*, als ook dat die oppositie toeneemt; doch hij gelooft dat men te ver gaat met te beweren, dat die tegenstand *algemeen* is. De *income-tax* heeft dit met alle groote belastingen gemeen, dat zij door de belastingschuldigen zeer ongaarne wordt opgebracht; het is genoeg dat een hunner daartegen zijne stem verheft, om onmiddellijk zeer velen uit te lokken zich bij hem aan te sluiten. Men zal toch zeker niet willen beweren, dat de accijnsen bijzonder populair zijn. Om billijk te wezen, moet men dan ook niet vragen wat de groote menigte in Engeland omtrent de *income-tax* denkt, maar hoe het oordeel is van zaakkundigen. Doet men dit, dan zal het waarschijnlijk blijken, dat deze de genoemde belasting in hunne bescherming nemen en er nu

alleen op aandringen, dat de *income-tax* van het tegenwoordig buitengewoon hoog bedrag — een gevolg van den oorlog in het Oosten — op haar normaal cijfer worde teruggebracht ¹⁾. Nog zeer onlangs heeft een zaakkundige bij uitnemendheid, namelijk het tijdschrift *The Economist*, de bedoelde belasting verdedigd, ook tegen de hoofdaanmerking die haar treft, namelijk de moeilijkheden van de heffing. Spreker deelt mede dat men, volgens *The Economist*, in Engeland 80 % der *income-tax* naar een vasten, onbedriegelijken maatstaf heft, zoodat slechts 20 % van de opbrengst door eigen aangifte worden verkregen ²⁾.

¹⁾ Dit zal thans geschieden, blijkens eene voor eenige dagen (13 Febr. 1857) door de Regering aan het Parlement gedane mededeeling. Dit gemeenzaam onderhoud werd gevoerd 5 Februarij 1857.

²⁾ De opmerkingen van *The Economist* (24 Januarij 1857, N°. 700) zijn te belangrijk om ze hier niet op te nemen.

„Maar het populaire argument tegen de *income-tax* bestaat hierin, dat zij „regtstreeks leidt tot onzedelijke handelingen,” dat zij „bedriegerijen uitlokt,” dat de opgaven valsch zijn en dat de wet te gelijk eene aanleiding en eene verontschuldiging voor bedrog oplevert. „Elke stok is goed, wanneer het er om te doen is een hond te slaan,” en men zou dwaas handelen met een argument tegen te spreken, bestemd om eene meening vol te houden, die volstrekt volgehouden moet worden. Intusschen zal het ons wel veroorloofd zijn een paar opmerkingen te maken; want wij gelooven dat eene niet onbeduidende aanbeveling van de *income-tax* juist hierin gelegen is, dat zij het kwaad, waarvan men haar betigt, buitensluit. Dat elke belasting in meer of mindere mate bloot staat aan het gevaar van ontdoken te worden, is eene afgezaagde waarheid, welke niemand in twijfel trekt. Dat bijzondere geschiktheid voor ontduiking of bedrog als eene bedenking tegen eenige belasting gelden mag, kan ook worden toegegeven. Maar hoe is het ten dien opzichte gesteld met de *income-tax* en die belastingen, welker plaats zij heeft ingenomen? Zelfs nu nog, ofschoon de verleiding zoo aanzienlijk verminderd is, besteden wij jaarlijks weinig minder dan een millioen pond sterling voor het onderhoud van een *coast-guard*, die niet dient om belastingen te innen, maar om den sluikhandel te voorkomen. En men spreekt over onzedelijkheid! Heb-

De Heer J. de Bosch Kemper begint met de algemeene opmerking, dat de beantwoording der gestelde vraag, over

ben zij, die dit argument bezigen, wel de verslagen gelezen van de door commissiën uit het Huis der Gemeenten gehouden enquêtes over de regten op tabak en sterke dranken, over den verboden invoer van fransche zijde en de hooge regten op thee? Willen zij weten wat het sluiken op groote en op kleine schaal beteekent? Willen zij zich een denkbeeld vormen van den prikkel tot bedrog, die in de heffing van hooge regten ligt opgesloten? Maar laat ons uit dit oogpunt kortelijk de *income-tax* onderzoeken, als eene belasting, die aan bedrog en ontduiking blootstaat. De belasting is verdeeld in vijf schedulen. Stelt nu de geheele opbrengst op £ 16,000,000, als in het tegenwoordige jaar, dan vindt men dat die som in de verschillende schedulen ongeveer op de volgende wijze verdeeld is:

Schedule A. Grondeigendommen.	. £	8,000,000
" B. Pachters.	 "	1,000,000
" C. Publieke fondsen.	 "	2,000,000
" D. Handel en nijverheid.	 "	4,000,000
" E. Tractementen.	 "	1,000,000
Geheel.	 £	16,000,000

"Laat ons nu deze sommen in bijzonderheden onderzoeken en zien in hoe verre de klagt over bedrog en ontduiking daarop van toepassing is. In de eerste plaats hebben wij schedule A, de belasting welke de landeigenaar van de rente zijner gronden moet opbrengen. Deze wordt betaald door de pachters naar het bedrag van de tegenwoordige rente, en de landheer ontvangt de quitantie der belasting als geld, in mindering van de hem verschuldigde rente. Voor dit gedeelte is dus geene aanleiding tot bedrog of ontduiking, en ook geen middel om zich daaraan te onttrekken denkbaar. Wij beginnen dus al dadelijk met de helft van de geheele opbrengst te zuiveren vanden daarop gelegden blaam. Vervolgens hebben wij schedule B, die de winsten der pachters omvat, en deze worden niet berekend naar hetgeen men opgeeft, maar geacht te bestaan uit een zeker bepaald gedeelte van de rente. Hier is dus weder geene ruimte voor geheimhouding en bedrog, en een ander millioen blijkt vrij te zijn van de smet, die men der geheele belasting aanwrijft. Dan komen wij tot schedule C, die de renten der publieke fondsen omvat. Dit gedeelte van de be-

het meer of minder wenschelijke eener rentebelasting moeilijk is, vooral ook wanneer zij, zoo als de Heer de Monchy

lasting wordt ingevorderd door de Bank, zoodat er bedrog noch ontduiking kan plaats hebben. Twee andere millioenen zijn dus vrij van bedenkingen. Nemen wij nu schedule E, bestaande uit de door den Staat betaalde tractementen. Hier weder, wordt de belasting in den oorsprong geheven en elke aanleiding tot bedrog afgesneden. De betaalmeeester trekt die belasting van de tractementen af en levert haar aan de schatkist over. Deze wijze van heffing brengt nog eens een millioen op, zoodat wij nu reeds twaalf millioen van de zestien hebben opgeteld, die op eene wijze worden ingevorderd, welke de mogelijkheid van bedrog en ontduiking beter voorkomt dan met eenige andere belasting het geval is. Eindelijk hebben wij nog schedule D. Wij schatten het zeker niet te hoog, als wij aannemen, dat van de f 4,000,000, welke zij opbrengt, één millioen geleverd wordt door de spoorwegen en andere maatschappijen op aandeelen, die regtstreeks met de Regering afrekenen en de belasting van het dividend afhouden. Er blijven dus ten slotte slechts *drie millioen* over, of ongeveer 20 percent van het geheel, van welke men zeggen kan, dat zij op eenigerlei wijze blootstaan aan dat bedrog of die ontduiking, waarover geklaagd wordt. Nu willen wij de beschuldiging onderzoeken, voor zoo veel dit gedeelte van de belasting betreft. Het staat ongetwijfeld bloot aan bedrog en ontduiking, maar zeker niet meer dan de massa andere belastingen. Maar wanneer zal er eenige belasting worden gevonden, van welke gezegd kan worden, dat bijna *tachtig percent* van het geheel geheven worden op eene wijze, volkomen dezelfde voor alle belastingschuldigen en gevrijwaard tegen het gevaar van ontduiking of bedrog?

Maar daarenboven, ook al nemen wij aan, dat het gedeelte der belasting, in schedule D begrepen, werkelijk tot ontduiking aanleiding geeft, dan is die ontduiking toch minder nadeelig dan de ontduiking van de bij in- en uitvoer geheven regten en accijnsen. Ongetwijfeld, wie den Staat bedriegt, bedriegt ook zijn buurman, want als iemand zijn verschuldigd aandeel in de belastingen niet betaalt, moeten anderen dit in zijne plaats betalen. Dit bezwaar is eigen aan elke belasting-ontduiking, welke die ook zij. Bij de *income-tax* echter bepaalt het kwaad zich hierbij, terwijl het bij de in- en uitgaande regten en accijnsen nog verder reikt. De man die deze belasting ontduikt, bedriegt niet slechts zijn buurman in den reeds aan-

te regt aanmerkte, niet juist gepreciseerd wordt. Spreker is het echter met den Heer Buijs eens, dat er in ons belastingstelsel eene onregtvaardigheid bestaat, daarin gelegen, dat de koopman zijn patentregt betaalt, vóór dat hij nog winst heeft genoten, en dat hypotheek wèl belast is, terwijl zij, die coupons knippen, de renteniers, geene belasting van hunne inkomsten opbrengen. Deze groote onregtvaardigheid behoort, volgens Spreker, op de eene of andere wijze te worden vergoed, en wel òf door het heffen van eene *income-tax*, òf door het stelsel van eene inkomstenbelasting geheel te verlaten, en de vertering en den overgang van kapitalen bij successie te belasten. Maar zou het niet doenlijk zijn, wanneer men het tegenwoordig stelsel wil behouden, vraagt hij, om renteniers patentpligtig te maken, en hen naar een gelijken maatstaf als de kooplieden, d. i. naar hun geschat inkomen, te belasten? Spreker erkent echter, niettegenstaande hij deze vraag heeft geopperd, dat hij een bestrijder is van de rentebelasting en van het patentregt; volgens hem moeten belastingen alleen geheven worden van het geld dat uitgegeven is, en niet van hetgeen nog moet uitgegeven worden. Dit beginsel, hetwelk ook door de staathuishoud-

gewezen zin, hij berokkent ook aan alle eerlijke lieden, die hetzelfde bedrijf uitoefenen, een regtstreeksch verlies, daar deze met hem concurreren op voorwaarden, die op verderf moeten uitloopen. De smokkelaar benadeelt niet slechts den Staat, maar brengt ook den eerlijken handelaar in verval.

„Wanneer men besloten heeft eenige belasting te bestrijden, dan valt het niet moeilijk de noodige wapenen te vinden; — maar het zal nooit zijn op zulke zwakke en onhoudbare gronden, als gewoonlijk worden aangevoerd, dat iemand, die de *income-tax* waardeert voor hetgeen zij heeft uitgerigt en voor hetgeen zij nog kan uitrigten, en als den best mogelijken waarborg voor de handhaving van vrijen handel en de uitbreiding zijner zegeningen, het bestaan van die belasting in de waagschaal zou willen stellen.”

kunde wordt voorgeschreven, en waarop de personele belasting is gegrond, komt Spreker het meest aanbevelenswaard voor. Om deze reden is ook de personele belasting, naar zijne meening, behoudens de verbeteringen die zij kan ondergaan, de meest billijke belasting.

De Heer Leembruggen heeft er volstrekt niet tegen, dat ook de renteniers deelen in de lasten, die aan de overige ingezetenen door den Staat opgelegd worden; maar meent tevens, dat men vooral niet uit het oog moet verliezen de exceptionele gesteldheid, waarin zij verkeeren. Zij toch vragen niets van den Staat, maar dragen belangrijk bij in zijne behoeften door hunne verteringen enz. Voorts bedenke men wel, dat het vermogen van den rentenier meer dan eenig ander verplaatsbaar is. Spreker oordeelt dus, dat zoo men vroeger of later mogt meenen tot zoodanige belasting te moeten overgaan, dan de hoogste voorzigtigheid ten deze te moeten aanbevelen en den rentenier niet te zeer te bezwaren; daar de verplaatsingen, die thans van hier (Amsterdam) naar andere plaatsen en provinciën, ten gevolge van het equivalent geschieden, dan wel eens door meer belangrijke, naar het buitenland, zouden kunnen gevolgd worden. Ten slotte doet de Heer Leembruggen nog opmerken, dat het ten allen tijde voornamelijk de renteniers en de bezitters van vermogen in portefeuille geweest zijn, die in de dringende behoeften van den Staat en in de dien ten gevolge geopende leeningen hebben voorzien; hij brengt zijnen hoorders de sedert 1814 volbragte financiële operatiën in het geheugen terug, en gelooft, dat men daarin het onwederlegbaar bewijs van het laatste door hem aangevoerde zal vinden.

De Heer de Bosch Kemper oordeelt, dat het door den vorigen Spreker aangevoerde te veel bewijst. Elke stand, welke ook, moet niet te veel belast worden; maar mogt men het beginsel aannemen om de inkomsten te treffen, dan behoort er geene uitzondering te worden gemaakt.

De Heer C. A. J. Geesink, thans het woord opvattende, verklaart aan belasting op de vertering de voorkeur te geven boven die op inkomsten, en zegt, wat het thans besproken beginsel eener rentebelasting betreft; dat de staathuishoudkunde leert, dat individu de staten vormen, en dat vele der wetten, waaraan de individu onderworpen zijn, ook de staten regeren; dit vaststaande, dan zal — als ieder individu, die eene schuld aangaat tegen zekere rente, en na verloop van tijd niet in staat is die rente te voldoen of op eene andere wijze niet wil betalen, naar ons volksgevoelen niet eerlijk handelt — het aan geen redelijken twijfel onderhevig zijn, dat, indien dit waar is voor den individu, het ook waar is ten opzichte van den Staat, en dan is het zoo wel voor den individu als voor den Staat eene schande, wanneer beide of een hunner het nakomen van door hen aangegane verplichtingen ontduiken. Op dien grond oordeelt Spreker, dat er geene rentebelasting mag worden geheven: de renten van den Staat zijn heilig, en door het heffen van eene belasting mag haar bedrag niet verminderd worden. Wil de Staat, als hij het onvermijdelijk acht minder rente te betalen, zijne schuld converteren, dan behoort hij dezen maatregel, die hem vrij staat, zoo te nemen, dat aan de fondsenhouders de keus blijft, of hunne kapitalen terug te nemen of op nieuw te leenen tegen mindere rente. Doet de Staat dit niet, dan zal hij even schandelijk handelen, als de individu, waarvan Spreker in den aanhef zijner rede gewaagde.

De Heer de Bosch Kemper beaamt de beschouwing des vorigen Sprekers, doch doet hem opmerken dat hij van eene partiële zaak, van het belasten der nationale schuld, heeft gewaagd. Zoodanige partiële maatregel is, volgens den Heer de Bosch Kemper, onstaathuishoudkundig. Is de bedoelde belasting klein, hare opbrengst zal gering wezen; is zij groot, dan zal eene volgende leening op veel minder

voordeelige voorwaarden dan de vroegere moeten genegotieërd worden, en de maatregel zou dus alles behalve een bestendig werkend middel van verbetering zijn. De vraag is echter of de rentenier *qua talis* niet deelen moet in de opbrengst der belasting, die van het inkomen geheven wordt, en deze vraag beantwoordt Spreker bij herhaling bevestigend, wanneer men namelijk belastingen van het inkomen heft.

De Heer Buijs acht zich verplicht nog een enkel woord te voegen bij hetgeen door den vorigen Spreker is opgemerkt. De bedenkingen welke de Heer Geesink heeft in het midden gebragt, zijn juist die welke men het meest algemeen tegen de rentebelasting hoort aanvoeren, en het is dus van veel belang, dat zij die van een ander gevoelen zijn haar niet ongemerkt laten voorbijgaan. Het is daarenboven geen klein verwijt, aan de voorstanders van die belasting gerigt, dat zij eenen maatregel verdedigen die tegen de beginselen van staathuishoudkunde aandruischt en met roof, ja met bankroet-slaan gelijk staat. De vergelijking van den Heer Geesink tusschen den Staat en een persoon die geld schuldig is en de betaling van het verschuldigde weigert, kan niet opgaan en de gevolgtrekking die hij daaruit opmaakt, moet dus ook onjuist wezen. Ja, de Staat is verplicht de rente van zijne schuld integraal te betalen; die verplichting is heilig, en niemand onder de voorstanders eener rentebelasting die dit ook zelfs in de verte in twijfel trekt. Maar de Staat is niet alleen schuldenaar, hij is ook schuld-eischer. Hij verleent regtsveiligheid aan allen, en kan zich van dien plicht niet kwijten zonder groote kosten te maken. Allen moeten die dienst helpen beloonen en bijdragen leveren tot het betalen der bedoelde kosten; de fondsenhouder zoowel als elk ander, zelfs meer dan de meesten, want hij vooral heeft belang bij de regtsveiligheid. Wil men dus eene juiste vergelijking maken, dan moet men niet spreken van een persoon die geld schuldig is en de betaling weigert,

maar van een die tegelijk betalen en ontvangen moet, en die dus de regelen van burgerlijk regt omtrent schuldvermenging zou kunnen inroepen. Spreker voor zich ziet er volstrekt geen bezwaar in, dat de Staat de belasting van de verschuldigde rente aftrekke, want hij is daartoe volkomen bevoegd. Maar aangezien zeer velen juist hiertegen de meeste bezwaren aanvoeren en datgene wat louter eene questie van vorm is, voorstellen als eene questie van regt of onregt, zal men misschien wel doen die bezwaren te eerbiedigen en eene andere wijze van heffing te kiezen. Het is intusschen voor het oogenblik genoeg de bewering, als zou er in het beginsel van de rentebelasting eenig onregt gelegen zijn, nadrukkelijk tegen te spreken.

Door den Heer Santhagens wordt de door den Heer Buijs laatst ontwikkelde meening beaamd. Hij voegt er bij, dat naar hij gelooft hier eene verwarring van denkbeelden bestaat, die ook in de Tweede Kamer der Staten-Generaal schijnt te hebben geheerscht, en welligt ook als eene bijoorzaak is aan te merken van de verwerping der in het begin van dit gemeenzaam onderhoud besproken wetsvoordragt. Immers meest allen hebben alleen op de staatsschuld het oog, en komen dus als van zelve tot het denkbeeld van staatsbankroet. Maar Spreker stelt het geval dat b. v. de Staat al zijne schulden heeft afgelost, en vraagt wat dan de renteniers zouden doen; natuurlijk moesten zij in dit geval hunne kapitalen in vreemde fondsen beleggen, waardoor dat argument van zelf zou komen te vervallen. Dat hier te lande de nederlandsche fondsen voor het grootste gedeelte in nederlandsche handen zijn is eene toevallige omstandigheid; in Oostenrijk is het geheel anders, daar koopen de kapitalisten niet de nationale fondsen, maar buitenlandsche, en geven zij aan onze integralen boven hunne metallieken de voorkeur. Het geldt hier alleen het beginsel eener rentebelasting van

alle kapitalen, onverschillig waarin deze belegd zijn, behalve in onroerende goederen.

De Heer de Bosch Kemper wenscht nog twee aanmerkingen in het midden te brengen. In de eerste plaats beschouwt hij de rentebelasting, waartegen hij zich bepaald verklaart, als onbillijk en als bijna onmogelijk. In de tweede plaats herinnert hij aan eene geschiedkundige bijzonderheid: vroeger namelijk werden in ons gemeenebest de 100ste en de 200ste penning van de rente geheven, maar hiervan was het gevolg dat bij eene latere leening de voorwaarde moest worden gemaakt, dat de rente-belasting niet zou worden geheven. Ten slotte betoogt Spreker nader, dat eene rentebelasting altijd slechts voor een korten tijd kan nuttig zijn, omdat de geldschieters bij latere leeningen hunne kapitalen geven met bijberekening van de te betalen belasting.

De Heer Geesink doet opmerken dat de questie door hem behandeld in zijne eerste rede, en die de Heer de Bosch Kemper te regt als eenigzins beperkt beschouwde, was ontstaan door het niet preciseren der door den voorzitter gestelde vraag, terwijl voorts uit de discussie is voortgevloeid de opvatting dat, voor het geval dat eene rentebelasting mogt worden geheven, de nationale schuld daarvan niet zou uitgesloten zijn. Hij zegt wijders dat het een algemeen erkend feit is, dat ons belastingstelsel, zoo als het thans bestaat, is een versleten stelsel, iets dat een stelsel schijnt maar geen stelsel is, waarvan het gevolg is dat de nijverheid kwijnt en de handel niet bloeit. Hij drukt de hoop uit, dat, wanneer het gunstige tijdstip mogt komen dat men tot eene herziening van het belastingstelsel zal kunnen overgaan, dan de druk der belastingen meer gelijkmatig op de natie moge worden gelegd; hij vertrouwt dat zich dan wel in de Tweede Kamer stemmen zullen doen hooren, om de renteniers meer te doen deelen in de belastingen, en dat deze zelve geen bezwaar daartegen zullen opperen, mits gelijk-

matigheid worde in acht genomen. De renteniers toch, voor welke het patentregt door Spreker niet wordt afgekeurd als er eene patentwet blijft bestaan, hebben vooral belang bij het behoud van de rust in den Staat, en moeten het hunne bijdragen opdat de Staat steeds de middelen bezitte om aan al zijne verplichtingen volkomen te voldoen. Eene rentebelasting echter hoopt Spreker nooit hier te lande te zien in werking komen.

Aangezien het vergevorderde uur verbiedt dit gemeenzaam onderhoud langer voort te zetten, wordt het door den voorzitter gesloten.

IV.

GESCHIEDENIS DER STAATSSCHULD SEDERT 1840.

Het was een gewichtig oogenblik in Nederland, toen het afkeurend votum, door de Tweede Kamer over de begrooting van 1840 uitgebragt, bekend werd. Zoo groote eenstemmigheid in de veroordeeling van een regeringsstelsel, dat sedert 1830 altijd op eene aanzienlijke meerderheid steunen mogt, was een verblijdend verschijnsel, een veel afdoende waarborg voor de toekomst; men begreep algemeen dat er nu tusschen het verledene en het tegenwoordige eene kloof lag, welke nimmer zoude kunnen overschreden worden.

Was men daarom nu gerust gesteld? Er ontbrak veel aan, voorwaar! Het votum der Kamer was toch slechts een negatief resultaat dat men verkregen had; men was ja tot een keerpunt gekomen, maar wie wist of dat keeren nog mogelijk zijn zoude; of, ook al wilde men aan de onmogelijkheid niet gelooven, wie wist welke offers er zouden noodig zijn op den moeilijken terugweg naar een beter financiestelsel? Men had voorloopig nog niets verkregen: noch de gewenschte veranderingen in de grondwet, noch de opheffing van het Amortisatie-Syndicaat, noch zelfs de kennis van de bestaande tekorten. De aan den Minister voorgelegde vraag, of de verlangde 56 millioen voldoende zouden zijn om het geheele deficit te dekken? — was onbeantwoord gebleven, en dat stilzwijgen voorspelde weinig goeds. Geen wonder, dat omtrent het wezenlijk bedrag dier tekorten allerlei onrustwek-

kende geruchten in omloop waren en dat de openbare meening zich het kwaad nog grooter voorstelde dan het werkelijk bleek te zijn.

Aarzelende had de meerderheid der Kamer hare goedkeuring gehecht aan eene wet, die de begrooting en de wet der middelen van het voorgaande jaar voor den tijd van zes maanden bestendigde en tevens aan de Regering een crediet verleende van zes millioen, ten einde de meest dringende schulden af te doen ¹). Alleen de overtuiging, dat verwerping van de credietwet den geregelden gang der administratie zoude verstoren, kon tot hare aanneming overhalen, want het vertrouwen dat de Regering genegen zoude zijn den weg te bewandelen door de Kamer aangewezen, was nog geenszins gevestigd. En er scheen reden te bestaan voor dat wantrouwen, want de eerste ontwerpen van grondwetsherziening, die de Regering nog vóór het einde van 1839 inleverde, moesten ook zelfs de nederigste verwachtingen teleurstellen; het waren onbeteekenende wijzigingen die men voordroeg, veel te onbeteekenend naar het scheen om het omslagtige werk eener grondwetsherziening te regtvaardigen ²).

¹) Wet van 30 December 1839 (Stbl. n°. 55).

²) De voorstellen tot grondwetsherziening waren vervat in vijf wetsontwerpen. Zij droegen geene andere wijzigingen voor dan die welke een gevolg waren van de veranderingen, door de afscheiding van België in de grenzen van het Koninkrijk gebragt. De koninklijke boodschap, die de wetsontwerpen begeleidde, behelsde o. a. deze merkwaardige woorden: „Altijd genegen om volgens milde beginselen het geluk te bevorderen van het goede volk, door de beschikking der Goddelijke Voorzienigheid aan Onze zorgen toebetrouwd, hebben Wij in crustige overweging genomen, of ook nog andere wijzigingen door Ons zouden kunnen worden voorgesteld; maar acht gevende op de niet zeer gelukkige gevolgen die in de laatste jaren eenige staatkundige proeven van dien aard bij anderen gehad hebben; op de gezetheid der Nederlandsche natie tot behoud harer instellingen; op de

De openbare meening had intusschen met te veel kracht op afdoende verbeteringen aangedrongen, dan dat het mogelijk zijn zoude die langer weêrstand te bieden. Schoorvoetend ging de Regering tot meerdere concessiën over en aan de reeds ingediende voorstellen tot grondwetsherziening werden andere toegevoegd, wel is waar van veel meer gewigt dan de eerste, maar toch nog altijd geenszins voldoende om de billijke verwachtingen der natie te bevredigen. De verantwoordelijkheid van het ministerie, b. v., stond niet in de nieuwe ontwerpen geschreven, en toch, de ondervinding der laatste jaren had het duidelijk genoeg geleerd, dat geene bepaling noodzakelijker was dan deze, zoude de natie inderdaad waarborgen erlangen tegen onwettige handelingen en de Kamer gered worden uit den moeilijken toestand, waarin zij zoo lang verkeerd had, van namelijk te moeten kiezen tusschen blinde onderwerping en oppositie tegen den persoon des Konings zelve.

De indiening eener nieuwe begrooting voor 1840 strekte slechts om nog grooter ontevredenheid op te wekken; het cijfer van uitgaven voor het departement van oorlog had

verschillende meeningen, die welligt omtrent andere wijzigingen zouden kunnen ontstaan, met de daaraan dikwijls verbonden gevolgen; en op de ondervinding, *VOORAL IN DE LAATSTE JAREN*, dat volgens de bestaande grondwet, de algemeene belangen van Nederland genoegzaam verzekerd zijn, hebben Wij gemeend onze voorstellen aan U Edel Mogenden tot hetgeen, door de verandering der zaken, volstrekt noodzakelijk geworden was, te moeten bepalen: zoo evenwel, dat Wij geneigd blijven, al datgene wat Ons ter bevordering van het geluk der natie, mogt voorkomen in dit opzigt noodzakelijk te zijn, altijd tot een onderwerp Onzer landsvaderlijke zorg en overweging te maken." (Staatscourant van 31 December 1839). De verklaring dat de grondwet *vooral in de laatste jaren* voldoende was gebleken, moest op dit oogenblik, terwijl de discussiën over de laatste oost-indische leening nog versch in het geheugen lagen, den Staten-Generaal vreemd in de ooren klinken.

eenige vermindering ondergaan, maar overigens was de raming volkomen gelijk aan die welke eenige maanden te voren verworpen was. Dat het nieuwe voorstel een gelijk lot te gemoet ging, scheen ontwijfelbaar, en van daar dat de Regering nog op het laatste oogenblik tot eene nieuwe en groote concessie overging: zij beloofde, in naam des Konings, de spoedige indiening van een nieuw voorstel van grondwetsherziening, dat het beginsel der ministeriële verantwoordelijkheid huldigde. Deze belofte liet niet na den gewenschten invloed uit te oefenen; hoogst voldaan over die belangrijke overwinning, meende de Kamer toegeeflijk te moeten zijn ten aanzien der begrooting, die nu, hoewel dan ook slechts met eene zeer kleine meerderheid, werd goedgekeurd. Niet zonder grond wees de oppositie op de zonderlinge houding, zoo door de Regering als door de Kamer bij de behandeling van dit gewigtig onderwerp aangenomen: door de Regering, die meer dan ooit een stelsel van loven en bieden aankleefde en er slechts naar streefde om met de minst mogelijke concessiën de aanneming van het wetsontwerp te verkrijgen; door de Kamer, die nu eene begrooting, welke zij vroeger met algemeene stemmen verworpen had, zoude goedkeuren en dat om redenen, geheel buiten die begrooting gelegen.

Met het wetsontwerp tot opheffing van het Amortisatie-Syndicaat, dat korten tijd later in beraadslaging kwam, was de Regering minder gelukkig. De groote meerderheid, ofschoon zij niets liever verlangde dan de opheffing dezer instelling, weigerde hare toestemming aan het wetsontwerp, deels omdat uit dien maatregel wederom eene vermeerdering van schulden zoude voortvloeijen, deels ook omdat men de lasten van het Syndicaat niet op den Staat wilde overbrengen, zoolang niet duidelijker bleek, hoe zwaar die lasten wogen.

Het zoo even genoemde wetsontwerp was het laatste uit de lange reeks der financiële voorstellen, die door Willem I

aan de Staten-Generaal werden aangeboden. De herziening van de Grondwet kwam tot stand, ofschoon men vrij algemeen, zoo in de enkele als dubbele Kamer, de verbeteringen die zij aanbragt onvoldoende keurde. Met den ingang van dit nieuwe tijdperk meende de grijze Vorst zijne zevenentwintigjarige regering te moeten besluiten; het was er thans om te doen het stelsel af te breken, door hem met zooveel zorg gebouwd, en eene rigting in te slaan aan de zijne geheel tegenovergesteld. Geen wonder, dat hij die moeilijke en ondankbare taak aan anderen wenschte over te laten.

Met gespannen verwachting, maar ook vol vertrouwen, zag de natie de maatregelen te gemoet, die de nieuwe Regering zoude beproeven, ten einde de staatsschuld te regelen en het lang verbroken evenwigt tusschen inkomsten en uitgaven te herstellen. Dit vertrouwen was des te grooter, omdat kort vóór dat Willem I van den troon afstand deed, een ander minister van financiën ¹⁾ was opgetreden, die in de openbare meening hoog stond aangeschreven en die de volledige openbaarmaking van den wezenlijken staat van 's lands financiën tot hoofdvoorwaarde stelde, van welker vervulling bij de aanvaarding zijner ministeriële portefeuille afhankelijk maakte.

Den 28sten October 1840, bij de aanbieding der begrooting, werd die minister in de gelegenheid gesteld aan de Tweede Kamer de openingen te doen, welke men zoo reikhalzend te gemoet zag. „Die openingen — zeide hij in den aanhef — zullen U Edel Mogenden den noodlottigen nasleep der gebeurtenissen die, nu voor tien jaren, het Rijk hebben uiteengerukt, en de gevolgen van teleurstellingen en misrekeningen doen kennen. Bij het onderzoek der stukken zullen, ik wil het niet ontveinzen, uitgaven aangetroffen

¹⁾ De Heer J. J. Rochussen.

worden, welke, niet op wettelijke bepalingen gegrond, als voorschotten of leeningen voorkomen, gedaan met het doel om dezelve terug te verkrijgen uit het overschot der koloniale geldmiddelen als anderzins, doch welke middelen daartoe niet hebben mogen strekken." ¹⁾

Eene inleiding als deze was niet overbodig, want zoowel uit de aanspraak des ministers als later uit de overgelegde stukken zou de Kamer bijzonderheden vernemen, die eenen hoogst pijnlijken indruk moesten te weeg brengen. De rentelast was nu tot meer dan 35½ miljoen opgeklommen, en daarenboven bleef er nog een tekort over, dat, waren de opgaven volledig, minstens 73 miljoen beliep. Tot gedeeltelijke dekking van dit tekort stonden op dit oogenblik geen twee wegen open, en de Regering zag zich dan ook verplicht voor te stellen, om het grootboek der vijf percents nationale schuld met 18 miljoen te vermeerderen ²⁾, en tevens bevoegdheid te verleenen tot de uitgifte van nieuwe schatkistbiljetten, hoogstens tot een bedrag van acht miljoen ³⁾.

Ook de begrooting zelve leverde weinig stof tot tevredenheid op; niet alleen was het eindcijfer, vooral ten gevolge van den zwaarderden rentelast, aanzienlijk hooger dan in de laatstvoorgaande jaren, maar daarenboven meende de minister de uitdrukkelijke verklaring te moeten afleggen, dat bezuiniging op groote schaal hem onuitvoerbaar toescheen. De belastingen waren nu tot ruim 52 miljoen opgevoerd, en in weerwil van dit alles sloot de begrooting met een na-deelig saldo van bijna vijf tonnen gouds ⁴⁾.

De teleurstelling, die al deze ontdekkingen bij de Tweede

¹⁾ Staats-Courant van 29 October 1840.

²⁾ Wet van 27 December 1840 (Stbl. n°. 73).

³⁾ Wet van 27 December 1840 (Stbl. n°. 79).

⁴⁾ De uitgaven waren op f 63,649,654.32½, de inkomsten op f 63.179,070 geraamd.

Kamer opwekten, werd duidelijk uitgesproken, toen de nu aangeboden financiële wetten in behandeling kwamen. Het ontbrak daarbij niet aan hevige verwijten en strenge beoordeeling van het stelsel van geheimhouding, welks gevolgen men nu eerst in al hunnen omvang meten kon, en dat, zoo als nu duidelijk bleek, er dan ten slotte toc geleid had, om zelfs de hand te slaan aan gelden van derden, ten einde die mede te storten in dien bodemloozen afgrond, welke van 1830 tot 1840 zoo rijke schatten verzwolgen had. „Zoo is dan eindelijk,” zeide de Heer van Dam van Isselt, „de sluijer opgeheven, die zoo lang onze geldmiddelen bedekte! En wat vertoont zich daarachter aan onze oogen? Ledige kassen, onwettige uitgaven in menigte, een aanzienlijk tekort bij het zoo lang als heilaanbrengend afgeschilderd Amortisatie-Syndicaat, en zoo vele verzekeringen, zoo vele gouden bergen, die men ons van onze oost-indische bezittingen beloofde, in rook verdwenen. Onze opregte hollandsche taal heeft geen woord, om het gedrag, dat men ten aanzien der geldmiddelen gehouden heeft, te kenschetsen. Zoo de mannen, die zich aan schandelijke geldverspillingen hebben schuldig gemaakt, ter verantwoording te roepen waren, geen aanzien des persoons zou mij beletten daartoe de hand te leenen.”

Er was intusschen weinig baat te vinden bij die klagen: zij betroffen een nu gesloten tijdvak en gebeurtenissen, die men misschien aan een groot deel van de leden der Kamer, maar zeker niet aan den minister verwijten konde. De meeste leden begrepen dit en gaven, met hoeveel leedwezen ook, hunne toestemming tot het aangaan van nieuwe leeningen en tot de hooge cijfers, die de begrooting van 1841 uitmaakten. Gelukkig was onder de goedgekeurde financiële wetten nu ook die begrepen, welke aan het bestaan van het Amortisatie-Syndicaat een einde maakte. „Al-

zoo Wij in overweging hebben genomen," dus luidde de considerans van die wet ¹⁾, „dat het Amortisatie-Syndicaat niet langer aan het doel van deszelfs instelling kan beantwoorden, en alzoo behoort te worden opgeheven." — Ziedaar de korte, maar krachtige lijkrede op de eens zoo magtige instelling. En toch er stak nog heel wat parlementaire beleefdheid in die bondige verklaring, welke Hogendorp reeds achttien jaren vroeger bijna met dezelfde woorden had nedergeschreven.

Onder de verplichtingen, die de opheffing van het Amortisatie-Syndicaat regtstreeks op den Staat overbragt, was er geene zoo drukkend als die, welke uit de voorschriften der wet van 1814 ten aanzien van de uitgestelde schuld voortvloeide, de verplichting namelijk, om jaarlijks vijf millioen werkelijke schuld af te lossen, ten einde eene gelijke som uitgestelde schuld in werkelijke zou kunnen overgaan. Die uitgestelde schuld bleek nu de groote klip te zijn, waarop elk ontwerp tot duurzame regeling onzer staatsschuld dreigde schipbreuk te lijden. De gedachte, dat er eeuwen moesten verloopen, eer men tot werkelijke schuldvermindering zou kunnen overgaan, was nu pijnlijker dan ooit, en de verplichting om jaarlijks ruim twee en een half millioen voor gedwongen amortisatie te besteden, thans, nu het ook met de meeste krachtsinspanning niet mogelijk was evenwigt te brengen tusschen inkomsten en uitgaven, was op den duur moeilijk te dragen.

Ten einde zich voor altijd van die moeilijkheden te verlossen, nam de Regering een stout besluit en zond aan de Tweede Kamer een wetsontwerp tot vervroegden overgang van de uitgestelde in werkelijke rentegevende schuld. Het was eene gedwongene conversie die men voorstelde: alle uitgestelde schuld zou ophouden te bestaan, en elke duizend

¹⁾ Wet van 27 December 1840 (Stbl. n° 77).

gulden van die schuld met bijvoeging van een kansbillet verwisseld worden tegen f 68 inschrijving op het $2\frac{1}{2}$ % Grootboek. ¹⁾

Met kracht werd door de Regering het noodzakelijke en billijke van het aangeboden wetsontwerp betoogd. „Hoe lofwaardig ook de bedoeling moge geweest zijn,” — dus zeide de memorie van toelichting, — „welke tot de wet van 14 Mei 1814 aanleiding gaf, de ondervinding heeft geleerd, en het wordt thans algemeen erkend, dat de genomen maatregel het voorgestelde doel niet heeft bereikt. Zij die het meest door de tiercering der rentebetaling geleden hadden, waren doorgaans het minst bij magte het aan hen gegeven renteloos fonds tot aan eene eventuele uitloting onaangeroerd te laten liggen; ja velen waren genoodzaakt hetzelfde voor een gedeelte al dadelijk te gelde te maken om hun aandeel in de aan de conversie verbondene bijlage te voldoen.

„Welke onverpligte pogingen er later ook aangewend zijn, om den overgang van uitgestelde in werkelijke schuld boven het bepaalde minimum te vermeerderen, en welke offers 's Rijks schatkist daartoe ook gebragt heeft, had zulks echter geen invloed hoegenaamd tot vermindering van den rentelast, en strekte dus niet tot ontheffing van den belasting-schuldige, vermits voor de ingekochte werkelijke schuld onmiddellijk weder een gelijk bedrag uitgestelde schuld in de plaats trad; en blijft die aangenomen wijze van overgang onveranderd bestaan, dan moet deze ontmoedigende staat van zaken nog eene zeer lange reeks van jaren blijven voortduren en daaraan nog honderden millioenen guldens worden besteed, zonder dat de rentelast daardoor in het minst verligt zal worden.

¹⁾ Voor duizend gulden uitgestelde schuld zonder kansbillet werden betaald f 18; voor een kansbillet alleen f 50.

²⁾ Staats-Courant van 18 Augustus 1841.

„Dit een en ander mogt nu wel de Regering niet leiden om regten, *titulo oneroso* verkregen, te miskennen; maar moest haar nopen naar middelen uit te zien, welke, onder eerbiediging van die regten en door het verstrekken van een meer dan voldoende equivalent, de zoo even aangewezen nadeelige werking van de wet van 14 Mei 1814 zoo veel mogelijk te lenigen.

„ Daartoe is in de eerste plaats in aanmerking gekomen, de intrekking der uitgestelde schuld door middel van eenen vervroegden overgang, volgens de innerlijke waarde, die het geheele beloop derzelve schuld heeft, uitgedrukt in $2\frac{1}{2}$ percents werkelijke schuld, berekend onder discompto van rente, in verband met den tegenwoordigen beursprijs der werkelijke schuld van 52 percent, waardoor alzoo de waarde in werkelijke schuld van elke ƒ 1000 uitgestelde schuld met gelijkmaking van kansen aangewezen wordt.”

Het waren vooral deze gronden, welke de Regering ter verdediging van het wetsontwerp aanvoerde. Het wensche lijke van de voorgestelde conversie met het oog op eene duurzame regeling der staatsschuld kon moeilijk ontkend worden, en werd dan ook door de meesten toegegeven. Maar minder eenstemmig was het gevoelen omtrent de billijkheid van den maatregel, en te dien aanzien aarzel ik niet mij onder de bestrijders van de ministeriële voordragt te rangschikken, in weerwil van het hoog gezag, dat ook ik gaarne toeken aan velen dergenen, die deze voordragt in hunne bescherming namen ¹⁾. Zij die, als ik vroeger deed, de vijf-

¹⁾ Onder deze behoorde ook Mr. F. A. van Hall, die de wet verdedigde in eene brochure, getiteld: *De wettigheid van den maatregel omtrent de uitgestelde schuld gehandhaafd*. Veel talrijker waren intusschen de tegen het wetsontwerp gerigte geschriften; onder deze noemen wij slechts: *De ware beginselen van het staatscrediet, bijzonder met betrekking tot Nederland, verdedigd* door Louis Drucker en *Korte beschouwing over de nationale uitgestelde schuld*, door J. W. Aikema.

entwintigjarige uitloting der kansbiljetten onbillijk noemen, kunnen onmogelijk de gedwongen conversie verdedigen, want deze pleegde hetzelfde onrecht, maar op veel grooter schaal.

Men heeft veel gestreden over de vraag, of de Staat als schuldenaar tegenover zijne schuldeischers aan regelen van burgerlijk regt, dan wel uitsluitend aan die van staatsregt gebonden was? De verdedigers van de conversie hielden het laatste vol, maar naar mijne bescheidene meening zonder zweem van grond. Trouwens dit geschil had weinig waarde, want de Staat kon, uit kracht van zijn feitelijk alvermogen, naar willekeur beslissen. Duidelijker spreken de eischen van de billijkheid, en met deze was het wel nooit overeen te brengen, dat de Staat willekeurig en op eigen gezag de voorwaarden veranderde, waarop men hem gelden had voorgeschoten. De bewering, dat de wet mag veranderen wat de wet vastgesteld heeft, was een bij uitnemendheid gevaarlijk beginsel, dat, eenmaal toegepast, tot het schromelijkste onrecht konde leiden. Immers zelfs eene gedwongene vermindering van rente zou uit kracht van dit beginsel kunnen verdedigd worden.

Maar de conversie pleegde geen onrecht — zeide men — want zij gaf een meer dan voldoende aequivalent. Er was niemand die het geloofde, zelfs de Regering niet; want waarom zoude zij anders hare schuldeischers dwingen tot eene handeling, die reeds door hun eigenbelang geboden werd? De berekening van de waarde der gediscompteerde schuld mogt volkomen juist zijn, maar welke was haar grondslag? De beursprijs van een willekeurig gekozen dag; een prijs die morgen geheel anders zijn kan en die juist toen zeer laag was, omdat de financiële gesteldheid van het Koninkrijk en de onzekerheid omtrent de bedoelingen der Regering vrees inboezemden en wantrouwen opwekten. Het was dus tot op zekere hoogte eene speculatie op haar verminderd crediet, die de Regering met den voorgestelden maatregel op het oog had.

Maar ook al ware de grondslag billijker geweest, dan nog zou de maatregel onregtvaardig blijven. Men wilde de kansen gelijk maken, zeide de Regering, maar juist dat was ongeoorloofd, want de ongelijkheid der kansen behoorde tot het wezen van de leening, welke men in 1814 had aangegaan. Het was mogelijk, dat de houder van uitgestelde schuld en zijne erfgenamen nog meer dan honderd jaren slechts een renteloos effect zouden bezitten, maar het konde ook zijn dat dit effect reeds dadelijk na 1849 tot werkelijke schuld verheven werd, en juist die mogelijkheid gaf aan den schuldbrief zijne waarde. Wie door de conversie nadeel leed en wie er door gebaat werd zou nooit blijven, want de loting bleef achterwege; maar het was niettemin een feit, dat juist het gelijkmaken der kansen een maatregel was, die sommigen ten koste van anderen bevoordeelde en omgekeerd, en tot zoodanigen maatregel nu kon nooit eenige Regering bevoegd worden geacht ¹⁾).

Het meest drukte de conversie zeker op die houders van uitgestelde schuld, wier belang medebragt om de kansen der loting te wagen, liever dan het renteloos effect tegen eene kleine som aan de beurs af te zetten. In dat geval verkeerden b. v. die liefdadige instellingen en maatschap-

¹⁾ Niet geheel ten onrechte, al is dan ook de vergelijking niet volkomen juist, vraagt de Heer Louis Drucker (t. a. pl. pag. 175): „Zoude men hem, die een lot in de vijfde klasse der Nederlandsche Loterij voor den bij het plan bepaalden prijs van f 71 gekocht heeft, kunnen dwingen, zich, zijns ondanks, „ van de onzekerheid der kans te ontslaan, ” ” (gelijk de Heer van Hall zich uitdrukt) en zijn lot tegen f 35, — dus tegen minder dan de helft van den prijs af te staan, omdat de wiskundige waarde van het lot niet meer is dan f 35.13¹⁷/₁₈ cents? Zal hem niet in allen gevalle, boven deze waarde, eene billijke vergoeding moeten vergund worden voor de ontroofde kans van loting?”

pijnen, die door geen geldgebrek tot verkoop gedwongen werden; niet aan de grenzen van een menschenleven gebonden, scheen de integrale restitutie na verloop van tijd haar meer voordeel te beloven, dan het dadelijk genot van eene kleine som konde opleveren ¹⁾). Voor de minderjarigen was die toestand in vele opzigten dezelfde; ook voor

¹⁾ De Heer Aikema hield dit op met het volgende voorbeeld:

„Verondersteld eenig gesticht bezat voor de tiercering f 300,000 $2\frac{1}{2}$ pc. en alzoo eene jaarlijksche rente van f 7500, welke door de tiercering werd verminderd op f 2500.

„Welke moeilijke bezuiniging moet daarvan het noodwendig gevolg geweest zijn en hoe beklagenswaardig zij, aan wie de droevige taak was opgedragen de tot dusverre verstrekte ondersteuning aan behoeftigen en gebrekkigen, aan weduwen en weezen wederkeerig te tierceren; eene taak, welke door de milddadigheid der ingezetenen slechts voor een klein gedeelte kon verligt worden. Maar die bezuiniging was onvermijdelijk, zij is geschied.

„Dit gesticht heeft bij de conversie in 1814, volgens artikel 12 der wet, bij verwisseling ontvangen f 100,000 nieuwe $2\frac{1}{2}$ pc. werkelijke schuld, rentende gelijke f 2500, benevens f 200,000 uitgestelde schuld; van deze laatste zal ongeveer f 30.000 zijn uitgeloot en de bezitting is alzoo geworden, of zal in 1850 zijn f 130,000 $2\frac{1}{2}$ pc., terwijl de rente is vermeerderd tot f 3250.

„Volgens den thans vastgestelden maatregel zoude nu voor de overgeblevene f 170,000 uitgestelde schuld à f 68, worden gegeven nog f 11,560 $2\frac{1}{2}$ pc. werkelijke schuld, rentende jaarlijks f 289, en alzoo zal voor eens en altijd de bezitting gebragt zijn op f 141,560 $2\frac{1}{2}$ pc. met eene rente van f 3539.

„Deze meerdere jaarlijksche ontvangst van f 289 zal voorzeker spoedig eene gelijke vermeerdering van jaarlijksche uitgaaf, door geringe verhooging of uitbreiding van bedeeeling, ten gevolge hebben; de behoefte is groot en onbepaald en meerendeels worden de uitgaven naar de ontvangsten geregeld.

„En het schoone uitzigt zal verloren zijn, eenmaal, en wel binnen 87 jaren (of al ware het 217 jaar), de bezitting dier instelling op nieuw tot f 300,000 $2\frac{1}{2}$ pc. werkelijke schuld, en de jaarlijksche rente tot f 7500 hersteld te zien.”

deze moest het voordeelig zijn, dat men tot op het tijdstip hunner meerderjarigheid met den verkoop van uitgestelde schuld wachtte. Wel is waar werd hiertegen aangevoerd, dat men van de nieuwe schuld slechts rente op rente behoefde te stapelen, om tot dezelfde uitkomsten, namelijk integrale restitutie, te geraken; maar hoe dien maatregel uit te voeren, waar de rente slechts onbeduidende sommen betrof?

Wanneer het wetsontwerp, in weerwil van de vele en ernstige bedenkingen, die daartegen konden worden aangevoerd, in de Tweede Kamer slechts zoo weinig tegenstand ondervond, dan moet het zijn, dat de wenschelijkheid van den maatregel in het belang van de schatkist zwaar woog, en de gevaarlijke leus *salus publica suprema lex* ook nu weder als eene waarheid gehuldigd werd. Slechts tien leden stemden tegen het wetsontwerp, maar onder deze behoorde de edele Luzac, die de gronden zijner oppositie breedvoerig toelichtte in eene merkwaardige redevoering, die tot de schoonste behoort, onder de vele schoone, welke de parlementaire loopbaan van dien man voor altijd onvergetelijk zullen maken. Na al de gronden, door de verdedigers aangevoerd, één voor één te hebben opgenomen, wees hij ten slotte op het onstaatkundige van den voorgestelden maatregel.

„Het is genoeg bekend, Edel Mogende Heeren, — zeide hij — dat onder de volken van Europa er geen gevonden wordt, hetwelk meerdere kapitalen aan vreemde regeringen geleend heeft, dan Nederland. Alle rijken van Europa zijn ons de aanzienlijkste kapitalen schuldig. Gaan wij nu het voorbeeld geven, om in tijden van rust en vrede eene gedwongen conversie wettelijk daar te stellen, en de houders eener schuld te noodzaken hunne bezittingen af te staan, tegen eenen prijs door ons zelve vastgesteld, om bij niet opkoming die schulden vernietigd te verklaren, o! laten wij ons dan nooit beklagen, indien andere regeringen dit voorbeeld ook gelieven te volgen, zoodra het met hunne belangen overeenkomt; laten wij dan niet mor-

ren, indien men aan de boorden van de Newa en van den Donau onze leer ook in toepassing brengt en de conditiën verandert, waarop wij onze gelden geleend hebben. Wat de Keizers willen is dáár wet; en zoo wij met onze wetten zekere almacht mogen uitoefenen, laten wij dan ook hetzelfde regt aan anderen toekennen en met gelatenheid de verongelijkingen dragen, die ons in zoo ruime mate kunnen aangedaan worden.

„Nederland moest zeker het laatste plekje grond geweest zijn, waar de leer welke ten grondslag aan deze wet ligt, zoude gepredikt worden. Die leer is voor geen volk, voor geen land ter wereld schadelijker dan voor het geschokte Nederland. Wij doen bij de aanneming dezer wet den eersten stap op eenen weg, welke op ons verderf moet uitloopen.

„Ik eindig mijn betoog, Edel Mogende Heeren, met eene opmerking, welke mij getroffen heeft, en die ik aan U Edel Mogenden niet kan onthouden.

„In 1824 stelde de regering de 25-jarige lotings-wet voor; zij was eene verandering in de bepalingen der wet van 1814. Zij werd bestreden met ernst en kracht, doch niet minder ijverig verdedigd; zij die haar bestreden waren grootendeels Noord-Nederlanders; de wet was in hunne oogen eene aanranding der regten van de houders der uitgestelde schuld; die haar verdedigden erkenden alle die regten, doch betoogden, dat zij waarlijk ongeschonden bleven, daar slechts een tijdelijke maatregel genomen werd, en met het jaar 1850 alles weder den ouden gang zoude nemen. Verdedigers en bestrijders, ook de Regering door haren minister, erkenden de heiligheid der verkregene regten van de houders der uitgestelde schuld. Zal nu die geest in 1841 ten eenemale zijn omgekeerd? Zal hetgeen door de Noord-Nederlanders in 1824 voor regt en waarheid erkend werd, in 1841 onwaar, onverplicht zijn geworden? Ik kan, ik mag het niet gelooven, en wil nog gelooven, dat U Edel Mogenden niet aarzelen zullen dit wetsontwerp aan Zijne Ma-

jesteit terug te zenden, niet eenvoudig *ter nadere overweging*, maar met de ernstige bede, dat alle dwang, van welken conversie-maatregel ook, nu en altoos zal verbannen worden" ¹⁾).

De goedkeuring van het wetsontwerp maakte een einde aan het bestaan van de uitgestelde schuld. Zij die bestemd was om eeuwen te leven, werd reeds 27 jaren na hare geboorte uit de rei onzer schulden gebannen. Zonderling was haar levensloop geweest. In de eerste jaren van haar bestaan scheen niets zoo heilig als de uitgestelde schuld; de eerbied welken men haar toedroeg leidde tot de zonderlingste maatregelen. De groote hoeveelheid uitgestelde schuld, in het bezit van de amortisatie-kas, mogt, meende de wetgever, niet deelen in het voorregt van uitloting, maar moest onmiddellijk vernietigd worden. Te vergeefs verzette Hogendorp ²⁾ zich tegen die bepaling; te vergeefs betoogde hij het stellige regt van den Staat en zijn stellig belang om als eigenaar van fondsen ook al de voordeelen te genieten, welke die eigendom kan opleveren; het belang van de particuliere houders ging vóór, zoo als men meende, en de jaarlijksche uitloting van vijf millioen moest uitsluitend aan hunne effecten ten goede komen. Aldus beschermd wies het jonge kind voorspoedig op en steeg zijne waarde met snelheid, terwijl daarentegen de middelen van den Staat om die waarde te erkennen althans met even groote snelheid afnamen. Langzame, maar voortdurende verflaauwing in de liefde welke men aanvankelijk aan de uitgestelde schuld toedroeg, was het onmisbaar gevolg van die veranderde omstandigheden. Het Amortisatie-Syndicaat werd opgericht en tegelijk met zijne oprigting verreezen de meest trotsche plannen van schulddelging op groote schaal. Maar de uitgestelde schuld stond tusschen beide, zij was eene onoverkomelijke belemmering en eerst nu begon men te gevoelen hoe zwaar de last drukte, dien men in 1814 met zoo goede

¹⁾ Staats-Courant van 4 October 1841.

²⁾ Men zie o. a. *Bijdragen*, V, pag. 24 en volgg.

bedoelingen, maar ook zoo onnadenkend had opgenomen. Aan eene volkomene schennis van de vroeger gedane beloften kon niet gedacht worden; men koos een middenweg en bepaalde de 25-jarige uitloting der kansbiljetten, eene bepaling die de waarde van dit effect voorloopig met de helft verminderde. Ter naauwernood was de halve termijn van 25 jaren verstreken, toen andere maatregelen noodig bleken. De illusiën van amortisatie op groote schaal waren sinds lang vervlogen; het was nu nog maar de vraag, of Nederland op den duur de rente zijner schulden zoude kunnen betalen, en het antwoord op die vraag was althans onzeker, zoolang het bestaan der uitgestelde schuld tot jaarlijksche amortisatie verpligtte. Halve maatregelen zouden nu niet meer baten, men moest doortasten en de uitgestelde schuld vernietigen tegen eene schadeloosstelling, welke de schuldenaar wel zoo goed was van meer dan voldoende te noemen, maar die hij zich niettemin verplicht achtte aan den schuldeischer op te dringen, uit vrees dat deze zijn eigen belang welligt zou uit het oog verliezen. Wat was er geworden van al de schoone beloften, in 1814 gedaan, en voor welk aandeel was het onregt weggenomen, dat men den vreemden dwingeland zoo bitter verweten had?

De gedwongen conversie was het middel om tot eene duurzame regeling van de staatsschuld te geraken, maar zij was niet de regeling zelve. Integendeel, wel verre van verligting aan te brengen, strekte zij voor het oogenblik slechts om den toch reeds zoo zwaren last nog zwaarder te maken. Aan den schuldenlast werd ten gevolge der conversie eene som van ruim 71 millioen toegevoegd en het cijfer der jaarlijks te betalen rente onderging nog eens eene verhooging van *f* 1,784,900. Dringender dan ooit werd dan ook de behoefte om eindelijk het middel te vinden en aan te wenden, dat het waggelend crediet redden zoude.

Maar dit middel liet zich wachten en was trouwens niet gemakkelijk uit te denken. Bij de indiening van de twee-

jarige staatsbegrooting voor 1842 en 1843 was de toestand nog even dreigend en de mededeelingen, welke de minister bij die gelegenheid verstrekke, openden de somberste vooruitzigten. De rentelast, met inbegrip van de oost-indische leeningen, was nu tot ruim 40 millioen geklommen en de begrooting sloot met een nadeelig saldo van ruim 7 millioen. De uitgifte van 9½ millioen schatkistbiljetten, waartoe de Staten-Generaal met grooten tegenzin hunne toestemming gaven ¹⁾, mogt voor een oogenblik die leemte aanvullen, maar het was duidelijk, dat ook dit laatste hulpmiddel weldra zou te kort schieten.

In het jaar 1843 beproefden achtereenvolgens drie ministers van financiën hunne krachten aan het beramen van plannen, die eindelijk redding en uitkomst zouden kunnen geven. De conversie door den eersten voorgesteld en de inkomsten-belasting door den tweeden ontworpen vonden weinig bijval en bleven onuitgevoerd. Gelukkiger slaagde het derde plan, afkomstig van den minister van Hall, die redding zocht en vond in eene vrijwillige leening, tegen lage rente aangegaan.

Wanneer ik het waagde eene geschiedenis van de nederlandsche staatsschuld te schrijven, dan zoude aan de financiële operatiën van 1844 en 1845 eene ruime plaats moeten worden ingewilligd, eenigzins evenredig aan haar gewigt en haren omvang. Niet zóó stout is echter mijn doel geweest: ik wilde slechts „herinneren”, en die herinnering kan korter zijn, naar mate de gebeurtenissen waarop zij betrekking heeft meer in onze nabijheid liggen en een grooter gewigt bezitten, waardoor zij voor altijd diep in elks geheugen geprent blijven ²⁾.

Slechts één woord over de operatiën zelve. Dreigende met eene buitengewone belasting op de bezittingen, die 35

¹⁾ Wet van 19 Junij 1843 (Stbl. n°. 25).

²⁾ De bedoelde operatiën worden *in extenso* medegedeeld door Weeveringh, t. a. pl. pag. 374—462.

millioen zoude moeten opleveren, gelukte het der Regering de natie tot eene leening van 127 millioen, die slechts drie percent rente gaf, over te halen. Deze gelden, gevoegd bij de sommen, die verkregen werden door het te gelde maken van 80 millioen, ten name van den Nederlandschen Staat op het belgische Grootboek ingeschreven, moesten dienen vooreerst tot dekking der tekorten over de vier laatste jaren, te zamen groot 35 millioen, en tot betaling van 22 millioen aan de Handelmaatschappij en verder om eene conversie mogelijk te maken van alle schuldbrieven, die $4\frac{1}{2}$ en 5 percent rente droegen, in andere die slechts 4 percent interest zouden opbrengen. Het resultaat van de conversie bestond hierin, dat het deficit gedekt was en dat de Staat, door eene weinig belangrijke vermeerdering van het kapitaal der schuld, eene rentebesparing had verkregen van meer dan f 3,700,000 ¹⁾).

Tegenover zoo verrassende uitkomsten vervalt elke aanleiding tot eene critiek van het financiële plan, dat in 1844 en 1845 werd uitgevoerd. 't Moge waar zijn, dat gelukkige omstandigheden, van haren wil onafhankelijk, de Regering hebben gediend, deze waarheid kan niets te kort doen aan de talenten, welke de man, die de operatiën bestuurde, bij deze gelegenheid heeft aan den dag gelegd. Staatskundige vrienden en vijanden beide moeten, zullen zij billijk zijn, die talenten erkennen en de getuigenis afleggen, dat het hoofd van het departement van financiën in die jaren, door zijn beleid, zijn doorzicht en zijne energie, het Koninkrijk der Nederlanden uit den moeilijiksten toestand gered heeft, waarin het nog immer verkeerd had.

Onbillijk is het intusschen, te beweren, gelijk zoo dik-

¹⁾ Ik heb hier alleen het oog op het resultaat der conversie, zoo als dit voortvloeide uit de wet van 6 Maart 1844 (Stbl. n°. 14). Omtrent de voordeelen, die de verschillende operatiën te zamen opleverden, zie men de opgaven door den Hr. Wceveringh medegeedeeld bij het gemeenzaam onderhoud, dat op deze voordragt volgde (zie p. 164—166).

wijls gedaan wordt, dat de verkregen uitkomsten de buitensporig hevige oppositie, die tegen de wet van Maart 1844 gevoerd is, beschaamd hebben. Die oppositie gold slechts voor een uiterst klein gedeelte de leening zelve; want zij, die op haar welslagen vertrouwden, waren slechts weinigen in getal, en het blijkt niet eens dat de Regering tot die weinigen behoorde. Het tweede gedeelte van het wetsontwerp, de buitengewone belasting op de bezittingen, stond van den eersten tot den laatsten dag op den voorgrond; het was tegen haar, dat de opgewonden bestrijders hunne veelsoortige wapenen rigtten: tegen de strengheid harer bepalingen, haar bedrag, hare grondslagen, den voorgeschreven eed, de wijze van heffing, de ruïne waarmede zij in het bijzonder ook de liefdadige instellingen bedreigde, het verzet dat men bij hare tenuitvoerlegging te vreezen had.

De gunstige uitslag van de leening maakte de belasting overbodig, en het blijft dus een raadsel of de oppositie juist geoordeeld had. Zij heeft regt te vorderen, dat men ook nu nog haren tegenstand eerbiedige, want indien de nood dwong om ten tweeden male hetzelfde wetsontwerp aan het oordeel der vertegenwoordiging te onderwerpen, dan kunnen dezelfde mannen nog eens uit volle overtuiging daartegen hunne stem verheffen.

Wanneer wij intusschen van ons verwijderd standpunt die debatten nagaan, welke zoo veel hartstogten in beweging bragten, dan moet de overdrijving, waaraan vele bestrijders zich schuldig maakten, in het oog vallen. Het ontwerp leverde althans dit groote voordeel op, dat het een afdoenden maatregel voorstelde; de leening mogt mislukken of slagen, het tekort zou gedekt en het crediet gered worden. Tegen de bijzonderheden van de wet konden gegronde bedenkingen worden aangevoerd, maar wie was er die iets beters wist; wie die eene belasting had uitgedacht, welke met meerdere juistheid de geheele natie trof? Vele der geopperde bedenkingen betroffen het beginsel van regtstreeksche heffingen, en vreemd genoeg, — altijd van ons

standpunt — dat beginsel vond verdedigers en bestrijders bij mannen, die de voorstanders van regtstreeksche belastingen in onze dagen niet onder hunne vrienden of vijanden zouden durven rangschikken. Het bedrag van de nieuwe belasting was zeker buitengewoon hoog en uiterst bezwarend; maar kon het kleiner zijn en mogt de opoffering niet evenredig wezen aan het kwaad dat men genezen wilde? Immers het gold hier eene kwestie van leven of sterven voor den nederlandschen Staat.

De zesdaagsche discussie over het wetsontwerp is zeker de belangrijkste, die in de parlementaire geschiedenis van ons Koninkrijk staat opgeteekend. Nooit was de belangstelling zoo groot en zoo algemeen, de overtuiging die vóór- en tegenstanders bezielde zoo sterk gevestigd, het gewigt van de langen tijd geheel onzekere beslissing zoo boven alle beschrijving groot. Van alle zijden en niet het minst van de zijde der Regering werd alles op het spel gezet, om de meening die men voorstond te doen zegeviereren. De minister van financiën — in eene redevoering, die wel altijd als een meesterstuk zal worden aangemerkt, — verklaarde zich omtrent den bestaanden toestand met eene opregtheid, die evenveel stoutheid als takt verried.

„ Welken weg wij derhalve gaan, Edel Mogende Heeren, — dus zeide de minister — zoo geen krachtige hand ons terughoudt, kan voor niemand twijfelachtig zijn. Omtrent het tijdstip, waarop de slag daar zou zijn, dien wij allen vreezen, maar dien wij allen den moed behooren te hebben om te helpen afweren, mogen sommigen zich nog aan begoocheling overgeven; voor U Edel Mogenden, die met den staat van zaken bekend zijn, voor ieder die nagaat, dat de groote rentebetaling van April op handen is, is het duidelijk dat ieder verder uitstel hoogst gevaarlijk is, om niet meer te zeggen.

„ Ik behoef ieder die wil nadenken slechts de volgende daadzaak te herinneren:

„In Junij van het afgelopen jaar heeft deze vergadering met bijna eenparige stemmen tot eene uitgifte van schatkistbiljetten besloten, zonder welke er in de rentebetaling van Julij niet kon voorzien worden.

„Sedert is het tekort met een nieuw tekort over 1843, groot *f* 7,000,000, vermeerderd, en reeds is bijna een vierde deel verlopen van het loopende jaar, waarover een bekend tekort van *f* 5,000,000 aanwezig is, zoolang er geene middelen zijn vastgesteld. Het dringende van den toestand kan dus niet twijfelachtig zijn.

„Nog herinner ik mij, ambtelooz burger zijnde, wat mijn, wat aller gevoel was, toen vele jaren geleden, het woord *staatsbankroet* aan den mond van een nederlandsch financie-minister ontsnapte; thans, helaas! is het reeds zoo verre gekomen, dat ik zelf dat woord bijna zou durven uitspreken, zonder de vrees te koesteren, dat ik van onvoorzigtigheid zal beschuldigd worden....

„Indien wij in de ijdele hoop, dat er nog iets anders dan geld te vinden zou zijn om betalingen te kunnen doen, op nieuw de regeling der financiën uitstelden, en indien onder het rondtasten, onder het verwachten van iets anders, onder het zoeken naar iets beters, eindelijk het noodlottig oogenblik daar was, waarop niet de staking van betalingen bij de wet werd gehuldigd, maar met der daad plaats greep, zou de verantwoording op ons berusten, aan wie de grondwet de zorg heeft opgedragen voor de belangen van eene natie, die geene andere wettige verzorgers dan ons, geene andere vertegenwoordigers dan U Edel Mogenden heeft”.

Wat moest er na deze officiële verklaringen, in het openbaar ten aanhoore der natie afgelegd, van 's lands crediet geworden zijn, wanneer slechts vier leden der meerderheid het gevoelen der oppositie hadden omhelsd?

Na de groote financiële maatregelen van 1844 en 1845 heeft de geschiedenis onzer staatsfinanciën haar belang verloren. En gelukkig, voorwaar! Het hulpmiddel was afdoende

geweest, en het lang verbroken evenwigt tusschen inkomsten en uitgaven eindelijk hersteld. Wel waren de gebeurtenissen van 1848 aanleiding, dat de staatsrekening nog eens een aanzienlijk tekort vertoonde, maar voor het eerst mogt men zien, dat dergelijke tekorten, zonder eenigen buitengewonen maatregel, door spaarzaamheid kunnen overwonnen worden. Met 1850 begint het tijdvak van ongekenden bloei, een bloei waarvan telken jare bij de aanbieding der begrooting blijkt, en waaromtrent de minister van financiën nog in September jl. verklaren mogt, dat sedert 1850 ruim $56\frac{1}{2}$ millioen tot delging van schuld waren aangewend, en dat men daardoor eene rentebesparing verkregen had van meer dan f 2,290,000. Sedert dat die verklaring werd afgelegd, en tot op het einde van het nu afgeloopen jaar zijn nogmaals tien millioen voor amortisatie aangewezen, zoodat men op dat tijdstip de vermindering van den rentelast op ruim f 2,600,000 stellen mogt. Blijft diezelfde voorspoed aanhouden, dan zullen in 1864 f 5,200,000 van den rentelast zijn afgenomen. In een tijdvak van dezelfde uitgestrektheid, namelijk in het tijdvak van 1830—1844, werden 19 millioen aan dien last toegevoegd. Welk een verschil! Hoe langzaam is de weg der verbetering, vergeleken met de snelheid waarmede het kwaad voorwaarts spoedt!

Maar hoe uitgestrekt hij ook zij, die weg is veilig zoo lang wij de instellingen behouden, die ons waarborgen, dat ook geen penning van 's lands gelden tot andere doeleinden zal worden aangewend, dan door 's lands vertegenwoordigers zijn goedgekeurd; zoo lang de openbaarheid van beheer eene waarheid blijft; zoo lang het oog van de natie elke financiële handeling kan volgen, en zoo lang de onschatbare vrijheid van drukpers de gelegenheid aanbiedt om elke fout die begaan wordt aan te wijzen en af te keuren. En die voorregten zelven, zij bestaan, zoo lang de natie toont dat zij die op prijs stelt. Het valt niet te ontkennen, dat de geringschatting onzer staatsinstellingen; dat de

bekrompen inzigten — want waarom zou ik het woord niet noemen? — van zoo velen omtrent de waarde van staatsburgerregten; dat het gebrek aan bewustzijn van het innig verband hetwelk staatkundige en burgerlijke vrijheid zamenknoopt, tot de treurigste en bedenkelijkste teekenen des tijds behooren. Wat genieten wij nog kort onze overwinning, wat hebben wij die duur gekocht, en toch hoe is de geschiedenis van gisteren reeds in vergetelheid geraakt! Hoe velen herinneren zich nog, hoe Hogendorp en Kemper na 1814, Fockema en van Alphen na 1830, Luzac en van Rechteren na 1840 hunne beste krachten hebben veil gehad om ons te verzekeren, wat wij eindelijk verkregen hebben? Hoe velen waarden het nog, dat ons bij de jongste herziening der grondwet ook de sleutels zijn in handen gegeven van de deuren, waarachter de beheerders onzer gemeente-financiën hunne geheime taak volbragten, en toch hoe velen hebben niet bij onderzoek, op kleine en helaas! dikwijls ook op groote schaal, daar alles teruggevonden, wat de vroegere geschiedenis onzer staatsfinanciën zoo belangrijk maakt: verkwisting, misbruiken, verkeerde operatiën, opeenstapeling van schulden, leeningen, gesloten op voorwaarden die onmogelijk zouden zijn geweest, zoo ook maar één straal van licht in die geheime vertrekken had kunnen doordringen.

Zij die de onverschilligheid van zoo velen niet deelen, maar ze ernstig betreuren, doen wel, wanneer zij tot het jongste verleden terugkeeren en — op het gevaar af van slechts bekende feiten te vermelden — nog eens de vruchten van het vroegere stelsel aan de vruchten van het tegenwoordige over stellen. Het was die gedachte, die mij leidde, toen ik het plan opvatte u hier aan de geschiedenis onzer staatsschulden te herinneren. Meer dan ééne bladzijde dier geschiedenis dwingt er ons toe met Montesquieu in te stemmen, waar hij zegt: *Le gouvernement constitutionnel corrompu est le pire des gouvernements.*

OVERZIGT VAN

SOORTEN VAN SCHULD.	1814.	
	KAPITAAL.	RENTE.
	GULDENS.	GULDENS.
Werkelijke schuld, $2\frac{1}{2}$ pCt.	616,940,678.—	15,423,516.—
Idem 3 "		
Idem 4 "		
Idem 5 "		
Amortisatie-Syndicaat, $4\frac{1}{2}$ pCt.		
Idem $3\frac{1}{2}$ "		
Domein-losrenten, $2\frac{1}{2}$ pCt.		
Idem 5 "		
Oost-Indische schuld, 4 pCt.		
Idem 5 "		
Schatkistbilletten 4 pCt.		
Consignatiën, borgtogten, lijfrenten, geldleeningen ten dienste van de groote wegen, het Haarlemmermeer enz.		
Schuld aan de Handelsmaatschappij.		
Schuld aan onderscheidene administratiën enz.		
Te zamen.	616,940,678.—	15,423,516.—
Uitgestelde schuld.	1,205,607,686.—	

¹⁾ Hiervan is niet afgetrokken het belgische aandeel, berekend op f 83,210,

²⁾ Deze cijfers zijn ontleend aan de begroting voor 1857. Het kapitaal is daartoe niet afgetrokken, maar de rente wel van het kapitaal is afgetrokken.

EDERLANDSCHE STAATSSCHULD.

1830.		1844.		1857.	
KAPITAAL.	RENTE.	KAPITAAL ¹⁾ .	RENTE.	KAPITAAL ²⁾ .	RENTE.
GULDENS.	GULDENS.	GULDENS.	GULDENS.	GULDENS.	GULDENS.
80,008,997.—	19,500,225.—	823,258,000.—	20,581,450.—	769,590,800.—	19,171,770.—
.				115,875,230.70	3,472,356.92
.	. , . . .			230,781,500.—	9,200,620.—
.		221,257,900.—	11,062,895.—		
88,271,600.—	3,972,222.—	99,476,000.—	4,476,420.—		
.		24,541,000.—	858,935.—	19,620,000.—	691,950.—
45,123,300.—	1,128,082.50	118,800.—	2,970.—		
.		15,642,100.—	782,105.—		
.		2,500,000.—	100,000.—	14,738,500.—	589,540.—
.		64,000,000.—	3,200,000.—		
.		27,299,950.—	1,091,998.—		
5,764,021.—	224,579.28	2,649,600.—	302,614.—	?	113,483.70
.		32,027,775.—	1,441,250.—	10,000,000.—	350,000.—
.		11,762,396.—			
19,167,918.—	24,825,108.78	1,324,533,521.—	43,900,637.—		33,589,720.62
36,893,798.—					

¹⁾ pCt. werkelijke schuld, rentende f 4,000,000.

²⁾ s grooter opgegeven dan het werkelijk bedraagt, aangezien de vermoedelijke amor-

GEMEENZAAM ONDERHOUD

OVER CONVERSIE VAN SCHULD, VRIJWILLIGE LEENING,
INKOMSTEN-BELASTING ENZ.

De Heer J. T. Buijs, het gemeenzaam onderhoud openende, zegt, dat het hem wenschelijk is voorgekomen, na de voordragt van dezen avond, de laatste van het viertal, waarin hij een kort overzicht gaf van de geschiedenis der nederlandsche staatsschuld, geen bepaald onderwerp voor dit onderhoud aan de orde te stellen, aangezien, naar hij meent, de voordragten zelven aanleiding geven, om over het een of ander punt van gedachten te wisselen. Hij wil alzoo de debatten niet beperken, maar vrijheid laten, hetzij om eenig onderwerp door hem in zijne voordragten aangeroord te bespreken, hetzij om een der vele vraagstukken te behandelen, die met de staatsschuld en de middelen om tot hare delging te geraken in verband staan. Als voorbeeld — en geenszins met het doel om de discussie aan dat onderwerp te binden — wil hij slechts wijzen op de belangrijke vraag, die ter gelegenheid van de gedwongen conversie in 1841 werd opgeworpen, de vraag namelijk: in hoe verre de wetgever bevoegd kan worden geacht de voorwaarden te veranderen, die hij bij het aangaan eener leening gesteld heeft? Spreker herinnert zijne hoorders aan het voorgevallene in deze stad, waar de gemeenteraad oordeelde, dat een gedeelte der stedelijke schuld niet kan worden afgelost of zelfs geconverteerd, omdat zij is aangegaan op voorwaarde van onaflosbaarheid; althans zoo meent Spreker, dat het geval zich hier heeft toegedragen.

Is hij ten deze goed ingelicht, dan rijst de vraag: of het eerbiedigen van die voorwaarde pligtmatic is? Intusschen doet de kwestie zich hier anders voor dan bij de gedwongen conversie in 1841, die afweek van voorwaarden, in welke op zich zelve niets onbillijks lag; terwijl de voorwaarde bij het aangaan der amsterdamsche schuld gesteld, tot de zoodanige behoort, welke de wet nietig verklaart. Hij wil echter dit door hem aangevoerde punt niet bepaald tot een onderwerp van discussie maken, maar laat de aanwezigen vrij het woord te voeren over elk ander punt, dat met zijne voordragten eenigzins in verband staat.

De Heer J. W. Tydeman vat het eerst het woord op, naar aanleiding van het laatste gedeelte van des Voorzitters uitnoodiging, om in verband met zijne voordragt ook nog eenige andere punten te bespreken. Wat dan in de eerste plaats betreft het afwijken door den Staat van voorwaarden, waarop vroeger eene leening is gesloten, zegt hij, dat men daarbij op een staatkundig beginsel niet alleen, maar tevens op het regtsbeginsel heeft te letten, en naar het hem voorkomt, kunnen aan eene gedwongen conversie wel degelijk regtsbezwaren in den weg staan. Met de voorgenomen, doch niet ten uitvoer gebragte conversie der stedelijke schuld van Amsterdam was de zaak echter geheel anders; die schuld toch was —zegt men— aangegaan onder voorwaarde van altyddurende onaflosbaarheid en van altyddurende rente. Maar aangezien de wet ¹⁾ verbiedt zoodanige voorwaarde aan te gaan, en de wet voor allen, partikulieren zoowel als gemeenten, gelijk is, had de hier bedoelde voorwaarde niet mogen gemaakt worden. Het lag dus allezins binnen de grenzen der bevoegdheid van den amsterdamschen gemeenteraad, om de nietigheid dier voorwaarde in te roepen; doch eene andere vraag is het: of het inroepen dier nietigheid billijk zou

¹⁾ Art. 1911 Code Nap. Art. 1808 Burg. Weth.

zijn, en in hoe verre ook de gemeenteraad aan billijkheid, in strijd met het regt, zou mogen toegeven, daar waar het niet eigene belangen, maar belangen der gemeente geldt?

Met betrekking tot den financiëlen maatregel van 1843, waartoe Spreker thans overgaat, zegt hij, dat de oppositie daartegen, zoo in als buiten de Staten-Generaal, zeer groot is geweest, vooral met het oog op de belasting, die, voor het geval de leening mislukte, zou hebben moeten worden geheven, en waarvan de bepalingen en voorwaarden zoo streng en onbillijk schenen, dat de vrijwillige leening bijna in eene gedwongen leening ontaardde; de oppositie bestreed den maatregel dus hoofdzakelijk uit vrees voor de slechte gevolgen, die het mislukken van de leening en het uitvoeren der belastingwet in het naaste verschieft zouden opleveren. De harde bepalingen der belastingwet hebben, volgens Spreker, zeker veel er toe bijgedragen, om de gegoeden in den lande te doen deelnemen aan de leening, uit vrees voor de belasting. Men mag intusschen niet voorbijzien, doet de Heer Tydeman ten slotte opmerken, dat de oppositie, hoezeer den maatregel fel bestrijdende toen hij nog ontwerp was, zich er aan onderwierp, zoodra het ontwerp wet was geworden, en dat diezelfde oppositie vrij algemeen krachtig heeft medegewerkt ter bevordering van de goede uitkomsten, die de maatregel sedert opleverde.

Een derde punt, waarover Spreker iets wenscht in het midden te brengen, betreft de gunstige financiële uitkomsten der laatste jaren, waarop de redenaar in zijne voordragt heeft gewezen, en welke hij (zie blz. 154) vooral aan de spaarzaamheid, door de Regering in acht genomen, heeft toegeschreven, in verband met andere maatregelen, die tot den beteren toestand onzer geldmiddelen hebben medegewerkt. Spreker erkent de juistheid van al hetgeen door den Heer Buijs ten deze is aangevoerd, doch doet opmerken, dat deze niet gewaagd heeft van de batige saldo's, welke het cultuur-

stelsel in Oost-Indië in de laatste jaren heeft opgeleverd, en deze omstandigheid toch mag wel als eene der voornaamste oorzaken dier verbetering van den toestand der nederlandsche schatkist beschouwd worden. Den zeer gunstigen toestand, waarin onze financiën thans verkeerden, heeft men voor een groot deel te danken aan de hoogere prijzen, die sedert de laatste jaren voor onze koloniale voortbrengselen besteed worden; de aanzienlijke cijfers der oost-indische batige saldo's waren en zijn nog een krachtig middel, om de Regering in staat te stellen schuld te delgen en met die amortisatie op groote schaal voort te gaan. Spreker eindigt met te verklaren, dat, als men rekent op voortzetting van schuld-delging, men dan onbetwistbaar ook rekenen moet op de batige saldo's, die onze bezittingen in Oost-Indië zullen kunnen opleveren.

De Heer Buijs antwoordt, dat, wat betreft het eerste der door den vorigen Spreker behandelde punten, hij volkomen diens meening beaamt, dat namelijk de gedwongen conversie der staatsschuld in 1841 en de voorgenomen conversie der stedelijke schuld van Amsterdam in den jare 1853 geene gelijksoortige gevallen zijn, en dat bij den amsterdamschen gemeenteraad alleen de vraag te pas kwam: of regt behoort te wijken voor billijkheid, en of die vergadering in de gegeven omstandigheden bevoegd ware, zich door gronden van billijkheid te laten leiden. — Ten aanzien van het tweede punt, waarover de Heer Tydeman het woord voerde, is de Heer Buijs eveneens het gevoelen van dien Spreker toegedaan; het deed hem genoeg ook uit zijnen mond eene regtmatige hulde te vernemen aan de oppositie in 1843, daar deze maar al te dikwijls verkeerd is beoordeeld. — Met betrekking tot het derde punt, herinnert de Heer Buijs, dat hij van de financiële aangelegenheden in den tegenwoordigen tijd maar een kort woord heeft gezegd. Zijn bestek verplichtte hem uiterst beknopt te zijn, en daarenboven gold het daar bij-

zonderheden, die aan zijne hoorders althans zoo goed bekend zijn als aan hem zelve. Hij erkent gaarne, dat de rijke baten, welke de oost-indische bezittingen hebben afgeworpen en thans nog afwerpen, de hoofdoorzaken zijn van den voorbeeldeloozen financiëlen voorspoed, dien wij tegenwoordig beleven; maar hij doet uitkomen, dat de spaarzaamheid door onze Regering in acht genomen hoogelijk dient gewaardeerd te worden, en wel hooger, naar mate onze voorspoed grooter is. Spaarzaamheid is eene moeilijke deugd, maar nooit zoo moeilijk als in dagen van overvloed. Er wordt een krachtige wil aan de eene zijde, en aan den anderen kant eene strenge contrôle gevorderd, om zich niet door de bestaande welvaart tot verkwisting te laten verleiden. Dat de krachtige wil om spaarzaam te zijn sedert 1848 bij de Regering bestaat, kan moeilijk worden tegengesproken; en dat de strenge contrôle door de Tweede Kamer uitgeoefend, van heilzamen invloed is en een veel afdoenden waarborg oplevert tegen verspilling, zullen ook zij wel willen toegeven, die overigens onzen parlementairen regeringsvorm niet zeer hartelijk zijn toegedaan. Ook van 1830—1840 hebben de koloniën aanzienlijke baten opgeleverd, maar waartoe hebben die gelden toen gestrekt? ¹⁾

¹⁾ De Regering heeft bij de aanbidding der jongste begrooting eenige zeer belangrijke opgaven medegedeeld, die aantoonen op welke wijze de som van f 56,645,873.88⁵, sedert 1850 tot schulddelging aangevend, verkregen is.

Zie hier die opgaven:

1°. Uit de opbrengst der staatsinkomsten en middelen:

Over het dienstjaar 1850.	. . . f	1,321,923.84 ⁵
" " " 1851.	. . . "	321,975.92 ⁵
" " " 1852.	. . . "	322,000.—
" " " 1853.	. . . "	295,000.—
" " " 1854.	. . . "	4,212,202.52
" " " 1855.	. . . "	1,391,546.15

Transportere. . . f 7,864,643.44

De Heer E. van Kempen zegt, met betrekking tot de stedelijke schuld van Amsterdam, dat hij zich herinnert, voor eenige jaren in brochures, uitgekomen ter gelegenheid van den voorgenomen conversie-maatregel, gevonden te hebben, dat de toezegging, waarop men zich toen beriep, in het geheel niet was gedaan; de stedelijke schuld toch bestond vroeger uit aflosbare en perpetuele schuld; later werden beide vereenigd en geconverteerd in ééne soort van schuld, namelijk perpetuele, en daarbij is, in tegenstelling van den vroegeren toestand, de uitdrukking gebruikt, dat de schuld zou zijn onaflosbaar, dat wil zeggen, dat men

Transport. . . . f 7,864,648.44

2°. Uit de voordeelige sloten der staatsontvangsten en uitgaven:

Over het dienstjaar 1850. . . .	f 5,639,755.02
" " " 1851. . . .	" 4,490,220.69 ^s
" " " 1852. . . .	" 4,255,610.63 ^s
" " " 1853. . . .	" 5,600,000.—
" " " 1854. . . .	" 7,900,000.—
" " " 1855. . . .	" 7,999,953.43

" 35,885,539.78

3°. Uit het fonds voortspruitende uit de koopprijzen der domeinen:

Over het dienstjaar 1851. . . .	f 3,200,000.—
" " " 1852. . . .	" 650,000.—
" de dienstjaren 1853 en 1854. "	" 1,500,000.—
" het dienstjaar 1855. . . .	" 4,000,000.—
" " " 1856. . . .	" 2,634,362.50

" 11,984,362.50

4°. Uit het fonds tot onderpand voor de geldleening ter voorziening in de kosten der bedijking en droogmaking van het Haarlemmermeer:

Onder 31 December 1853. " 911,323.16^s

Geheel. f 56,645,873.88^s

11*

niet *verplicht* is tot aflossing, ofschoon men er natuurlijk altijd toe *bevoegd* blijft. Hij acht het van gewigt dit te doen uitkomen, omdat, zoo de toezegging niet is gedaan en het geheele beweren alleen berust op de verkeerde beteekenis, die men aan een woord gegeven heeft, daarmede alle billijkheids-consideratiën vervallen; twijfel omtrent het bestaan der toezegging is in dit geval ontkenning, want men mag veilig besluiten, dat zulk eene vreemde toezegging, waarbij de schuldenaar ten eeuwigen dage afziet van het regt zijne schulden te betalen, en die daarenboven tegen eene uitdrukkelijke wetsbepaling strijdt, of zeer duidelijk en onloochenbaar moet blijken, of niet bestaat.

Naar aanleiding van het door den vorigen Spreker aangevoerde, doet de Heer Buijs opmerken, dat, wanneer de omstandigheden zich inderdaad zoo hebben toegedragen, als de Heer van Kempen opgeeft, de keuze, die de gemeenteraad te doen heeft, naar zijn inzien, niet zeer moeilijk is.

De Heer J. J. Weeveringh doet opmerken, dat, wanneer er sprake is van de financiële operatiën, in de jaren 1844 en 1845, onder het bestuur van den minister van Hall ten uitvoer gelegd, men, naar zijne bescheiden meening, veelal te zeer blijft hechten aan de wet van 6 Maart 1844, en de resultaten die zij opleverde, te zeer op zich zelven beschouwt, met voorbijzien van de wet van 13 April deszelfden jaars, (waarbij eene leening van 35 millioen 4 pCt. op de oost-indische bezittingen werd uitgeschreven) en de twee wetten van 25 Junij daaraanvolgende, (waarvan de eene de tegeldekking van 80 millioen belgische schuld, de andere de conversie der 5 pCt. en $4\frac{1}{2}$ pCt. nederlandsche schuld vaststelde).

Spreker zegt, met leedwezen ook in het door den geachtten redenaar dezen avond verhandelde, bespeurd te hebben, dat deze het onmiskenbaar verband, waarin die vier wetten met elkander staan, niet zóó heeft opgevat en doen uitko-

men, als, naar hij zich voorstelt, noodzakelijk is, wil men den financiëlen maatregel in zijne gansche uitgestrektheid kennen en beoordeelen. Daardoor is de Heer Buijs dan ook tot de conclusie gekomen, dat het eind-resultaat dezer operatie niet anders was dan eene geringe vermeerdering van kapitaal tegenover eene besparing van circa 3 millioen rente 's jaars.

Vat men echter de resultaten der vier genoemde wetten te zamen, die inderdaad onafscheidelijk van elkander zijn, dan verkrijgt men een volkomen overzicht van de algeheele verandering, die de nederlandsche staatsschuld daardoor ondergaan heeft, en blijkt het, dat het offer, hetwelk van de natie gevraagd werd, niet te vergeefs geweest is en veel belangrijker uitkomst leverde dan men zich aanvankelijk had kunnen voorstellen.

De ontvangsten uit deze wetten voortgevloeid, beliepen te zamen ruim 232 millioen. Hiervan werd gebezigd tot aflossing en conversie van kapitalen (met bijvoeging, zoo van vergoeding van rente als van suppletie, voor zoo veel de prijs der nieuwe 4 pCt. schuld beneden pari werd uitgegeven, courtage van de makelaars en andere onkosten). f 189,500,000
aflossing aan de Handelmaatschappij . . . 22,000,000
de tekorten op de begrootingen van 1843 en vroeger, en bijvoeging aan de begrooting van 1844 20,500,000

Het kapitaal bedrag der staatsschuld werd verminderd met ruim f 300,500,000
5 pCt. schuld, t. w. 221,000,000 werk. sch.
64,000,000 oost-ind. sch.
15,500,000 domeinsch.

voorts $4\frac{1}{2}$ pCt. amortisatie-syndicaat bijna . 99,500,000
terwijl van de oude 4 pCt. oost-indische
schuld werd ingetrokken 2,500,000

Transportere f 402,500,000

		Transport	f	402,500,000
Daarentegen vermeerderde de schuld met				
	3 pCt. leening			121,000,000
inschrijv. 4	" schuld			237,700,000
nieuwe 4	" o. ind.			14,700,000
			"	373,400,000

zoodat de geheele kapitaalsvermindering beloopt f 29,100,000
daarbij de aflossing aan de Handelmaatschappij " 22,000,000

Alzoo bedroeg de schuldvermindering f 51,100,000,
terwijl bovendien ruim 20¹/₂ millioen tot dekking van te-
korten gebezigd was.

Wat de rente betreft, deze bedroeg van de afgeloste (of
geconverteerde) schuld f 19,500,000
terwijl uit de nieuwe schuld een jaarlijksche
rentelast voortvloeyde van . . . f 13,600,000;
trekt men hierbij de rente van de
80 millioen belgische schuld, die,
ware zij niet te gelde gemaakt, ten
voordeele der schatkist zou zijn ge-
komen 2,000,000

" 15,600,000

dan bedraagt de rentevermindering ongeveer f 3,900,000,
of meer dan het gansche bedrag der rente van de nieuwe
3 pCt. schuld.

De Heer Buijs dankt den Heer Weeveringh voor zijne be-
langrijke mededeeling, die Spreker, als eene goede bijdrage
tot zijne voordragten, zeer aangenaam is. Intusschen merkt
hij op, dat het geenszins zijn doel is geweest een volledig
overzicht te geven van de geschiedenis der nederlandsche finan-
ciën: eene taak, die hij niet zou durven op zich nemen. Hij
bepaalde zich bij de korte vermelding van de voornaamste ge-
beurtenissen en bij die wetten, welke een bijzonderen invloed

op het bedrag der staatsschuld hebben uitgeoefend. Van daar dat hij, sprekende van de financiële operatiën in 1844 en 1845, enkel de hoofdwet noemde, die het uitgangspunt geweest is van die operatiën, en alleen van den invloed gewaagde, welke die wet zelve regstreeks heeft uitgeoefend.

De Heer R. W. C. J. Bake, thans het woord nemende, zegt, dat hij minder het onderwerp van heden avond zal behandelen, dan wel een terugblik wenscht te werpen op een punt waarover in eene vorige vergadering het gemeenzaam onderhoud liep. Hij bedoelt eene belasting op het inkomen, welk onderwerp, toen slechts vlugtig behandeld, echter een meer ernstige overweging verdient, daar het van oogenblikkelijk belang is, aangezien zulk eene belasting welligt ter sprake zal kunnen gebragt worden bij de eerlang te verwachten herziening van het rijks-belastingstelsel. Beschouwt men de inkomsten-belasting in een algemeenen zin, dan moet er een geheel nieuw stelsel van belastingen gevormd worden; hier echter is minder over eene inkomsten-belasting in het algemeen te spreken, dan wel om het treffen van die personen, die tot dus verre door onze financiële wetten boven andere ingezetenen voordeelig behandeld zijn geworden. Wat het eerste punt betreft, zegt Spreker, dat eene inkomstenbelasting, in den algemeenen zin genomen, haren tijd heeft gehad. Om dit te bewijzen beroept hij zich op de geschiedenis, waaruit blijkt dat aanvankelijk eene bruto heffing, zoo als die van het tiende, bestond, en dat die later door eene netto heffing vervangen werd; voorts dat reeds bij de volkeren der oudheid eene belasting op de inkomsten werd geheven; te Athene was het inkomen der burgers bezwaard: daar bragten 1200 der rijkste burgers aanzienlijke sommen aan den Staat op; ook te Rome bestond die belasting. In lateren tijd werden pogingen gedaan om dat stelsel in vele andere landen toe te passen, en sedert eeuwen bestond die belasting in Frankrijk met tusschenpoozingen; in 1710 trachtte Colbert in dat land

weder eene inkomsten-belasting in te voeren; doch het is bekend dat Frankrijk in een toestand verkeerde, die vele en daaronder de rijkste inwoners, de geestelijkheid en een deel van den adel, van de belasting vrijstelde. Hiervan was het gevolg, dat in 1791 de inkomsten-belasting niet meer dan 1,200,000 fr. opbragt, terwijl het cijfer van de opbrengst der grondbelasting 22 millioen beliep. Sedert werd in Engeland eene belasting op het inkomen gelegd; eerst werd deze maatregel genomen door Pitt; in 1824 of 1826 deed Sir Robert Peel hetzelfde; omstreeks genoemd tijdstip werd zulk eene belasting in het groothertogdom Saksen-Weimar ingevoerd, en in 1848 kwam zij in Beijeren tot stand. In dat jaar werd ook in Frankrijk weder eene poging daartoe beproefd, bij de Februarij-omwenteling, — door Spreker eene flauwe houtsneê-figuur der in staal gegrifte groote omwenteling van 1789 genoemd, — doch die poging mislukte. Hij doet opmerken dat de proefnemingen om eene inkomsten-belasting te heffen altijd het gevolg waren van nood, van tijden waarin men tot het nemen van doortastende maatregelen gedwongen was, om het schip van staat drijvende te houden.

Daarna ontwikkelt Spreker de bezwaren, die hij tegen eene inkomsten-belasting heeft. Al dadelijk is haar grondslag onjuist; niet als bij eene directe belasting wordt er belast hetgeen bestaat, maar wat nog bestaan moet erlangen, wat nog *in futuro* is, een foetus, een ongeboren iets; de kunde, de bedrijvigheid, de eerlijkheid der burgers worden bij een *income-tax* belast; wat zij doen zullen in het loopende jaar wordt bezwaard. Vervolgens acht Spreker de toepassing der inkomsten-belasting onmogelijk; wil men echter daartoe overgaan, dan bestaan er slechts twee middelen van uitvoering: òf men benoemt ambtenaren, die tot taak hebben het belasting-cijfer, het belastbaar kapitaal, te vinden; òf, men laat door eigen aangifte de ingezetenen op hun geweten af

hunne inkomsten declareren. Van het eerste middel heeft men in Engeland moeten terugkomen, daar het hard en ondragelijk bleek te zijn; het tweede middel, eigen aangifte, kwam in de plaats, en aan de eerlijkheid en goede trouw der engelsche natie, aan haar pligtbesef, hare gehoorzaamheid aan de wetten — waarin zij de nederlandsche natie welligt nog overtreft — mag men het toeschrijven, dat dit tweede middel tot nu toe wordt gebezigd.

Maar, zegt Spreker verder, een land, dat in zijn crediet, in zijnen handel, de eenige grondslagen van zijn bestaan vindt, is niet geschikt voor de toepassing van eene *income-tax*. Zulk eene belasting grijpt te veel in partikulier belang; zij is, om een zeer zacht woord te bezigen, te indiscreet; zij is immoreel, of althans kan tot immoraliteit leiden in hare toepassing.

Eene inkomsten-belasting zou, volgens Spreker, een geheele omwenteling in het belastingstelsel moeten te weeg brengen; alle andere belastingen behoorde men te laten varen, als men de *income-tax* invoerde, want deze treft èn inkomen èn kapitaal. Men kan het kapitaal niet verminderen, zonder het inkomen aan te randen en omgekeerd: met dit onderscheid in de toepassing, dat wanneer men het kapitaal belast, dit dan geschiedt op iets wat reeds bestaat, terwijl de belasting op het inkomen iets treft, wat nog niet aanwezig, nog niet in het leven geroepen is. Die belasting is daarom ook te vermijden, omdat zij het vormen van kapitalen in den weg staat. Vermindert men nu de kapitalen, dan is daarvan het eerst en onvermijdelijk gevolg, dat de werkende klassen benadeeld worden.

Na aldus op de noodlottige gevolgen eener inkomsten-belasting te hebben gewezen, bespreekt de Heer Bake de vraag, of niet de renteniers, en wel bepaald dezulken, die hunne fortuin in publieke fondsen beleggen, zwaarder dan thans behooren belast te worden. Deze vraag beantwoordt

hij in toestemmenden zin, en als de beste wijze om tot dien maatregel te geraken beschouwt hij eene belasting op de successie, ook in de regte lijn, omdat daardoor de kapitalen bij overgang zullen worden getroffen; zijnde de hypotheken hoog genoeg belast.

Eindelijk stelt Spreker de vraag, of in het laatste geval het inkomen dan wel alleen de uitgaven, hetgeen men verteert, moet worden belast. Wil men alleen de uitgaven belasten, dan oordeelt hij, dat de vertering op allerhande wijzen genoeg belast is, en zou het zijns inziens wel eenigzins onbillijk zijn, de belasting uit te strekken tot dat gedeelte van het inkomen hetwelk men niet verteert.

Na nogmaals te hebben herinnerd aan de slechte uitkomsten, die het eerste der door hem genoemde twee stelsels, eene inkomsten-belasting, in Engeland heeft geleverd, en aan het cijfer van 17 ton, dat, bij het bespreken van zulk eene belasting in de Staten-Generaal, als het vermoedelijk cijfer van hare opbrengst hier te lande werd genoemd, — hetgeen bewijst, dat er ook bergen zijn, die zelfs niet eene muis baren, — eindigt Spreker zijne rede met het nader betoog, dat eene successie-belasting ook in de regte lijn het raadzaamst is, en dat die personen, welke geacht kunnen worden niet genoeg bij te dragen tot het handhaven van de ook voor hen zoo noodigde orde en rust in den Staat, behooren getroffen te worden.

De Heer Buijs antwoordt dat in de vorige vergadering niet bepaald eene inkomsten-belasting het onderwerp der discussie is geweest, maar dat zij ter sprake kwam bij het behandelen der vraag: of het in ons belastingstelsel niet als eene groote leemte is aan te merken, dat juist die kapitalen onbelast blijven, welke de eigendom zijn van renteniers, fondsenhouders enz. Wat nu de meeningen betreft door den vorigen Spreker ontwikkeld, zegt de Heer Buijs in de eerste plaats, dat de bewering, als zouden de renten van

fondsen daarom niet getroffen moeten worden, omdat zij die deze renten genieten, toch verplicht zijn bij te dragen in een aantal consumptive en andere belastingen, niet opgaat. Het feit is waar, maar door dit te erkennen, vervalt geenszins zijne klacht over de in ons belastingstelsel bestaande leemten. Immers de grondbezitter en de industriëel deelen ook in de accijnsen, en toch heeft de eerste nog daarenboven zijne grondlasten en de laatste zijn patent; terwijl beide, even als de rentenier, in het personeel moeten bijdragen. Een ander bezwaar van den vorigen Spreker was, dat de rentebelasting de spaarzaamheid in den weg staat en dat de Staat zich behoort te wachten, om de zucht tot sparen, die hoofdvoorwaarde van alle welvaart, tegen te werken. Het argument is op zich zelf juist, maar in den regel wordt het te breed uitgemeten en wil men daarmee meer bewijzen dan mogelijk is. Op dien grond kunnen de meeste belastingen bestreden worden. Immers de fondsenhouder is niet de eenige die spaart; de grondbezitter en de industriëel doen hetzelfde, en hun streven om kapitaal te verwerven, wordt tot op zekere hoogte door de belastingen tegengehouden. Men doet niet wel, naar Sprekers oordeel, de belastingen altijd uit dit oogpunt te beschouwen. Zij die haar opbrengen, doen geen improductive uitgaven, maar betalen loon voor werkelijk ontvangen diensten. Die diensten komen aan allen ten goede, en allen behooren dan ook tot het loon bij te dragen.

Spreker komt daarna tot de *income-tax*, door den Heer Bake met zoo veel kracht bestreden. De tijd verbiedt hem alles op te nemen wat is aangevoerd; hij moet zich tot de voornaamste argumenten bepalen. Vooreerst en vooral werpt hij een blik op het belangrijk overzicht van de geschiedenis der inkomstenbelasting. De Heer Bake heeft er op gewezen, hoe die belasting reeds bij de Grieken bekend was en hoe in later tijd een aantal groote financiers herhaaldelijk getracht hebben haar in te voeren. Zou die omstandigheid niet voor de

income-tax pleiten, en zou men niet mogen aannemen, dat de belasting, die door een Colbert, een Pitt en een Peel is voorgestaan, dan toch nog zoo dwaas niet zijn moet als soms wordt opgegeven? Wanneer de groote mannen telkens tot haar terugkomen, dan moet het toch wel zijn, dat zij een element bevat dat goed en deugdelijk is. Maar uit hetzelfde overzicht door den Heer Bake gegeven blijkt nog iets: dit namelijk, dat het altijd was in dagen van grooten financiëlen nood of van revolutionaire bewegingen, dat men tot de *income-tax* zijne toevlugt nam. Deze bewering acht Spreker volkomen juist, en hij voert haar op zijne beurt aan als het groote ongeluk dier belasting. Men heeft haar altijd opgelegd in tijden, waarin de lasten die de volken drukten buitengewoon zwaar wogen en haar daardoor een uiterst hatelijk karakter gegeven; of wel in die, wanneer de tijd ontbrak om een naauwkeurig onderzoek in te stellen naar de beste wijze van heffing. De grondslagen eener inkomsten-belasting zijn zeer moeilijk te bepalen; veel onderzoek en diepe studie moeten voorafgaan, en juist daartoe bestond meest overal geene of maar zeer gebrekkige gelegenheid. Er bestaat eene groote uitzondering op dien regel, en die uitzondering ontmoeten wij in Engeland. Daar werd de *income-tax* ingevoerd in dagen van vrede en rust, door een practisch man bij uitnemendheid, — want er is zeker niemand die Sir Robert Peel een theorist zal willen noemen; — maar juist daar ook heeft de belasting zich gehandhaafd, en zal zij waarschijnlijk gehandhaafd blijven, in weerwil van den tegenstand, dien haar hoog opgevoerd cijfer nu onlangs heeft uitgelokt.

Dat aan de invoering eener inkomsten-belasting eigenaardige en zeer groote moeilijkheden verbonden zijn, hiervan is Spreker zoo zeer overtuigd als iemand; maar wel verre van in deze moeilijkheden eene aanleiding te zien, om de grondgedachte van die belasting te laten varen, wil hij die

slechts aanmerken als een krachtigen prikkel, om te zoeken naar een billijken en rationelen grondslag. Het is zijne vaste overtuiging dat het ijverig zoeken eindelijk tot de gewenschte vondst zal leiden. Waarom te wanhopen? Het menschelijk verstand heeft zoo veel gevonden en zoo vele moeilijkheden overwonnen, die vrij wat onoverkomelijker schenen. Is eenmaal die billijke en rationele grondslag uitgedacht, dan kan het niet anders of de inkomsten-belasting zal even veel lofredenaars tellen als zij bestrijders ontmoet.

Nog een enkel woord over eenige bijzondere bedenkingen. De Heer Bake heeft als eene grief tegen de *income-tax* aangevoerd, dat zij treft wat nog niet bestaat. Is hetzelfde niet met bijna alle belastingen het geval? Van den grond wordt belasting voldaan zonder dat hij nog vruchten heeft opgeleverd; de industriël betaalt zijn patent vóór dat zijn bedrijf nog voordeel heeft geschonken. De indiscretie was een ander verwijt, door den Heer Bake aan de *income-tax* gedaan; Spreker erkent de juistheid van deze klagt, maar voegt er bij, dat naar hij meent discretie juist niet tot de eigenaardigheden van eenige belasting behoort.

En wat nu eindelijk betreft de bewering, dat de *income-tax* het crediet benadeelt, zoo meent de Heer Buijs dat die aanmerking juist of onjuist is, naar gelang van het denkbeeld dat men zich omtrent crediet gevormd heeft. Aan het werkelijk crediet, dat op kapitaal en reputatie van eerlijkheid berust, kan de inkomsten-belasting geen nadeel toebrengen; maar hare invoering kan ten gevolge hebben dat men sommige personen niet langer houdt voor datgene waarvoor zij willen doorgaan, omdat het nu blijkt dat het publiek zich van hun vermogen eene valsche voorstelling heeft gemaakt. Of het wegvallen van *dat* crediet een ongeluk is, zou Spreker niet durven beweren. Trouwens het voorbeeld van Engeland is ook ten dezen opzichte nog al geruststellend.

De Heer Bake ontwikkelt nader zijn reeds geuit gevoelen.

Na nog eens betoogd te hebben de noodzakelijkheid eener successie-belasting in de regte lijn, om die personen te treffen, wier vermogen in effecten berust en die niet genoeg de lasten van den Staat helpen dragen, zegt hij, dat ook hij meent, dat voor inkomen dat niet verteerd wordt belasting behoort te worden opgebracht, hetgeen zou kunnen geschieden door eene belasting op de successiën, zoo als reeds hem, en ook vroeger door een thans niet aanwezigen Spreker, is aangeprezen. Hij is echter van gevoelen dat men niet uit het oog mag verliezen, dat personen die kapitalen creëren zich daardoor jegens het land verdienstelijk maken, daar zij de rijkdommen in den lande vermeerderen; later komen die kapitalen toch in nijverheidsondernemingen. — Ten aanzien van de uit de geschiedenis blijkende omstandigheden, dat meestal of liever altijd in haghelijke oogenblikken eene inkomsten-belasting werd uitgeschreven, deelt Spreker de meening des Heeren Buijs, en herhaalt hij hetgeen door hem des betreffende reeds is aangevoerd; al de gevallen door hem (Spreker) aangehaald, waren zulke waarin de *income-tax* het eenige middel scheen te zijn, om het lek te stoppen in het schip van den Staat, door de stormen des tijds geslagen. Zulke exceptionele toestanden eischen diep ingrijpende, somtijds gewelddadige geneesmiddelen. Men mag echter die exceptionele omstandigheden, die heroïque geneesmiddelen niet uitstrekken tot gewone tijden, wanneer een bedaard en koud beraadslagen over financiezaken alleen tot een goed resultaat kan leiden.

Vervolgens wijst Spreker op den wederstand, die zich thans in Engeland tegen de *income-tax* hoe langer hoe meer openbaart; hij herinnert dat zij voor eenige jaren, in 1841, is toegestaan, op voorwaarde in de eerste plaats, dat zij slechts voor één jaar zou worden geheven, en ten tweede, dat er geene enquête — en iedereen weet wat eene engelsche enquête is — ten dien aanzien zou worden ingesteld; hij zegt dat die belasting in Engeland altijd met weêrzin en verzet is

opgebragt, en beweert dat hetgeen nu in dat land gebeurt — de tallooze meetings, petitiën enz. tegen de *income-tax* — ten duidelijkste bewijst dat zij is impopulair, de meest knellende, de meest het crediet benadeelende belasting. In deze aangelegenheid zal in Engeland ook wel de *vox populi* de *vox Dei* zijn.

Daarna treedt Spreker in een betoog over de zoo wenschelijke duurzame grondslagen eener directe belasting, bewerende hij dat bij zulke grondslagen het vermogen van sommigen welligt minder belast wordt, doch dat door de duurzaamheid een *niveau* wordt verkregen, die bij eene belasting op het inkomen, die uit haren aard, vooral wil zij billijk zijn, aan zeer gevoelige fluctuatiën onderhevig moet wezen, onmogelijk is. Immers de minder belaste voorwerpen trekken den kooplust, de kapitalen vloeijen daar heen, zij worden duurder en de voordeelen die zij afwerpen zijn in diezelfde verhouding minder, en ziedaar het waterpas door den tijd hersteld, tusschen de door de belasting begunstigde en gedrukte voorwerpen.

Ten slotte voert de Heer Bake nog het woord over het crediet. Hij oordeelt, dat het crediet van den individu, van den staatsburger niet mag worden onderzocht; dat het niet als met een scalpel of mikroskoop mag worden geanalyseerd of geanatomiseerd; dat de Staat het regt niet heeft, in het financiëel geheim van een partikulier door te dringen, de schuilhoeken van het debet en credit te doorsnuffelen, de nieren van journaal en grootboek, zelfs van het huishouden keukenboekje te proeven. Dit regt ontkent hij ten sterkste aan elke Regering, wie zij ook zij. Hij bedoelt niet met crediet die bedriegelijke voorstelling van een vermogen dat niet bestaat; dien leugenachtigen schijn van voorspoed, dien de ten gronde gerigten met oneerlijke bedoelingen zouden willen aannemen; — het zou gelukkig zijn, wanneer men een lichtstraal kon laten vallen in die duistere spelonken, waar booze voornemens zich verschuilen. Maar ook hij, die geen of

weinig vermogen meer heeft, mag niet gedwongen worden dit te openbaren, want niet al het crediet is op geld, en op geld alleen gegrond; crediet steunt ook op kunde, braafheid, eerlijkheid, activiteit; in zulk een crediet dringen, meestal zonder het te appreciëren, moet en zal der burgerij tot nadeel strekken. In dien algemeenen en waren zin heeft Spreker het woord *crediet* opgevat, toen hij het in zijne eerste rede behandelde.

De Heer Buijs, die door het reeds ver verstreken uur niet in de gelegenheid is den vorigen Spreker op nieuw in al de punten, door hem aangevoerd, te volgen, wenscht alleen te antwoorden, dat hij wat van de impopulariteit der *income-tax* in Engeland is gezegd, niet geheel kan beamen. Waar is het dat velen tegen die belasting te velde trekken, doch dat verzet, die weêrstand betreft minder de belasting zelve, dan wel en meer bepaald de verhooging (9 pence per pond sterl.) die zij sedert het uitbarsten van den oosterschen oorlog heeft ondergaan, en welke verhooging nog niet is ingetrokken. Voorts zegt hij, dat personen die de omstandigheden weten te beoordeelen, dien tegenstand van velen hunner landgenooten niet deelen, dat verschillende organen der drukpers en daaronder de invloedrijkste, de *income-tax* verdedigen. De Heer Bake, gewagende van de impopulariteit der *income-tax*, heeft zich beroepen op het *vox populi vox Dei*. Er is iets waars in die spreuk, maar op geen gebied is zij zoo volslagen onwaar, als op dat hetwelk dezen avond behandeld is. Beroept men zich op haar, dan zal het noodig zijn achtereenvolgens alle belastingen af te keuren.

Geen der aanwezigen meer het woord vragende, verklaart de Heer Buijs het gemeenzaam onderhoud gesloten, waarna de Heer E. van Kempen, lid van het bestuur der Afdeeling *Koophandel*, den redenaar den dank dier Afdeeling betuigt, voor het nieuwe blijk van belangstelling door hem in deze inrigting betoond.

14 JU 59

De Maatschappij *Felix Meritis*, Afdeeling *Koophandel*, gaf in den winter van 1855—1856 bij A. C. KRUSEMAN, in het licht:

OVER

DE GESCHIEDENIS DER NIJVERHEID IN NEDERLAND.

DOOR **Mr. H. J. KOENEN.**

Prijs *f* 1.90.

OVER

KOLONISATIE DOOR NEDERLANDERS IN NEDERLANDSCH-INDIE.

DOOR **Dr. P. P. ROORDA VAN EYSINGA.**

Prijs *f* —.85.

OVER

DEN EIGENDOM VAN VOORTBRENGSELEN VAN DEN GEEST.

DOOR **Mr. J. HEEMSKERK, Az.**

Prijs *f* —.85.

OVER DE CIRCULATIE-BANKEN,

MEER BIJZONDER IN FRANKRIJK, GROOT-BRITANNIË EN DE
VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

DOOR **Mr. J. T. BUIJS.**

Prijs *f* 1.80.

OVER

DE DUURTE DER LEVENSMIDDELEN.

DOOR **Dr. E. VAN VOORTHUYSEN.**

Prijs *f* 1.10.

OVER DE NEUTRALITEIT,

VOORAL. IN VERBAND MET DE SCHEEPVAART DER ONZIJDIGE VOLKEN.

DOOR **Mr. J. A. MOLSTER.**

Prijs *f* —.85.

OVER DE NEDERLANDSCHE NIJVERHEID.

EN DE MIDDELEN OM HAAR TE ONTWIKKELEN.

DOOR **Prof. E. H. VON BAUMHAUER.**

Prijs *f* 1.10.

*Al deze boekjes zijn afzonderlijk te bekomen bij alle Boekhandelaren
in het Rijk.*

